

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ

1950 İLE 1960 YILLARI ARASI ORTAOKUL TARİH DERSİ
KİTAPLARINDA YER ALAN MİLLİ KİMLİK KAVRAMININ
İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet TURAN

Ankara- 2009

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ

1950 İLE 1960 YILLARI ARASI ORTAOKUL TARİH DERSİ
KİTAPLARINDA YER ALAN MİLLİ KİMLİK KAVRAMININ
İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet TURAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yücel GELİŞLİ

Ankara- 2009

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Mehmet TURAN'ın “**1950 ile 1960 Yılları Arası Ortaokul Tarih Dersi Kitaplarında Yer Alan Milli Kimlik Kavramının İçerik Analizi**” başlıklı tezi 20.04.2009 tarihinde, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye : (Tez Danışmanı) Doç. Dr. Yücel GELİŞLİ

.....

Üye : Prof. Dr. Tayyip DUMAN

.....

Üye : Prof. Dr. Ahmet MAHİROĞLU

.....

ÖNSÖZ

Eğitim sürecinde özellikle ders kitapları, düzeni meşrulaştırmak ve sürekliliğini sağlamak amacıyla gerekli bilgi ve söylemlerin aktarıldığı ve yeniden üretildiği en önemli araçlardan biridir. Eğitim sisteminin bu işlevi özellikle modern ya da ulus-devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte şekillenmiştir. Nitekim milli-devletlerin ve milliyetçiliğin ortaya çıkışıyla birlikte, milli-devletin ilkelerini ve söylemini kurgulama ve aktarma işlevi, diğer bir deyişle “milli bir birlik ve bütünlük” oluşturma işlevi, geleneksel eğitim-öğretim işlevine ek olarak, okulların sorumluluğuna yüklenir olmuştur.

Devletin en önemli hedeflerinden biri, kendi belirlediği amaçları doğrultusunda eğitim sürecini içeriksel, hukuksal ve biçimsel yönleriyle planlayarak, bireyleri istediği vatandaş formuna sokmaktır. O halde okulun başarmaya çalıştığı şeyin, istenilen tutum ve davranışlara, arzu edilen milli bir kimliğe sahip olması, beklenen ve bütün bunları içselleştirmiş, benzer tipte bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bu şekilde de çocuklara milli değerleri, siyasal ve ekonomik anlamda temellendirerek aktarmakta ve var olan toplumsal-siyasal düzenin sürekli kılınmasını sağlamaktadır.

Bu tezin hazırlanmasında benden yardımlarını esirgemeyen, öğrencisi olmaktan onur duyduğum çok değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Yücel GELİŞLİ'ye teşekkür ederim.

Tez çalışması ile ilgili fikirleriyle bana yol gösteren Prof. Dr. Ülker AKKUTAY'a, Prof. Dr. Çağatay ÖZDEMİR'e, ve Prof. Dr. Tayyip DUMAN'a teşekkür ederim.

Tez çalışması için her türlü imkânı tanıyan Adnan Ötüken Kütüphanesi müdürü Mehmet TOPRAK ve mesai arkadaşlarına teşekkür ederim.

Her zaman her yönüyle beni destekleyen birlikte çalıştığım mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana her konuda destek olan eşim Aynur TURAN'a, ve aileme teşekkür ederim.

Mehmet TURAN

ÖZET

1950 İLE 1960 YILLARI ARASI ORTAOKUL TARİH DERSİ KİTAPLARINDA YER ALAN MİLLİ KİMLİK KAVRAMININ İÇERİK ANALİZİ

TURAN, Mehmet

Yüksek Lisans, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yücel GELİŞLİ

Mart - 2009

Bu araştırmada, milli kimlik- eğitim ilişkisinden hareketle 1950–1960 yıllarını kapsayan dönemde devletin milli kimlik temellerini nasıl kurgulandığı, bu doğrultuda milli kültürün Türk kimliğinin, dilsel, tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl bir yapıda olmasını istediği ve bunu eğitim sürecinde öğrencilere tarih ders kitaplarındaki konular aracılığıyla nasıl aktardığını araştırmak çalışmanın temel amacıdır.

Milli değer ifadelerinin açık seçik ve sıkça kullanılabileceği bir ders olması bakımından, tarih dersi inceleme alanı olarak seçilmiştir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesinde; geçmişten günümüze tarih anlayışı ve tarih eğitimi dönemler itibariyle ele alınmıştır. Kimlik çeşitleri ve milli kimlik anlayışı ele alınmıştır. Değer ve değerler kavramları hakkında bilgi verilmiştir. Milli değer olarak ele alınabilecek kavramlar değerlendirilmiştir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini; Türkiye’de 1950–1960 yılları arasında ortaokulların 1–2 ve 3. (İlköğretim 6–7–8) sınıflarında okutulan tarih ders kitapları oluşturmuştur. Veriler literatür taraması sonucu elde edilmiştir. İçerik analizi ile veriler nicel ve nitel olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak; A. Tarih ders kitapları üzerinden eğitim sürecinde gerçekleştirilmeye çalışılan; erken Cumhuriyet dönemi ve 1950–1960 dönemi tarih ders kitaplarının iki temel hedef doğrultusunda kurgulandığı söylenebilir. Birincisi; yeni bir millet ve kimlik inşası; ikincisi ise bu millet içinden yeni bir yurttaşın yaratılmasıdır. Bu iki temel birbirine eş zamanlı olarak kurgulanmaya çalışılmıştır. B. Vatanı korumak ve geliştirmek en kutsal görev olarak işlenmiştir. C. Türk dili, Türkler arasında milli benlik yaratan bir güç ve Türklerin millet olabilmelerinde en önemli öge olarak verilmiştir.

ABSTRACT

CONTENT ANALYSIS OF NATIONAL IDENTITY CONCEPT IN THE HISTORY COURSEBOOKS OF 1950s-1960s

TURAN, Mehmet

**Graduate Programme Master's Degree, Division of Social and Historical
Fundamentals of Education**

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Yücel GELİŞLİ

March – 2009

The aim of this study, within the national identity-education framework, is to examine the construction of the foundations of national identity in 1950s-1960s, how the national culture directed the linguistic, historical, and cultural aspects of the Turkish identity, and how it was delivered through education to the students by way of the topics in the history coursebooks.

Since references to national values can be stated explicitly and frequently in it, history course is determined to be the main domain of study.

In terms of the conceptual framework, the perception of history from past to present, and history education are examined in line with historical periods. Identity types and the perception of national identity are studied. Differences between/within value and/or values are presented and the concepts which stand to be national values are evaluated. Scanning is the main strategy of the study. The context covers the first, second and third grade level elementary school (currently, primary grade levels 6, 7, 8) history coursebooks used in Turkey in between 1950s and 1960s. Data collected by literature search is evaluated and assessed both qualitatively and quantitatively by concept analysis.

As a result; A. There are two main objectives aimed to be achieved by editing the history coursebooks in early Republic period and in 1950-1960 period: One is the construction of a new nation and identity; the other is the formation of a new citizen out of this nation. These two objectives appear to have been constructed synchronously. B. It is initiated that the holiest responsibility of us is to defend and renovate the homeland. C. The Turkish language is the power to foster national identity and national sense, and the most important element for the Turkish to form a nation.

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK.....	i
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	x
I. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Alt problemler	5
1.4. Araştırmanın Önemi	6
1.5. Varsayımlar	8
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	8
II. BÖLÜM.....	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. İlgili Literatür	9
2.1.1. Osmanlıdan Günümüze Tarih Anlayışı Ve Eğitimi	9
2.1.1.1. Tanzimat Öncesi Tarih Anlayışı	9
2.1.1.2. Tanzimat ve Sonrası Tarih Anlayışı	10
2.1.1.3 Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışı Ve Türk Tarih Tezi	11
2.1.1.3.1 Atatürk Ve Türk Tarih Tezi.....	11
2.1.1.3.2 Türk Tarih Kurumu	14
2.1.1.3.3 Cumhuriyet Dönemi Tarih Eğitimi	16
2.1.2. Kimlik	22
2.1.2.1 Milli Devletin İnşası	22
2.1.2.2 Milli-Devletin Milli Kimliği İnşa Etmesi	23
2.1.2.3 Milli Kimlik	26
2.1.2.4 Cumhuriyet Dönemi Milli Kimlik İnşası	30
2.1.3 Değerler	34

2.1.3.1 Değer ve Değerler Arasındaki Fark	35
2.1.3.2 Değerlerin Sosyolojik Temelleri	36
2.1.3.3 Değerlerin Psikolojik Temelleri	37
2.1.3.4 Değerlerin Felsefi Temelleri	37
2.1.3.5 Değerlerin Sınıflandırılması	38
2.1.3.6 Okulda Değerler ve Değer Eğitimi	39
2.1.3.6.1 Değeri Telkin Etmek, Aşılamak	41
2.1.3.6.2 Değer Açıklamak	41
2.1.3.6.3 Değer Analizi	42
2.1.3.7 Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Değerler	43
2.1.3.7.1 Genel Amaçlar	43
2.1.3.8 Milli Değerler	44
2.1.3.8.1 Millet	44
2.1.3.8.2 Devlet	45
2.1.3.8.3 Vatan	46
2.1.3.8.4 Milli Simgeler	47
2.1.3.8.5 Kahramanlık	47
2.1.3.8.6 Bağımsızlık	47
2.1.3.8.7 Gelenek, Görenek ve Kültür	48
2.1.3.8.8 Dil	48
2.1.3.8.9 Din	49
2.1.3.8.10 Adalet ve Hoşgörü	50
2.1.3.8.11 İnsan Haklarına Saygı	50
2.1.3.8.12 Ahlaki Değerler	51
2.1.3.8.13 Ailevi Değerler	51
2.1.3.8.14 Tarihi Değerler	52
2.1.3.8.15 Kültürel Değerler	52
2.1.3.9 Eski Türklerde Kültür Ve Değer Anlayışı	53
2.1.3.9.1 Selçuklu Ve Osmanlıda Kültür Ve Değer Anlayışı	54
2.1.3.9.2 Cumhuriyet Türkiye'sinin Kültür Ve Değer Anlayışı	54
2.1.3.10 Türk Kültürüne İlişkin Değerler	55

2.2. İlgili Araştırmalar	56
III. BÖLÜM	58
YÖNTEM.....	58
3.1. Araştırma Modeli	58
3.2. Evren	59
3.3. Verileri Toplama Teknikleri	59
3.4. Verilerin Analizi.....	59
IV. BÖLÜM	61
BULGULAR VE YORUMLAR	61
4.1. Milli Kimlik İle İlgili Kavramların Nicel Bulguları.....	61
4.1.1. Orta I. (6) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	61
4.1.2. Orta I. (6) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	62
4.1.3. Orta I. (6) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	63
4.1.4. Orta I. (6) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	64
4.1.5. Orta II. (7) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	65
4.1.6. Orta II. (7) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	66
4.1.7. Orta II. (7) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	67
4.1.8. Orta II. (7) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	70
4.1.9. Orta III. (8) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	69
4.1.10. Orta III. (8) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	71
4.1.11. Orta III. (8) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	72
4.1.12. Orta III. (8) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular	73
4.1.13. Orta I. (6) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları	74
4.1.14. Orta II. (7) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları	76
4.1.15. Orta III. (8) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları	79
4.1.16. Orta (I,II, III). (6.7.8). Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları ...	82
4.2. Milli Kimlik İle İlgili Kavramların Nitel Bulguları.....	85
4.2.1. Millet kavramı.....	86
4.2.2. Devlet kavramı.....	92
4.2.3. Vatan kavramı	95
4.2.4. Milli simgeler kavramı	98
4.2.5. Kahramanlık kavramı	103

4.2.6. Bağımsızlık kavramı	106
4.2.7. Gelenek görenek kavramı	108
4.2.8. Dil kavramı	111
4.2.9. Din kavramı	114
V. BÖLÜM.....	118
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	118
5.1 Sonuçlar	118
5.1.1 Millet kavramı	119
5.1.2 Devlet kavramı	120
5.1.3 Vatan kavramı	121
5.1.4 Milliyetçilik kavramı	121
5.1.5 Milli simgeler	122
5.1.6 Gelenek- görenek, kültür kavramları	123
5.1.7 Dil kavramı	124
5.1.8 Din kavramı.....	124
5.2. Öneriler	126
VI. BÖLÜM	127
KAYNAKÇA.....	127
6.1 Yararlanılan Kaynaklar.....	127
6.2. İncelenen ve Araştırmaya Dahil Edilen Ders Kitapları.....	138

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Orta I. (6) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	62
Tablo 2. Orta I. (6) Sınıf ikinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	63
Tablo 3. Orta I. (6) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	64
Tablo 4. Orta I. (6) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	65
Tablo 5. Orta II. (7) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	66
Tablo 6. Orta II. (7) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	67
Tablo 7. Orta II. (7) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	68
Tablo 8. Orta II. (7) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	69
Tablo 9. Orta III. (8) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	70
Tablo 10. Orta III. (8) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	71
Tablo 11. Orta III. (8) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	72
Tablo 12. Orta III. (8) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları	73
Tablo 13. Orta I. (6) Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları	74
Tablo 14. Orta II. (7) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları	76
Tablo 15. Orta III. (8) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	79

Tablo 16. Orta (I,II, III). (6.7.8). Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	81
--	----

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde yapılan araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları, kısaltmalara ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Genel olarak toplumların, var olan siyasal ve toplumsal düzenlerini, yeni kuşaklara aktarmak ve meşrulaştırmak amacıyla oldukları söylenebilir. Bu amaca ulaşmanın en etkili yollarından biri de eğitimidir.

Marx ve Engels' in (1999:75) maddi üretime hâkim olan toplumsal sınıfların, zihinsel üretimi de denetim altında tutacağına ilişkin ifadesinde olduğu gibi, eğitim aracılığıyla yeni nesile, var olan toplumsal düzenin temel değerlerini, inançlarını öğretebilen toplumlar da düzenin geleceğini garanti ve kontrol altına alabilmektedirler. Bu anlamda kurumsal bazda okullar, toplumlardaki egemen sınıfların istediklerini en etkili biçimde çocuklara-gençlere aktarma ve benimsetme işlevini yerine getirmede önemli bir görev alarak üstlenmişlerdir (Marx ve Engels,1999:75)

Eğitim sürecinde özellikle ders kitapları, söz konusu düzeni meşrulaştırmak ve sürekliliğini sağlamak amacıyla gerekli bilgi ve söylemlerin aktarıldığı ve yeniden üretildiği en önemli araçlardan biridir. Eğitim sisteminin bu rolü ve işlevi özellikle modern ya da milli-devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte şekillenmiştir. Nitekim milli-devletlerin ve milliyetçiliğin ortaya çıkışıyla birlikte, milli-devletin ilkelerini ve söylemini kurgulama ve aktarma işlevi, diğer bir deyişle “milli bir birlik ve bütünlük” oluşturma işlevi, geleneksel eğitim-öğretim işlevine ek olarak, okulların sorumluluğuna yüklenir olmuştur (Bumin, 1998: 59).

Sosyalleşme sürecine bağlı olarak özellikle 6–7 yaşlarında eğitim hayatına başlayan ve 18-20'li yaşlara kadar devam eden ilk ve ortaöğretim kademeleriyle

okullar bireylere, içinde doğdukları ve yaşadıkları toplumun değerlerini, inançlarını, normlarını, tutum ve davranışlarını edindikleri, bir kültürel ve toplumsal aktarım süreci olarak ele alınabilir. Okul hayatı, bireylerin “toplumsal ve siyasal düzen içerisinde kendisinin ve toplumun rolünün ne olduğu”, “ekonomik ya da siyasal sistemde nasıl bir işlev yüklenmesi gerektiği” gibi sorularla kendini bulmasını hedeflemektedir (Gutek, 2001:179).

Eğitimdeki resmi ve gizli müfredatın unsurlarını içeren Milli hedefler, bireylerin rollerini ve bu rollerin işlevlerini okul hayatı boyunca biçimlendirdiğinden, modern milli-devletler de bu doğrultuda ders kitapları aracılığıyla sürekli bir resmi tarih, toplum ve ekonomi politikası görüşünü yansıtır olmuşlardır (İnal, 1996: 19).

Toplumda bireyin nasıl davranması gerektiği, adlandırılan kural ve normlar eğitim süreciyle aktarılmaktadır. Nitekim birey, ailesinden sonra ikinci kez okulda otorite ile tanışmış olmaktadır. Böylece birey, otoriteyi içeren konularda ne kadar söz söyleyebileceği, sınıf faaliyetlerine ne ölçüde katılabileceği, kurallara uymadığı zaman ne tür bir yaptırımla karşılaşabileceği, devlet gerçeğini nasıl anlaması ve anlamlandırması gerektiği, vatandaş olarak sahip olduğu hak ve vazifeler, milli duygular vb. konular hakkındaki ilk veri ve izlenimlere okulda sahip olmaya başlamaktadır (Kalaycıoğlu, 1984: 166–167).

Milli eğitim, modern milli-devletlerin temel bir mekanizmasıdır. Milli eğitim, devletin politik bir kurum olarak varlığını milli kültürle eşitleyerek, milli-devletlerin üzerine kurulduğu ilkeleri meşrulaştırmaktadır (Alkan, 1979: 86). Milli-devletin eğitim kurumları olarak okullar, milli özellikleri ya da üstünlükleri ve aynı zamanda farklılıkları belirleyen karakteristikleri geliştiren ve bunları yeniden üreten mekânlar olarak da görülebilir. Çünkü eğitim sürecinde genellikle belirli bir dil, lehçe, mezhep öne çıkarılmakta, milli kimliğin ülkesel boyutu vurgulanmakta ve kökenin ortak mitleri ile tarihsel anıların milli üstünlüğü ve benzersizliği desteklenmektedir (İnal, 2004: 27). Bu düşünce eğitim süreci boyunca ahlaki bir temelde bireylere benimsettirilmekte, dolayısıyla çocukluk çağından itibaren vatandaşların zorla değil rıza ile var olan düzene itaat etmeleri ve sadakat göstermeleri sağlanabilmektedir.

Devletin en önemli hedeflerinden biri, kendi belirlediği amaçları doğrultusunda eğitim sürecini içeriksel, hukuksal ve biçimsel yönleriyle planlayarak, bireyleri istediği vatandaş formuna sokmaktır. Daha genel anlamda ise, yüksek düzeyde

medeniyet yaratmak ve geniş kitlelere medeniyet ve ahlaki duygular aşlamak, ekonomik üretim aygıtlarının sürekliliğini sağlamak, böylece yeni ve türdeş bir insan tipi yaratmaktır. O halde okulun başarmaya çalıştığı şeyin, istenilen tutum ve davranışlara, arzu edilen milli bir kimliğe sahip olması, beklenen ve bütün bunları içselleştirmiş, benzer tipte bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bu şekilde de çocuklara milli değerleri, siyasal ve ekonomik anlamda temellendirilerek aktarmakta ve var olan toplumsal-siyasal düzenin sürekli kılınmasını sağlamaktadır.

Bu çalışmada, araştırma materyali olarak kullanılan ders kitapları, belirlenen hususlar çerçevesinde, belirli bir milli-devletin ürünü olarak ele alınmak durumundadır. Dönemler itibariyle yaşanan toplumsal ve siyasal değişim ya da dönüşümlere bağlı olarak ders kitaplarının söylemsel içeriklerinin değiştiği, yapılan incelemeler sonucu ortaya konulmaktadır. Ders kitaplarındaki bu temel bilgiler, her ne kadar toplumsal değer ve inançlardan ahlaki norm ve davranış kalıplarına; kültürel değerlerden yurttaş kimliğine kadar geniş bir alanı kapsıyor ise de, bu çalışmanın konusu bağlamında düşünüldüğünde önemli olan nokta, ders kitaplarının bireyleri ne tür bir milli kimlik ile donattıklarını ortaya koyabilmektir.

Modernitenin yaşama geçmesi, milli-devletlerin ortaya çıkışı, toplumların geleneksel bağlarının çözülüp yerine soyut milli bağlılıkların oluşturulması ve milli kimliğin oluşturulması, özellikle tarih derslerini önemli bir yeniden üretim aracı haline getirmiş ve tarih kitapları, milli tarih ve önderleri yüceltici tarzda kaleme alınmaya başlanmıştır (Tekeli, 1998: 95). Buna rağmen resmi tarihten, ideolojik yönünün kuvvetli olduğunu ifade etmesi genelde beklenilmediği gibi, tarihsel gerçekliğin sadık bir anlatımı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Milli-devletin, özellikle aydınlanma felsefesinin evrenselci paradigması doğrultusunda şekillenen türdeş yurttaş ve toplum tasarımı ile bu tasarımın beraberinde getirdiği anlık kurguları, milliyetçi ideolojik söylemin eğitim aracılığıyla öğretilen bilgi ve değerlerinden olduğu söylenebilir (Esen, 2003:13). Bu anlamda ders kitapları sadece bilgi aktarmakla kalmamakta, o toplumun siyasal ve toplumsal normlarını da belleklere kazıyarak (Pingel, 2003:1) ortak bir bellek yaratmaya çalışmaktadır.

Genelde eğitimin, özelde ise ders kitaplarının, kendi “hayal edilmiş topluluklarını” ya da milletini yüceltme, diğer millet ya da azınlıkları küçültme

eğilimiyle kaleme alındıkları; özellikle de tarih ders kitaplarının bir takım tarihsel olguları aktarmanın ötesinde ideolojik söylemleri kurgulamaya, yaymaya, politik yönelimler doğrultusunda hareket etmeye ve bunları tarihsel meşruluğa dayandırarak haklı göstermeye yaradığı ortaya konulmuştur (Pingel, 2003: 2). Dolayısıyla milli-devletle birlikte ders kitaplarında yer alan bilgi ve değerler bütünü, belirli bir dönemdeki toplumsal yapıyı oluşturan karmaşık kültürel, ekonomik ve siyasal süreçler içinde oluşturulmaya, böylece milletin, milli kimliğin ve vatandaş olabilmenin gereklerini anlamlandırmaya başlamışlardır. Bu anlamda ders kitaplarının içeriğinin tarafsız olmadığı, toplumda egemen olan bilgi, değer, inanç ve tutumların bireylere kazandırılmasının hedeflendiği söylenebilir (Esen, 2003: 11–12).

Türkiye’de ki Kemalist yeniden yapılanma sürecinde ders kitaplarının, Kemalist projenin “medenileşmiş, aydınlanmış, bilimin üstünlüğüne ve pozitivist ilerleme mantığına inanan, itaatkâr-vazifedar bir vatandaş” inşası için kaleme alındığını söylemek olanaklıdır. Bu doğrultuda inşa edilmeye çalışılan millet, milli kimlik oluşturma yönünde milliyetçilik, devrim ilkelerini ve devletin sürekliliğini sağlayacak sadık ve itaatkâr vatandaşlar yetiştirme hedeflendiği söylenebilir (Bora, 2003: 67). Şöyle ki, cumhuriyet dönemi ilk hükümet programında, bilimsel ve çağdaş ilkelere dayanılarak okulun yeniden düzenleneceği ve milli ruha, tarihi, coğrafi ve toplumsal karaktere uyan ders kitapları yazılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, birinci Türk Tarih Kongresi’nde (1932: 12–13) tarih eğitiminden beklenen faydanın ifade edilmesinde, milli kültürün temeli olan milli terbiyenin esasının “milliyetçilik, devletçilik ve halkçılık” olduğu ve üstelik de bu ilkelerin aslında milli ve tarihi geleneklerimizden doğduğu açıkça ifade edilmiştir.

Ders kitaplarının söylemlerini kurgulama ve aktarma yönündeki etkinliğinin bilincinde olan siyasi kadrolar, bu gücü gerektiği gibi kullanmayı bilmişlerdir (Gelişli, 2005:132). Bu amaçla Türkiye’de de halen uygulana gelmekte olan bir sistem oturtulmuştur. Ders kitaplarının içeriğinin Türk Milli Eğitim sisteminde Talim ve Terbiye Kurulu gibi resmi bir organ tarafından belirlenmesi ve denetlenmesi yoluna gidilmesi de bu yorumu destekler durumdadır.

Milli değerlerimizin ders kitapları aracılığı ile bireylere aktararak meşruluk kazandırılması ve bireyler nezdinde var olan düzene ilişkin rıza üretilebilmesi için, ders kitaplarının incelenmesi bu noktada anlamlı olmuştur. Çünkü hiçbir siyasi

iktidarın veya resmi makamın, devletin resmi ideolojisinin dışında kalacak fikirlere, görüşlere, düşüncelere, kısaca farklı söylemlere, ders kitaplarında yer vermelerinin beklenmeyeceği düşünülmektedir (Gelişli, 2006: 273).

Cumhuriyet'in ilanından günümüze ders kitaplarında, devlet ideolojisinin ve milli değerlerin nasıl verildiğinin içerik çözümleme yöntemi ile belirlenmesi önemli araştırma konuları arasında yer aldığı söylenebilir.

1950–1960 yılları arası, siyasi dönem olarak çok partili demokratik sisteme geçişin olduğu bir dönem olarak bilinmektedir. Bu nedenle Türk milletinin milli kültürünün, değerlerinin, inançlarının aktarılma aracı olarak tarih ders kitaplarının içerik analizleri ile bugünkü devlet anlayışı ve milli kimliğinin nasıl kazandırıldığı bu doğrultuda milli kültürün, dilsel, tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl şekillendirildiğinin tarihsel gelişim süreci içinde belirlenmesi düşünülmüştür.

Bu çalışmada, 1950–1960 yılları arasındaki ortaokulların 1–2 ve 3. (İlköğretim 6–7–8) sınıflarında okutulan tarih ders kitaplarının incelenerek; o dönemdeki milli kimlik ile ilgili bilgilerin nasıl kurgulandığı sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, milli kimlik- eğitim ilişkisinden hareketle 1950–1960 yıllarını kapsayan dönemde devletin milli kimlik temellerini nasıl kurgulandığı, bu doğrultuda milli kültürün Türk kimliğinin, dilsel, tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl bir yapıda olmasını istediği ve bunu eğitim sürecinde öğrencilere tarih ders kitaplarındaki konular aracılığıyla nasıl aktardığını araştırmak çalışmanın temel amacıdır.

1.3. Alt problemler

Bu araştırmanın genel amacına bağlı olarak; aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Orta I. (İlköğretim 6) sınıfta okutulan Tarih ders kitaplarında milli kimlik ile ilgili kavramlar nasıl verilmiştir.

2. Orta II. (İlköğretim 7) sınıfta okutulan Tarih ders kitaplarında milli kimlik ile ilgili kavramlar nasıl verilmiştir.

3. Orta III. (İlköğretim 8) sınıfta okutulan Tarih ders kitaplarında milli kimlik ile ilgili kavramlar nasıl verilmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Millet, aynı topraklar üzerinde yaşayan, ortak dile, ortak kültüre, ortak tarihe ve ülkü birliğine sahip, dolayısıyla ortak duygu, düşünce, dil ve gelenek birlikteliği olan topluluk olarak ifade edilmektedir. Millet olabilmenin temellerinin atılabileceği en önemli kurumsal mekânda, eğitim kurumlarıdır. Bu konuların ders kitaplarında nasıl ve ne kadar verildiğinin araştırılması önemlidir.

Milli-devletler, toplumlarının bir bütün oluşturabilmesi anlayışına sahiptirler. Ülkenin savunulmasından bütünlüğünün korunmasına, gerektiğinde seve seve can vermeyi de kapsayan özverilerin yerine getirilmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Bu noktada devreye eğitim kurumları dolayısıyla da ders kitapları girmektedir. Bu düşüncelerin ders kitaplarında nasıl ele alındığı araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Atatürk ilke ve inkılâplarının toplumsal ve siyasal düzenin temeli aynı zamanda bu düzenin devamlılığının temel koşulu olduğu; tüm bireylerin bu ilkeleri benimsemesi, bu ilkeler ışığında ilerlemesi ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşması gerektiğine dair düşünce milli kimlik içerisinde mevcuttur. Bu düşüncenin toplumun en küçük biriminden devletin tüm organlarına kadar işler durumda olması devlet tarafından benimsenmektedir. Bu düşüncelerin de verilebileceği en ideal kurum eğitim kurumlarıdır. Bunların nasıl ve ne kadar verildiği de dönemler açısından araştırma konusu olarak önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Tarih öğretimi programlarının çerçevesini Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları; onun çerçevesini de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası belirler, dolayısıyla tarih eğitimi, anayasada belirlenen sınırlar çerçevesinde: "...Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetimi ve denetimi altına yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz... (Madde 42)" ilkelerini gerçekleştirmeye yönelik bir kapsamdan oluşmak durumundadır (Gelişli, 2006:273–274).

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları, eğitim programları içerisinde ve Anayasa'da belirlenen Atatürkçülük esaslarına göre düzenlenmiş milli kimlik tasvirini yapmaktadır:

“Madde 2- Türk Milli Eğitimi'nin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, 1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.”

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda eğitimin özel amaçlarına şöyle yer verilmiştir:

“Özel amaçlar, Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara, temel ilkelere uygun olarak tespit edilir” (Başaran, 1996: 36).

Buradan da anlaşılacağı üzere, ders programları ve ders kitaplarının içeriği bu yasaya aykırı düzenlenemez. Bu kanunda belirtilenleri uygulamakla görevli kurum Milli Eğitim Bakanlığı'dır.

Görüldüğü gibi, ders programlarının hazırlanmasından, ders kitaplarının denetlenmesine, bütün ilk ve ortaöğretim aşamalarında tek yetkili ve sorumlu bakanlık, Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Gelecek kuşakların şekillenmesinde bu denli etkili ve denetim sahibi olan MEB programlarının, Cumhuriyet'ten günümüze hemen her hükümet değişikliğinde değiştirildiği söylenebilir. Bu nedenle geniş kapsamlı konu dönemler çerçevesinde olabildiğince incelenmeli ve ders kitaplarında izlenmek istenen tutumlar tarihi birer kayıt olarak geleceğe yol gösterici bir model olarak sunulmalıdır.

1950–1960 dönemi de Türkiye cumhuriyeti tarihi içerisinde ayrı bir yeri vardır. Bu dönemin araştırılması bu dönem ile ilgili doğru bilgilerin verilmesi ve geleceğe yol gösterici olması açısından son derece önemlidir.

1.5. Varsayımlar

1. Milli Eğitim Bakanlığının ders kitapları tarihsel birer veri olarak kabul edilmiştir.

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, 1950–1960 yılları arasında ortaokulların 1–2 ve 3. (İlköğretim 6–7–8) sınıflarında okutulan tarih ders kitapları ile sınırlıdır.

Bu araştırmada Milli kimlik kavramı; 1. Millet, 2.Devlet, 3. Vatan, 4. Milli simgeler, 5. Bağımsızlık, 6. Kahramanlık, 7. Gelenek- görenek, kültür, 8. Dil, 9. Din gibi değerlerle sınırlandırılmıştır.

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Geçmişten günümüze eğitimin birçok tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımların tamamı içinde eğitim, yaşanan topluma uyum sağlama süreci olarak belirtilmektedir (Fidan ve Erden, 1992: 12).Yapılan bu ve buna benzer tanımlarla eğitim; bir milletin maddi ve manevi değerlerinin yaşayan ve gelecek nesle aktarma çabası olarak da söylenebilir. Bir toplumun çağdaş medeniyet seviyesini yakalayabilmesi ve ilerleyebilmesi için üzerinde durması gereken en önemli husus; “eğitim”dir (Köstüklü, 1999:5). Ülkemizde Cumhuriyet rejimi ile birlikte toplumsal ilerleme, yeni ideolojiyi yerleştirme ve millî birlik ve beraberliği sağlama amacıyla tarihten faydalanma yoluna gidilmiştir.

2.1. İlgili Literatür

2.1. 1. Osmanlıdan Günümüze Tarih Anlayışı Ve Eğitimi

2.1.1.1. Tanzimat Öncesi Tarih Anlayışı

Osmanlılarda olayları meydana geliş sırasına göre yazan ve bu olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde fazla tahlillere girişmeyen bir tarihçilik anlayışı mevcuttu (Behar, 1992: 43).

Tanzimat’a kadar Osmanlı tarihçiliğinde başlıca iki anlayış hâkimdir (Kara1,1977: 225):

- 1.Osmanlı Devleti’nin dini yapısına bağlı olarak ‘Dinsel Tarih Anlayışı’,
- 2.Osmanlı toplumunun birliğini, Osmanlı hanedanı ve padişah çevresinde gerçekleştirmeyi amaçlayan “Hanedan Tarih Anlayışı” .

Osmanlı Türkleri tarihi esas alınıyordu. Osmanlı’nın kuruluş öncesiyle, İslam öncesi Türk tarihine yer verilmiyordu. Genelde tarihlerin hepsinde hadiseler, padişahın ya da ordu kumandanı olan vezirin veya bir paşanın etrafında gelişmektedir. Osmanlı tarihçileri çoğu zaman İslâm’ın hayat ve kâinat anlayışına

bağlı olarak eserlerini yazmışlardır. İslâmî tarih anlayışında tarih kısaca; “anlatmaya ya da anlatılmaya degecek olayların öyküsü olarak algılanmıştır”(Behar, 1992: 43).

2.1.1.2. Tanzimat ve Sonrası Tarih Anlayışı

XIX. Yüzyıldan itibaren Osmanlılarda tarih anlayışında meydana gelen değişimde batının özellikle Fransa’nın etkisi açıkça görülmektedir. Tanzimat’tan itibaren Osmanlı Devleti geleneksel tarih anlayışının dışına çıkarak yeni bir tarih anlayışı benimsemiştir. Buradaki tarih görüşünün amacı Osmanlı milleti ya da Osmanlı tarih şuurunu oluşturarak Osmanlı Devleti’nin devamını sağlamaktır. Bu zihniyet devletin siyaseti nedeniyle tarihçiliğimizdeki etkisini Cumhuriyete kadar sürdürmüştür. Osmanlılık ideolojisine bağlı tarih anlayışına rağmen toplumda Osmanlılık şuurı oluşturulamayacağı anlaşıldığından bu tarih görüşünün faydası sınırlı kalmıştır (Baymur, 1964: 13–14).

Türk kimliğine ve tarihine karşı ilk ilgi Türkler arasında Rus çarlığına karşı mücadele eden Kırım, Kazan ve Azerbaycan Türkleri arasında ortaya çıkmıştır. Rusya’dan gelen Türklerin Türk tarihi yazımının gelişmesine büyük katkıları olmuştur (Behar, 1992: 58–60). Rusya’dan gelen Türkçüler arasında yer alan Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu tarih yazımının gelişmesine önderlik etmişlerdir. Rusya’dan gelen Türkçülerin yanı sıra devlet içinde Ziya Gökalp Türkçülüğün önde gelen savunucuları olmuştur.

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizam-namesi ile ilk düzenli okul müfredatı hazırlanırken, Tarih dersi bu müfredatın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ancak Fransız liselerinin örnek alındığı bu müfredat tam anlamıyla uygulamaya geçirilememiştir. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nin öngördüğü üzere dört yıllık Sıbyan Okullarına “Muhtasar Tarih-i Osmanî” ve Rüştîyelerde de Tarih-i Umumi ve Tarih-i Osmanî isimli tarih dersleri konulmuştur (Kaya, 2002:44).

I. Meşrutiyet, yani II. Abdülhamid döneminde her konuda olduğu gibi eğitimde de merkezîyetçi ve çeşitli eğitim müesseseleri arasında dengeye dayanan bir siyaset söz konusudur. Modern eğitim bu dönemde yerleşti ve bu arada devlet eğitimdeki görevinin şuuruna vardı. Eğitim alanında ilerlemenin gerçekleştiği bu dönemde tarih eğitiminde kısmen kısıtlamalar söz konusu olmuştur (Kodaman, 1988:13).

Tarih derslerinin İslam tarihi ve Osmanlı tarihi ile sınırlandırıldığı II. Abdülhamid döneminin ardından II. Meşrutiyetin ilanıyla başlayan tarih öğretiminde yeni bir yapılanmaya gidilerek okullarda ‘Genel Uygarlık Tarihi’ dersi okutulmaya başlanmıştır (Tunçay,1977: 276). II. Meşrutiyet döneminde tarih müfredatında yapılan en önemli değişiklik, dünya tarihinin ağırlığını arttırmış olmasıdır (Kaya, 2002:44). Bu dönem, eğitim programları ve tarih dersleri açısından önemli bir dönüşümü ifade etmektedir. Devletin yıkılışının ancak eğitimle kurtulabileceği görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır. Eğitim sorunları, gazete ve çeşitli dergilerin sayfalarında tartışılıyor, konferanslar veriliyor, çeşitli dernekler kuruluyor ve bunların etkinlikleri içinde batı tarzı eğitime ağırlık veriliyordu, II. Meşrutiyet döneminde tarih yayınları önemli bir yer tutar. Çeşitli telif ve çeviri eserlerin sayısı giderek artış göstermeye başlamıştır, tarih yöntemleri tartışılmış, tarihin nasıl yazılması, nasıl oluşturulması gerektiği konusunda yöntemler geliştirilmiştir (Arıkan,1998:158).

Bu dönemde, tarih dersleri, “Milli ve Vatani Terbiye” aracı olarak görüldüğünden dolayı öğrencinin eleştirel düşünmesine ve akıl yürütmesine imkân sağlayacak şekilde düzenlenmemiştir (Safran,2000:132).

1915 tarihinde II. Meşrutiyet’in sonlarına doğru müfredat programında tarih eğitiminin içeriği yeniden değişikliğe uğramıştır. Bu programda göze çarpan ilk değişiklikler, tarih ders sayısının ve bu dersler içinde Türk ve İslam tarihinin oranının artış göstermesidir (Kaya,2002:44).

Sonuç olarak Osmanlı Tarihçiliği başlangıcından itibaren hep aynı çizgiyi takip etmemiştir. Devirlerin değişmesine paralel olarak Osmanlı tarihçilerinin hadiselerle bakışında farklılaşmalar meydana gelmiştir. Önceki dönemlerin sultan ve saray ile üst düzey yöneticileri ön planda tutan yaklaşıma karşılık Tanzimat yıllarından sonra ortaya çıkan fikir akımlarına paralel olarak daha ideolojik bir bakış açısı ortaya çıkmıştır (Arıkan, 1991: 77–91).

2.1.1.3 Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışı Ve Türk Tarih Tezi

2.1.1.3.1 Atatürk Ve Türk Tarih Tezi

Mustafa Kemal, Millî Mücadelenin daha başlangıcında Ankara’da 1921 yılının 16 Temmuzundan 21’ine kadar, altı gün süren ilk resmi Maarif Kongresini

yapmış ve burada Türk gençliğinin kendi tarih ve kültürümüzle yetiştirilmesini belirtirken tarih eğitimi almasının gerekliliğini şu sözlerle ortaya koymuştur: “Büyük tehlikeler karşısında uyanan milletlerin ne ölçüde kararlı olduklarına tarih tanıklık etmektedir. Silahıyla olduğu gibi dimağıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.”(Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1959:17).

22 Eylül 1924 tarihinde Samsunda bir konuşmasında ise; “ Bizim milletimizin hayat-ı esasını düşünelim bu düşünce bizi elbette altı-yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden çok, asırlık Selçuklu Türklerine ve ondan önce tüm dönemlerin her birinde hakimiyet kurmuş Türk devrine ulaştırır.” sözleriyle tarihe ve özellikle Türk tarihine gösterdiği yakın ilgiyi resmi tarih çalışmalarını başlatmadan çok daha evvel ortaya koyarak Türkiye’de tarihe karşı ilgi oluşmasında öncülük yapmıştır (Aydın,1993:57).

Atatürk’ün tarih çalışmalarını başlatmasının sebepleri (Kocatürk,1987:169):

1. Osmanlılarda tarihimize ilgili gerekli araştırmanın yapılmamış olması.
2. Batılı devletlerin Türk toprakları ve vatani üzerindeki yanlış ve taraflı iddiaları.
3. Türklerin sarı ırktan gösterilmesinin sonucu olarak medeni kabiliyetten ve özelliklerden yoksun olduğuna dair batıdaki yanlış ve kasıtlı bilgiler.

Cumhuriyetin ilk yıllarında mevcut tarih anlayışı Osmanlı döneminden kalma idi. Osmanlı tarih anlayışında Osmanlı Türkleri Tarihi esas alınıyordu. Osmanlı’nın kuruluş öncesiyle, İslam öncesi Türk tarihine değinilmiyordu. Bu konuda Atatürk “Büyük devletler kuran atalarımız büyük ve geniş medeniyetlere de sahip olmuşlardır. Bunu aramak tetkik etmek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur.” demektedir (İnan, 1971:111).

Atatürk’ün tarih ilmiyle ispat etmeye çalıştığı en önemli konulardan birisi de değişik nedenlerden dolayı çeşitli milletlerin Türkler aleyhine ortaya koydukları yanlış düşünceleri ve dayanağı olmayan haksız iddiaları ortadan kaldırmaktı (İzgi, 1978:136). Mustafa Kemal Atatürk, bu haksız iddialardan birisini Nutuk’ta şöyle dile getirmektedir; “Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti’nin kuruluşuna yol açan asıl sebep ve düşünce, Doğu illerinin Ermenistan’a verilmesi ihtimali oluyor. Bu ihtimalin gerçekleşmesinin de Doğu illeri nüfusunda Ermenilerin çoğunlukta gösterilmesine ve tarihî haklar bakımından onlara öncelik tanınmasına

çalışanların, ilmî ve tarihî belgelerle dünya kamuoyunu aldatmayı başarmalarına ve bir de Müslüman halkın Ermenileri topluca öldüren barbarlar olduğu iftirasının bir gerçekmiş gibi kabulüne bağlı olduğu düşüncesi ağır basıyor. İşte bundan dolayıdır ki, dernek, aynı gerekçeye dayanarak ve aynı yollardan yürüyerek tarihî ve millî hakları savunmaya çalışıyor” (Atatürk,2002; Nutuk: 1919-1927). Görüldüğü gibi tarih, topraklarımızı istila için bir silah olarak kullanılıyordu. Bizimde bu saldırıya aynı silahla cevap vermemiz en tutarlı yol olup, tarihimizi olduğu gibi ortaya koyarak hem Türk milletini hem de batılları aydınlatmamız gerekiyordu.

Atatürk’ün tarihle ilgisi 1928’li yıllarda artmıştır. Bu durum aynı zamanda Türk Tarih Tezi’nin temellerinin atılmasını da sağlamıştır. Türk Tarihi hakkındaki yanlışlıkları giderebilmek amacıyla dönemin tarihçilerinden ve siyaset adamlarından Türk tarihinin kısa zamanda araştırılıp ortaya çıkarılması için tarihle ilgili çalışmalar yapmalarını istemiştir.

Atatürk’ün direktifler vererek 1928’lerde aydınlatılmasını istediği ve ilmi çözümler aradığı konular şunlardır (İnan , 1939:224-225):

- a- Türkiye’nin otokton halkı kimlerdir? Bu ülkede ilk medeniyet nasıl ve kimler tarafından kurulmuştur?
- b- Türklerin cihan tarihindeki yeri ve medeniyet tarihine hizmetleri nelerdir?
- c- Türklerin Anadolu’da bir aşiretten devlet çıkarmaları mümkün olmadığına göre, onların Anadolu’da varoluşlarının gerçek açıklaması nasıl olmalıdır?
- d- İslam Tarihinin gerçek yönü ile Türklerin İslam Tarihindeki yerleri ve rolleri nedir?

İşte bütün sorulara cevap bulmak amacıyla başlatılan tarih çalışmalarında Atatürk’ün, ortaya konulmasını ve vurgulanmasını istediği Türk Tarih Tezinde belirtilen hususlar için yapılan çalışmalar hazırlanırken bir anlamda çağdaş Türk tarihçiliği ortaya çıkmıştır. Bu da gösteriyor ki çağdaş Türk tarihçiliği Atatürk’ün çalışmaları desteklemesi ve örgütlemesiyle oluşmuştur (Akdağ, 2005:17).

Atatürk, bizzat tarihle ilgilenip 1929’dan sonra tarih alanında en yeni kitapların bulunduğu bir kütüphane kurdurarak Türk tarihi çalışmalarını desteklemiştir. O’nun bu çalışmalarının ilk mahsulü Türk Tarihi Tetkik Heyeti tarafından 1930’da yayınlanan “Türk Tarihinin Ana Hatları” kitabı olmuştur. Bu eserde Türk Tarihi hakkında yepyeni bir görüş ortaya atılmış ve bu görüş Türk Tarih

Tezi olarak anılmıştır (Tosun,2002:233).

Atatürk'ün, Türk Tarih Tezinde belirttiği hususları şöyle sıralayabiliriz (Tosun, 2002:233):

- 1.Türkler, brakisefal ve beyaz ırktandır. Beyaz ırkın anayurdu Orta Asya'dır.
- 2.Medeniyetin beşiği Türklerin anayurdu olan Orta Asya'dır.
- 3.Anayurtları olan Orta Asya'dan değişik sebeplerle göç eden Türkler böylece dünyaya medeniyeti yaymışlardır.
- 4.Anadolu'nun ilk yerli halkları da Türklerdir, dolayısıyla buranın ilk sahipleri Türklerdir.
- 5.Türklerin İslam Medeniyetine katkıları araştırılmalıdır.
- 6.Osmanlı Devletinin kuruluşuyla ilgili iddialar araştırılmalı, gerçek ortaya çıkarılmalıdır.

Atatürk'ün, Türk tarihini aydınlatmak için bütün bu çalışmalarındaki amaç sadece bir merak ve ilmi bir çalışma yapmanın çok ötesinde millî amaçlara yöneliktir. Tarih şuuruna erişmeyen bir toplumun millet olarak kalamayacağını farkında olduğundan Türk Tarih Tezini hazırlatılarak ders kitaplarında olmasını sağlamıştır. Böylece Cumhuriyetin koruyucusu olarak gördüğü gençlerin tarih şuuruyla yetişerek milletine güven duymasına imkân tanımıştır.

2.1.1.3.2 Türk Tarih Kurumu

Afet İnan, Atatürk'ün Türk Tarihiyle ilgili olarak yaptığı ve yaptırdığı çalışmaların kurumsallaşma sebepleri olarak: “Türk Milleti ve Türk Vatanı” gibi kavramların önemini, Atatürk'ün millet ve vatan kavramını yeni nesillere benimsetmek, bu kavramların birleştiricilik özelliğinden yararlanarak millî birliği sağlamlaştırmak, Türk Milletine ve Vatanına karşı yapılan yalan yanlış tarihi dayanaklı saldırılara aynı şekilde cevap vermek için kurumsallaşmaya doğru gidildiğini belirtmiştir. İşte bu gelişmeler, Türk Tarih Kurumunun kurulmasıyla sonuçlanacaktır (İnan,1973:18-23).

23 Nisan 1930'da Ankara'da toplanan VI. Türk Ocakları Kurultayı, Tarih Kurumu'nun kurulmasında ilk adım olmuştur. Atatürk'ün isteğiyle kurultayın VI. ve son toplantısında, millî tarih şuurunun önemini, Türklerin tarihte büyük medeniyetler kurduğu buna rağmen Türk Tarih çalışmalarının eksik olduğunu, belirten bir önerge

verilir. Aynı gün Türk Ocakları yasasına 84. madde olarak eklenen metinle, “ Merkez heyeti, Türk tarih ve medeniyetini ilmî bir surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk tarih heyeti teşkil eder” (Ayda-Arsal, 1991: 166–167).

Böylece tarih alanındaki çalışmalar daha ciddi, akademik ve bilimsel bir özellik kazanmıştır. Daha sonra bu heyet, Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini kurmuş ve Cemiyetin adı Dil İnkılâbından sonra 1935 yılında “Türk Tarih Kurumu”na çevrilmiştir (İnan, 1981:201).

Kurum ilk olarak liseler için dört ciltlik tarih ders kitabı hazırlamıştır. Atatürk bu çalışmalara katılmış ve bazı bölümlerini bizzat kendisi kaleme almıştır.

Atatürk’ün 14 Şubat 1932 tarihinde kuruma gönderdiği emirlerinde şu konular yer alıyordu (İğdemir, 1976:11–15):

1. Tarih öğretmenleri için bir kurs düzenlenmesi (Bu kursa sonradan “I. Türk Tarih Kongresi” denilmiştir).
2. Türk Tarihinin Ana Hatları adlı büyük kitabın son incelemeler ve belgeler dikkate alınarak yeniden yazılması.
3. Liseler için hazırlanan dört ciltlik tarih kitaplarında gerekli düzenlemeler yapılarak yeni baskılarının 1932–1933 öğretim yılına yetiştirilmesi.
4. İlkokullar için yeni tarih kitapları yazdırılması.

Bu emirlerden I. Türk Tarih Kongresi 2–11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara’da toplanmıştır. Atatürk kongrenin bütün oturumlarını dikkatle izlemiştir (İğdemir, 1976:11–15)

Atatürk “Türklerin Medeniyete Hizmetleri” başlığı altında çalışmalar yapılmasını önermiş olup (Şahin,1998:15) milletimizin kendisine olan güven duygusunu kazandırmanın yanı sıra Türkleri barbar bir kavim olarak gösteren Avrupalılara cevap verme amacını taşımaktadır. Türk Tarihi tetkik Heyeti’nin çalışmaları ya Atatürk’ün başkanlığında ya da bizzat onun hazır bulunduğu mahallerde yapılmıştır.

Atatürk Türk Tarih Kurumunun bilimsel çalışmalarını geliştirmek için Avrupa ve Amerika’ya öğrenci gönderilmesini böylece uzman yetiştirilmesini sağlamıştır. Tarih çalışmalarını destekleyici olarak 12 Temmuz 1932’de (I.Türk Tarih Kongresinin sona erdiği gün), amacı Türk dilini millîleştirmek olan Türk Dil

Kurumu kurulmuştur. Atatürk, Tarih ve Dil Kurumlarını akademi yapma konusundaki düşüncesini gerçekleştirmek üzere 1935 yılında ilk adımı atmış ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur (İnan,1981: 232).

2.1.1.3.3 Cumhuriyet Dönemi Tarih Eğitimi

TBMM'nin kurulduğu ilk günlerde bile kurulan yeni hükümet eğitime özellikle de tarih eğitimine dikkat çekmişler ve parti programında da yer vermişlerdir (Kantarcıoğlu, 1990: 31).

TBMM'nin eğitim ve öğretime dikkat çekmesinin yanı sıra Millî Mücadelenin en zor günlerinde Sakarya Savaşı hazırlıklarının yapıldığı sırada eğitime milli bir yön verecek politikaları ve yöntemlerin belirlenmesi amacıyla 15–21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara da “ I. Maarif Kongresi” toplanmıştır (Akyüz, 2004: 289-296).

Millî Mücadele hareketinin başarıyla sonuçlanmasından sonra Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmayı isteyen Atatürk, bu amacını gerçekleştirmek için ülkede köklü inkılâp hareketlerine girişti. Bu hareketleri engelleyecek her şeyin ortadan kaldırıldığı bu dönemde, hedef alınan ana düşünce millî, çağdaş ve laik bir toplum meydana getirmektir. Bütün bunlar ise ancak Millî Eğitimle gerçekleştirilebilir. Millî Eğitim işlerini bütün yönleriyle ele alıp sorunlarını tanınmış eğitimcilerin fikir, düşünce ve tecrübelerinden yararlanarak planlamak ve bir programa bağlamak amacıyla toplanan birinci Heyet-i İlmiye (15 Temmuz 1923) yapılmıştır (Yücel, 1994: 21).

Birinci Heyet-i İlmiye'nin ardından eğitim sistemini yeni devlet düzenine uydurmak amacıyla Ankara'da 1924'te toplanan İkinci Heyet-i İlmiye'de öğretim yılının süresi, ders programları, ders saatleri ve ders kitapları üzerinde durulmuştur (Ergün, 1999 :74).

“Cumhuriyet döneminin ilk müfredat programı olan 1924 müfredat programında, tarih dersi üzerinde de durulmuş, tarih programında saltanatla ilgili kısımlar çıkarılarak, İstiklâl Savaşı'nın tarihi, Türkiye Devleti'nin kuruluşu, Sevr ve Lozan Antlaşmaları, Cumhuriyetin İlanı, Hilafetin Kaldırılması gibi konular eklenmiştir” (Yücel,1994:192). Böylelikle Cumhuriyet rejiminin tarihi de okullardaki tarih derslerinin bir parçası haline gelmiştir. Ayrıca anlam ve geçerliliğini yitirmiş

konular ve bu konuların verilisinde güdülen amaçlar da tasfiye edilmiştir. Aynı zamanda yeni rejim kendi oluşum sürecini öğretebilme ve benimsetebilme yolunda ders kitaplarında ilk adımını atmış oluyordu.

Ancak ulaşılmak istenen amaçlara uygun ders kitapları uzun bir süre hazırlanamamıştır. O dönemde ders kitaplarının hazırlanması konusunda bir komisyon oluşturulmadığından, Meşrutiyet döneminde okutulan ders kitaplarının bir bölümü okutulmaya devam edilmiştir. Bu zaman içerisinde de yeni tarih çalışmaları yapılmıştır (Yücel,1994:192).

Tarih programlarındaki ilk değişiklik 1926 yılındadır.1926’da kabul edilerek,1927–1928 öğretim yılında uygulamaya konulan “İlk mekteplerin Müfredat Programı”nda tarih dersinin hedefleri şöyle saptandı (Baymur, 1964: 22):

- “1. Çocuklara Türk milletinin mazisi hakkında malumat verilip onlarda milli şuuru uyandırmak,
2. Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak.
3. Büyük sultanların hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan numuneler göstermek.”

1. ve 2. maddelerdeki hedefler, “Türk Milleti”ne vurgu yaparak ve medeniyetin oluşumunu eskilere dayandırarak Osmanlı tarih anlayışı ile farklılığını ortaya koyuyor. Ancak 3. maddede yer alan büyük şahıslara yönelik yaklaşım, Osmanlı tarihçiliğinin padişahları merkeze alan anlayışlarına benzer bir tutum sergiliyor. Bu programın “Direktifler” kısmında ise, tarih öğretimi açısından önemli değişiklikler görülüyor. Programda, medeniyet tarihine önem verilmesi; anlatımların isim ve tarihlerle boğulmaması; tarih-coğrafya ilişkisinin kurularak müze ve eski eserlerin öğrencilere tanıtılması öngörülüyor (Baymur, 1964 :22).

Tarih Tezinin müfredat programına girmesi 1932’de olmuştur. 1930 tarihli müfredat programı, önceki müfredatların bir araya toplanması yoluyla oluşturulmuş iken, 31.01.1932 tarihli müfredat programı özellikle tarih ve yurt bilgisi derslerinde önemli değişiklikler getirmiştir (Berktaş, 1983: 25).

Ancak, tezin okul kitaplarında yer alması yeterli görülmedi; “Tezin hem yetişkinlere, hem çocuklara ve gençlere, hem uzmanlara, hem de sıradan kişilere hitab edebilmesi” için teşkilatlı bir çalışma gerekiyordu. Böylece “...tarih tezini daha resmi bir biçimde geniş anlamda tanıtmak ve çağdaş tarih ders kitaplarını

geliştirmek” amacıyla 2–11 Temmuz 1932’de I. Türk Tarih Kongresi toplandı. Türk Tarih Tezi’nde ifadesini bulan resmi görüş, 1931’de basılan 4 ciltlik tarih kitaplarıyla eğitimimize girdikten sonra, “ilk ve orta öğretim üzerinde günümüze kadar gelen mutlak bir hegemonya” kurmuştur (Berktaş, 1983: 58).

1 Kasım 1937 tarihinde kurulan Celal Bayar Hükümeti Programında; “ Millî kültür bakımından büyük önemi olan ve şefin ilim ve kültür sahasında en büyük abidelerinden biri halinde daima yükselecek bulunan tarih ve dil araştırmalarımıza ve bunlarla alakadar işlere hususi ehemmiyet vermeye devam edeceğiz” (Kantarcıoğlu, 1990:31) denilerek dil ve özellikle tarih alanında yapılacak olan çalışmaları hızlandıracak işlere önem verildiği görülmektedir. Bütün bu teşviklerle araştırma ve ders kitaplarının yazımında ileriye yönelik bir atılım olacaktır.

Tek parti döneminin tarih ders kitapları pedagojik yanlarının zayıf kalmasıyla eleştirilmiştir, 1941’de “Tarih Öğretimi” adlı kitabını yayımlayan Fuat Baymur, tarih ders kitaplarının sadece olay anlatıcı olmaması, öğrencilerin düşünsel yönünü harekete geçirerek problemler ortaya koyması gerektiğini belirtmektedir (Baymur, 1964:53–54).

Tarih öğretimi ve ders kitaplarına yapılan bu eleştiriye karşılık “15–23 Şubat 1943 tarihlerinde düzenlenen ikinci Milli Eğitim Şûrasının gündemini “Türklük eğitiminde tarih öğretiminin metod ve esaslar yönünden incelenmesi” oluşturuyordu. Tarih öğretiminden, Türklük idealine bağlı vatandaşlar kazanılması beklentisinin ifade edildiği şûrada; “İlk, Orta tarih programlarının çocukların seviyelerine uygun olmadığı, mevcut konuların düşünceyi, milli duyguları, karakteri geliştirici nitelikte bulunmadığı...” açıklanmıştır (Sakaoğlu, 1991:102–103).

Ortaokul tarih kitapları da yetersiz bulunarak yeni yazılacak kitapların, “Ortaokul derslerinin vereceği tarih bilgisi ve eğitimi, milli meselelerimizi olduğu kadar dünya meselelerini de kavrayabilecek ve fakat milli ödevleri de anlayış ve feragatle yapacak aydın bir yurttaş yoğuracağı için bu kitapların ağırlık merkezi milli tarih olmalı ve diğer milletlerle memleketler hakkında verilecek bilgi, millet ve yurdumuzla münasebetleri nisbetinde ölçülerek ve ayarlanarak” yazılması belirtilmiştir (Ergin, 1943:1495).

Görülüyor ki, şurada, tarih eğitimi, programlar ve ders kitapları üzerine çalışmalar ‘milli duyguların geliştirilmesi’, ‘Türklük eğitimi’ açısından ele alınarak, eğitimin pedagojik yanı ihmal edilmiştir.

1946’da çok partili siyasal yaşama geçilmesi ve 1950 yılındaki genel seçimlerle birlikte, iktidara Demokrat Parti’nin geçişiyle birlikte 1949 yılında çıkarılan bir yasa ile üçer yıllık sürelerde okutulacak, “çeşitli kitap” uygulaması getirilerek ders kitapları serbest basıma bırakılmıştır (Berktaş, 1983: 58).

11 Ağustos 1952 yılında yayınlanan Tebliğler Dergisi’nde ders kitaplarının yazımına dair bir şartname yayımlandı. Şartnamenin “Tarih ders kitaplarında yer alacak hususi şartlar” bölümünde, konuların işlenmesinde önceki programa bağlı kalınarak, “Aynı devirde muhtelif bölgelerde cereyan eden tarih olaylarının insan düşünce ve yaşayışına tesirleri ve daha sonraki insan cemiyetlerinde meydana getirdikleri değişiklikleri” ifade edecek, karşılaştırmalı bir tarzda takdimi kabul edilmiştir. Şartnamede dikkat çeken bir nokta, siyasi tarih yanında medeniyet tarihinin öğretilmesine yöneliktir. Bu konuda medeniyet tarihine “mümkün olabildiği kadar” çok yer verilmesi istenirken, siyasi tarihe ise “...muhtelif devirler medeniyetlerinin izah ve mukayesesini yapmaya yarayacak ölçüde yer verilecektir” (Tebliğler Dergisi, 1952 :82).

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra uygulanmakta olan 1936 tarih programına bağlı kalınarak önemli değişiklikler yapılmamışsa da, okullarda okutulan tarih ders kitapları değiştirilmiştir (Tunçay,1977:282).

1966–1986 yıllarını kapsayan yirmi yıllık süre zarfında, tarih ders kitaplarında önemli bir değişiklik olmamıştır. 1966 yılında, o güne kadar okutulan tarih kitaplarının sayısı azaltılmıştır.

18 Ocak 1971 tarihli Tebliğler Dergisi’nde tarih dersinin müfredat değişikliği ile ilgili “Taslak Program” yayımlandı. Bu taslak programda, “Türk vatandaşlarının yetişmesinde birinci derecede amil olacağı düşünülen milli tarih ve milli kültür bütün değerlerin üstünde” kabul edilmiştir. Taslağın “amaçlar” bölümünde tarih eğitiminden, öğrenciye “kazandıracağı davranışlar” olarak beklentiler sıralanmış: “...öğrencilerin içinde yaşadıkları çağda geçen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olayların sebeplerini,..., kültür ve medeniyet miraslarımızın değerini kavramalarına ve kültürlerini arttırmalarına yardım etmek; tenkitçi düşünme, araştırma ve

muhakeme etme yeteneklerini geliştirmek ve başkalarının hizmetlerini takdir etme meziyetini kazandırmak”. “...öğrencilere hürriyetin ve demokrasinin değerini kavratmak; bu telkin yapılırken özellikle milli bütünlüğü koruma, demokrasiyi üstün tutma ve ilerletme şuurunu vermek” (Tebliğler Dergisi,1971: 17).

. 1974 yılında toplanan IX. Milli Eğitim Şûrasında, her ders için tek kitap ilkesi benimsendi ve tek kitap uygulamasına ilişkin, Tarih kitaplarıyla ilgili özel şartnâme 10 Şubat 1975 tarihli Tebliğler Dergisi’nde yayımlandı. Şartnâmenin dördüncü maddesinde, siyasi tarihten çok uygarlık konularına ağırlık verilmesi ve siyasi olaylara, uygarlık konularının açıklanmasına yardımcı olacak bir tarzda yer verilmesi gereği belirtiliyor (Tebliğler Dergisi, 1975: 70).

1980 ihtilalinden sonra, okullarda Atatürkçülük eğitiminin verilmesine yönelik çalışmalar yapıldı. Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin, öğrencilere verdiği bilgilerin pekişmesi için, Atatürkçülük ile ilgili konuların sadece bu dersle sınırlı kalmaması, diğer derslerde de, bu dersin bilgilerini tamamlayıcı bilgiler verilmesini amaçlayan karar 18 Ocak 1982 tarihli Tebliğler Dergisi’nde yayımlandı. “Temel Eğitim ve Ortaöğretim Kurumlarında Atatürk İnkılâp ve İlkelerinin Öğretim Esasları Yönergesi”ne göre, Atatürkçülüğün öğretilmesinde, sadece İnkılâp Tarihi dersinin öğretmeninin vereceği bilgilerin yeterli olmayacağı, bu sebeple öğretmenlerin yeri geldikçe Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili bilgiler vermeleri yeni basılacak olan ders kitaplarında da konulara göre Atatürk’ün özdeyişlerine “dikkat çekici biçimde” yer verilmesi karara bağlanmıştır. Yönergede Türkçe, Edebiyat, Sosyoloji ve Felsefe, Coğrafya, Tarih, Fen ve Matematik, Yabancı Dil ve Din Bilgisi gibi derslerde Atatürkçülüğe nasıl yer verilmesi gerektiği açıklanmıştır (Tebliğler Dergisi,1982:36).

“Orta Öğretim Kurumları Tarih Dersi Geçici Müfredat Programı”, daha önceki programlara göre, ‘amaç ve açıklamalar’ yönünden önemli bir değişiklik getirmemiştir. Geçici programın amaçlar bölümünde yer alan; “Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak, düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini kazandırmak” gibi amaçlar ile açıklamalar kısmında yer alan; “...Ancak, çok teferruatlı bir siyasi tarih anlayışı yerine, daha çok kültür ve uygarlık tarihimiz üzerinde durulacaktır.” (Tebliğler Dergisi, 1982:465) biçimindeki

ifadelerden de anlaşılacağı gibi, derslerdeki siyasi tarihin ağırlığının azaltılması hedeflenmiştir.

Ancak, bu programa göre yazılan ders kitaplarına bakıldığında, yine siyasi tarihin önemli yer tuttuğu, sosyal, ekonomik ve kültür tarihi konularına orantılı olarak yer verilmediği görülür.

Programda dikkat edilmesi gereken bir başka ifade ise, dünya tarihinin anlatılması ile ilgilidir: “Diğer milletlerin tarihleri işlenirken de aynı uygulama esas olacak; konulara Türk ve dünya tarihi açısından önemleri ölçüsünde ağırlık verilecek ve gerektiğinde Türk tarihi ile karşılaştırmalar yapılacaktır” (Tebliğler Dergisi, 1982:470).

Daha önceki tarih programlarında da, tarih olaylarına Türk tarihi ile olan ilişkilerine göre yer verilmesi gereği belirtilmişti. Bu yaklaşıma göre, öğrenciler ancak Türk tarihine etkisi olan halk ve uygarlıkları, Türk ve dünya tarihi açısından önemleri ölçüsünde tanıyacaklardır. Öncelikle, tarihte önemli rol oynamanın ölçüsü belirsiz bırakılıyor. Ders kitaplarımıza göre bu rol savaş kazanmak veya çağ açmakla eşdeğer sayılabilir. Bu durumda öğrenci, Türklerle herhangi bir iletişimi olmamış, savaşlar kazanmamış, devrim yapmamış, çağ açıp-kapamamış olan toplumların varlığından haberli bile olmayacaktır (Milas,1998:138).

Türk eğitim sisteminde önemli bir değişiklik 1992–1993 öğretim döneminden itibaren uygulamaya konulmuş olan Ders Geçme ve Kredili Sistemdir. Hayatın yarışı olarak tanımlandığı ve bu yarışın sonunda kazanma ile kaybetmekten başka bir seçeneğinin olmadığı ifade edildiği yeni programın önceki programlardan farkı siyasi tarihin azaltılarak, sosyal, ekonomi ve kültür tarihine ayrılan yer artmıştır. Kabapınar (1998): “öğrenciye alternatif yaratmak için uygulamaya konulan ve kredili sistemin belki de en önemli ve yararlı uygulaması olan seçmeli dersler, basmakalıp bir tekrardan öteye geçememektedir” diyerek seçmeli derslerin amacına ulaşamadığını belirtmiştir (Kabapınar, 1998:223–224).

Ders Geçme ve Kredili Sistem, daha önceki uygulamadan sınıf geçme, not verme gibi uygulamaya yönelik işleyişlerden başka bir değişiklik getirmemiş, eğitime hâkim olan zihniyette bir farklılık olmamıştır. Ders Geçme ve Kredili Sistem, kendisinden istenen verimi veremeyerek, 19 Haziran 1995 tarihli *Tebliğler Dergisi*’nde yayınlanan bir karar ile kaldırılarak sınıf geçme uygulamasına

dönülmüştür (Tebliğler Dergisi, 1995: 586). Bu durumu tarih öğretimi özelinde izlediğimizde, konuların daha önceden olduğu gibi Türk-İslam tarihi merkezli, diğer halkların, ülkelerin tarihlerine ancak Türk tarihiyle ilişkileri ölçüsünde yer veren, çağdaş dünyanın değerlerine, sorunlarına, tartışma konularına yer vermeyen, öğrenciyi Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendisine öğretilmesinin uygun görüldüğü bilgiler ve değerlerle baş başa bırakan bir anlayış devam etmiştir (Kaya, 2005 :27).

2.1.2. Kimlik

Kimlik kavramı insana özgü bir kavram olarak ortaya çıkmakta ve iki temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar tanınma ve aidiyettir. Kimlik, kişilerin ve toplumsal grupların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorularına verdikleri cevaplardır. “Ben kimim” sorusunun dayanağı olan “ben” in tanınması ve tanımlanması, kimliğin sosyal ve psikolojik temeline işaret etmekte ve buna, kişinin varlığı ile ilgili tüm anlamaları (değerleri) içine alan öznel bir duygu olarak “kişisel kimlik” denilmektedir (Güvenç, 1993: 3–4).

İnsanın kimliğini oluşturan, ona özel bir vitrin hazırlayan unsurlar, beş ana grupta toplanabilir: “1. Bedene ait özellikler, 2. Zihne ait özellikler, 3. Mizah huy, 4. İstek, irade, 5. Özel yetenekler.” İnsanlar, bir kişiyi tanımlarken, bu beş grupta topladıkları özelliklerden bir veya birkaçını ifade ederler (Tural, 1992: 70–72).

Batı’da 18. ve 19. yüzyıllarda imparatorluklardan milli-devletlere geçiş sürecinde ortaya çıkan milli eğitim sistemleri, devletin ve milli yurttaşın inşasında anahtar bir rol oynamıştır. Daha önceden ailenin, dinin ve meslek örgütlerinin hâkim olduğu, özel alana ait olan eğitim, artık öğretmenleri eğiten, müfredata karar veren ve okulları finanse eden devletin tüm yurttaşlara zorunlu kıldığı, merkezi olarak düzenlenen kamusal bir meseleye dönüşmüştür (Ertürk, 2006: 29).

2.1.2.1 Milli Devletin İnşası

Modern milli- devlet yeniçağ ile birlikte tedrici bir süreç içinde 1500’ lü yıllardan itibaren başlayarak şekillenmiş; 1600 ve 1700’lü yıllarda da olgun bir hüviyet kazanmaya başlamıştır. Bir idari yapılanma olarak milli-devlet, üçyüzelli yıla yakın bir süredir alternatifinin düşünülmesine yer bırakmayacak bir hegemonyaya sahip olmuştur (Tekeli- İlkin, 2000: 118).

Milli-devlet ekonomik ve kurumsal bakımdan olayların merkezinde yer tutmuştur. Milli bir vergi sistemi ortaya çıkmıştır. Milli para birimleri eski ölçülerin yerini almaktadır. Ülkenin sermaye stokunu artırmak, milleti güçlü kendine yeterli hale getirmek milli-devletin sorumlulukları arasındadır. Milli ordu kurmak ve mecburi askerlik görevlerine yerine getiren vatandaşlara, bir okul gibi milli kimlik bilinci kazandırmak milli-devletin sorumlulukları arasındadır (Kenndy, 1999:160).

Post-modern dünya görüşü, küreselleşme çerçevesinde farklılıkların yaşatılması ve en alt kültürlerin canlandırılması hedefine ulaşmak için milli-devlet yapısını alttan alta yıpratmaktadır. Çok kültürlülük ve öteki kavramlarının tartışmaya açılmasıyla modern devletlerin çimento unsuru olan millet, çatırdamaya başlamıştır. Mikro-milliyetçilik düşüncesi, üst milli kimlikleri yıpratıp yerine alt kimlikleri, etnik kimlikleri ikame etmektedir (Habermas, 2002: 19).

Milli-devletin bütünlüğünü korumada, demokrasi önemli bir etken olmuştur. Siyasi katılım bireyleri sisteme dahil eder, yabancılaşmanın önüne geçer. Milli-devlet, üyelerine kamusal alanda vatandaş üst kimliği sağlayarak bütünleşmeyi gerçekleştirir (Kazgan, 2000: 248–249).

Milli-Devletin Özellikleri arasında; Vatan birliğinin olması, dil birliğinin olması, kültür birliğinin olması, merkezilik özelliğinin olması, Anayasal devlet olması, laik esaslar üzerine kurulması ve yönetimin parlamenter bir işleyiş içinde meclisle düzenlenmesi gibi objeler vardır. Birbirine kültürel olarak benzeyen bireylerden oluştuğu varsayılan milli devletler modernleşmenin getirdiği alandaki büyümenin siyasal boyutunu temsil etmek üzere kültürel olarak türdeş kitle devleti özelliği göstermektedir (Keyman ve Sarıbay, 1998: 13).

2.1.2.2 Milli-Devletin Milli Kimliği İnşa Etmesi

Milli-devlette millet oluşturma politikalarının önemli bir yer tuttuğu, toplumu dönüştürücü çabaların model açısından bir klasik oluşturduğu söylenebilir. Hemen belirtilmelidir ki, milletleşme aslında geniş kapsamlı bir süreç olmakla birlikte, toplulukların modern milletlere dönüşmesinde bilinçli siyasi çabalar (millet-inşa politikaları) önemli bir yer tutmaktadır (Nodia, 1998: 102–117). Nitekim son iki asırda, homojenlik düzeyi ne olursa olsun bütün ülkelerde farklı yoğunluk ve

metotlarla olmakla birlikte millet-inşa politikaları devletler tarafından uygulanmıştır (Gündoğan, 2003: 125).

Milletin oluşmasında, millî bilincin oluşumuna bilerek ya da bilmeyerek katkıda bulunan tüm süreçlerin (savaşlar, felaketler, zaferler, inanç ve değerler, siyasal yapılar) katkısı olmakla birlikte, milli-devletin kuruluşunu müteakip bilinçli devlet politikalarına dayalı sosyal ve kültürel faaliyetlerin ayrı bir yeri olmaktadır (Hobsbawn, 1995: 117–119). Genelde bu durumun, milletleşme süreçlerinin tamamıyla siyasi iradenin hâkimiyetinde yürütülen bir olgu, milletlerinde yoktan var edilen insanlar olarak algılanmasına da yol açtığı belirtilmelidir. Oysaki millet inşası milletleşme kapsamındaki bir süreci, modernleşen tüm toplumlarda görülen, fertlerin bağlılığının yerel veya bölgesellikten giderek millî kimliğe dayandırılması, alt kimliklerin milli kimlikle bütünleştirilmesi amacıyla devletin milliyetçi ideoloji doğrultusunda yapılandırılması ve izlediği politikaları ifade etmektedir (Türkmenoğlu, 2007: 162).

Millî kimliği oluşturma ya da millet inşasına yönelik politikalar iki temel kategoride incelenebilir. Bunlardan birincisi “hedef temelli” kimlik politikaları, diğeri ise “köken temelli” kimlik politikalarıdır. Bu iki kategorinin Fransız ve Alman ekolleri ya da subjektif ve objektif millet anlayışları olarak da ifade edildiği görülmektedir. Subjektif millet anlayışı olarak da isimlendirilen Fransızvari milliyetçilikte millet bir fikir, çıkar, sevgi, anı ve umut cemaati olarak tasarlanır. Bu çerçevede, ülke topraklarını, ortak hatıra ve kaderin kaynağı olarak kutsal bir obje hâline getirmek önemli bir hedeftir. Buna ilaveten, yasaların ve vatandaşlığın sağladığı eşitliğe ve haklara vurgu yapılmakta, siyasal hak ve ödevlere önem atfedilmektedir. Bu yaklaşıma göre; ortak mazi, hatıralar, amaç birliği gibi subjektif bağlar sayesinde vatandaşlık bilinci gelişecek, fertlerin ülkesel bağlılıkları artacaktır. Almanvari ya da objektif milliyetçilikte etnik köken, bir ırka aidiyet çok daha önemlidir (Smith, 1994: 112). Bu modelde entegrasyon amacı ile soya dayalı yaklaşım takip edilmekte, topluluğu birbirine bağlayan bağlar olarak; devamlı canlı tutulmaya çalışılan soy ve kahramanlık mitleri, çekirdek kültüre ait dil, din, gelenek ve kurumların yüceltilmesi, essiz kolektif geçmişe vurgu ön plana çıkarılmaktadır (Smith, 2002: 190).

Her iki kimlik oluşturma yönteminde de eğitim kurumunun millet-inşa politikalarının baslıca aracı hâline geleceğı ve ÷lkede eğitim konusunda bir seferberlik yaşanacağı aşıkârdır. Zira milli-devletlerde genelde tek bir millî (resmî) dil (çekirdek etninin dili) söz konusudur ve resmî dili ÷lkenin her yerinde hâkim kılma milli-devletler için önemli bir amaçtır (Hobsbawn, 1995: 117–119).

Milli devletlerce bugüne kadar uygulanan kimlik politikalarının belli baslı esasları olarak; eğitim ve kültür aracılığıyla toplumun diğler toplumlardan (ötekiler) farklı ve kendi içinde müşterek kılan özelliklere vurgu yapmak, *kültür ve tarih birliğı* sağlamak, bu maksatla tarih ve dil çalışmalarına verilen büyük önem ve bunların millî eğitim politikalarına yansıtılması ön plana çıkmaktadır (Köseoğlu, 2001: 43).

Millî sembol ve değerlerin toplumca içselleştirilmesi amacıyla eskiden beri var olan kolektif bellekte yer alan ama bu şekilde ele alınmayan olaylar, sembol ve tarihî şahsiyetler daha derin bir şekilde kitlelere mal edilmek istenir; özellikle millî eğitim ve kültür politikalarına, askerlik gibi araçlarla yansıtılarak ve aydınlar seferber edilerek ve desteklenerek vatandaşların bir üst kimlik ile biçimlendirilmesine çalışılır (Smith, 1994: 111–112).

Toplumu, tespit edilen kültürel değerlerle erime potasına alabilmek için devletin eğitim ve kültür kurumları ve politikaları bu amaç doğrultusunda harekete geçer. Özellikle kamusal ve kitlesel bir eğitim sisteminin varlığı millî kimliklerin sağlanmasında oldukça etkili olmuştur (Hobsbawn, 2003: 110–111).

Zorunlu eğitim kapsamında devletin kabul ettiğı resmi ve milli dilin öğretilmesi en önemli amaçlardan biridir. Böylelikle zorunlu eğitim, bireylere milli kimliklerini benimsetmede önemli bir araç olmaktadır (Önder,2002: 42). Eğitim ile birlikte toplum içindeki sosyal tabakalaşma farklı boyutlarda kendini gösterecektir. “Soydan gelen ayrıcalıklar sosyal mobilitenin akışı içinde eriyecektir”(Say,1998: 120) Geleneksel yapıda çeşitli kimliklere sahip olan birey, artık milli bir kimliğı taşıyacaktır.

Merkezde belirlenen ders müfredatlarında, milli tarih ve milli coğrafya başlıca dersleri oluşturur. “Böylelikle yurttaş haline dönüştür÷lmek istenen bireylere, vatan ve tarihsel birliktelik düşüncesi verilir” (Erözden, 1997: 123–124). Okullarda okutulan tarih kitapları; milli birlik hareketini, zaferleri ve milletin geleceğini yüceltmıştır. Milli tarihler, topluma milli bir kimlik bilinci kazandırmaya çalışmıştır

(Güvenç,1994:26). Tarih, toplumlara kim olduğunu, nereden geldiğini, geçmişte yaşananları anlatır. Tarihi mirasına sahip olan milletler, benliklerini kaybetmezler ve de geleceklerinden emin olabilirler.

2.1.2.3 Milli Kimlik

Kimlik kavramı, Fransız ihtilali ile birlikte tarihsel-sosyolojik bir kategori olarak ortaya çıkan milli devlet kavramının sonucu olarak yeni bir çerçeve içerisinde tanımlanmış ve milli kimlik kavramı ortaya çıkmıştır. “Milli kimlik” oluşumu, modern çağın ürünüdür. Modernleşme sürecinde devletin kimliği ile devleti oluşturan vatandaşların varsayımsal kimliği örtüşmüştür (Güvenç,1994: 27).

Milletlerin iyi tanımlanmış ülkelere/topraklara sahip olmaları gerekir. Öyleki; halk ile toprak birbirine ait olmalıdır, ama söz konusu toprak parçasının herhangi bir yer olması mümkün değildir; o “tarihi bir toprak”, “yurt”, halkın beşiği olmalıdır. Türklerde olduğu gibi o toprak o soyun köklerini taşımasa bile bu böyledir. “Tarihi toprak” toprak ile halkın, nesiller boyu birbirleri üzerinde müşterek ve yararlı etkilerde bulunduğu bir topraktır. Yurt; bizim bölgelerimizin, azizlerimizin ve kahramanlarımızın yaşadıkları, çalıştıkları, dua edip savaştıkları yerdir. Bütün bunlar yurdu yeryüzünde biricik kılmaktadır. Nehirleri, denizleri, gölleri, dağları ve kentleri ile yurt kavramı “kutsal” hale gelmektedir (Smith, 2006: 25).

Milli kimlik temelde çok boyutludur. Şu ya da bu milliyetçi hizip tarafından bile asla tek bir unsura indirgenemeyeceği gibi bir halkın bünyesine yüzeysel yollardan kolay ve hızlı bir şekilde zerk edilebilmesi de mümkün değildir. Milli kimliğin bu çok yüzlü gücünü, grup ve bireyler açısından yerine getirdiği işlevlerden bazılarını izleyerek görmek mümkündür. Bu işlevler “dışsal” ve “içsel” nesnel sonuçlar şeklinde bölümlendirilebilir. Ekonomik ve siyasal alanlar dışsal işlevlerdir. Milli kimlikler topluluk içindeki bireyler için daha samimi, içsel işlevlerde yerine getirmektedirler. En bariz olanı fertlerin “uyruklar” ve “yurttaşlar” olarak toplumsallaştırılmalarıdır. Müşterek değer, sembol ve geleneklerden bir repertuar oluşturmak suretiyle bireylerle sınıflar arasında toplumsal bir bağ kurabilmek için de yine millete müracaat edilmektedir. Bayrak, para, marş, kutlama gibi sembollerle topluluk fertlerine ortak miraslara, kültürel yakınlara hatırlatılır; ortak kimlik ve aidiyet duyguları güçlendirilir (Guibernau,1997: 126).

Her millet, kendine has kimliğini tarihsel pratik içinde bulmuştur. Bu nedenle her milletin kendisine has özellikleri ve tarihi bir mirası vardır. Yani milletler kendi milli karakterinden ve tarihsel tecrübelerinden oluşan doğal anayasalarla kurumlaşırlar. “Millet ve milli kimlik milliyetçiliğin temel değerleri arasında yer alır. Genel anlamda milliyetçilik eski dini kültür tarzlarını ve ailevi eğitimi kapsayan tarihsel bir eğitim ve kültür biçimi olarak anlaşılabilir. Milliyetçilik bir ülkede yaşayan insanlar arasında milliyet esasına dayanan bir birlik ve dayanışma şuurunu oluşturmayı temel gaye edinir” (Önder, 2002: 9).

Milli kimliğin temel unsurları; zaman içinde süreklilik ve ötekilerden farklılıklardır. Toplum üyeleri sadece kendilerinin anlayabileceği ortak bir amaç etrafında bir araya gelerek sürekliliği gerçekleştirirler. Ötekilerden farklılık ise bir toprağa bağlılık, ortak bir kültür ve topluluk oluşturma bilincinden kaynaklanır (Guibernau, 1997: 127).

Bütün dünyada hızla yayılan üst kültürlerin, yani standartlaşmış, okuryazarlığa ve eğitime dayanan iletişim sistemlerinin kurulması çağdaş varsayımları çok ciddiye alan herkes de milli kimliğin ortak kültürle tanımlanabileceği düşüncesini uyandırmıştır (Gellner, 1992: 104).

Yeni azınlık hareketlerinin, geleneksel olsun milli olsun, ortak ihtiyaçları vardır. O da kolektif kimlik. “Ortak, tüm grubu bağlayacak, korunması ve geliştirilmesi düşünülen bir kimlik ana kaygıyı oluşturuyor. Geleneksel milli hareketlerde bu sorun esasta çözülmüş gibi ele alınmaktadır (Smith, 1994:15).

Milli kimlik devlet kurmak için temel anahtardır. Ayrı bir milli kimlik ayrı bir devlet olmak için hayati önemdedir. Milli kurtuluş savaşları incelenecek olursa, olumlu gösterilmeye çalışılan ortak bir milli kimlik arayışı fark edilir.

Antony Smith, iki tür milli kimlik modelinden bahseder: Batılı (sivil- ülkesel-teritoryal) ve batılı olmayan (etnik- kültürel). Batı modeli sınırları belli bir ülke, yasal- siyasal toplum, üyelerinin eşit siyasi haklara sahip olduğu bir düzen, kültür ve ideoloji gibi kendisini oluşturan bireylerce ortaklaşa paylaşıldığı kabul edilen elemanlardan oluşan; etnik model ise sivil milli kimlik modellerine hem meydan okuyan ve hem de o modele ortak atalar miti, ortak kültür, din, dil ve etnik köken gibi yeni unsurlar ekleyen bir kolektif kimlik modelidir. Etnik temelli kolektif kimlik özellikleri ise; Doğu Avrupa ve Asya gibi daha çok az gelişmiş ülkelerde

görüldüğünü söylemek mümkündür. Gelişmiş ülkelerde ise siyasi- hukuki kimlik modellerinin görülmesi onların eşit haklara sahip, dışlayıcı olmayan bir milli kimliği benimsediklerini göstermektedir (Smith, 1994:15).

Etnik grup, toprak kökeni, dil, tarihsel ortak karakterler, din gibi unsurların bir araya gelerek oluşturduğu kendi içinde bir kültürü olan ve birbirine bağlılık hisseden insan topluluğudur (Tacar,1996: 26). Etnik grup, “nesilden nesile aktarılan bazı kalıcı davranış özellikleriyle tanımlanan ve milletten farklı olarak, kuramsal açıdan bir devletin sınırlarıyla bağlantılı bulunmayan kültürel bir kategoridir” (Erözden, 1997:21). Smith’in etnik grup tanımı ise; ortak atadan geldiklerine dair bir inancı, müşterek anıları ve kültürel özellikleri paylaşan, tarihi olarak anayurt tanımlaması çerçevesinde kendilerine ait bir toprak parçasına bağlı, sıkı bir dayanışma duygusuna sahip topluluktur (Smith,1994: 73).

Din olgusu başta ilkel olmak üzere tüm toplumlarda en etkili ve en güçlü sosyal denetim araçlarından biridir. Bütün dinlerde “Tanrı” olarak tanımlanan ve kendisinden çekinilen, korkulan bir güce inanılır. Kimlik belirlenmesinde dini mensubiyetin önemli bir yeri vardır. Tüm dinler insana ve toplumun geneline belirli bir kimlik kazandırır. İnanç ve değer yargıları ile din, ona bağlılık hissedenler arasında dinsel bir kimlik meydana getirir (Smith,1994: 21).

Dinin, toplumsal kimliğin önemli bir bileşeni olması ve Müslümanlığın Türklüğü asan evrensel boyutu, milli devletin milli kimlik projesiyle çatışyordu. İsmet İnönü’nün deyişiyle: “dini terbiye bir nevi beynelmilel terbiye demektir. Bu nedenle milli terbiyenin zıddıdır. Dini terbiye milli terbiyenin dışında, kendi yolunda ilerlediğinde milli terbiye ile bir zıtlık oluşturmayacaktır.” Dolayısıyla okullar, devletin denetimindeki diğer ideolojik aygıtlar (Türk Ocakları, Millet Mektepleri, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu) gibi, ümmet anlayışına dayalı kolektif kimlikten, millet anlayışına dayalı milli kolektif kimliğe geçisin zeminini hazırlamışlardır (İnal, 2004: 26). Erken Cumhuriyet döneminde, Türk kimliğine dayalı milli kimliğin oluşturulmasında Türkçenin öğretilmesi ve daha çok bu amaca hizmet eden ilkokul eğitimi de merkezi bir öneme sahip olmuştur. Çünkü dil, homojen bir yurttaş kimliğinin yaratılmasının en önemli araçlarından biriydi.

Aydınlanma ile birlikte laik bir muhteva kazanan milliyetçilik, dinle olan ilişkisini değişik biçimlerde düzenlemiştir. Din bazı kesimlerde milliyetçiliğin

belirleyicilerinden olan etnik kimliği belirleyici olurken, diğer kesimlerde milli kimlik seçiminin önemli bir unsuru olmuştur. Milliyetçiliğin laik tarafı ağır bastığı topluluklarda dinin kimliği belirleyici önemi daha az olabilmıştır (Smith,1994: 46). “Ulus öncesi dönemde bir kimlik belirtme unsuru olan din, ulus sonrası dönemde de farklılaşarak bu misyonunu sürdürmüştür” (Karakaş, 2000: 45). Din; hukuk, ahlak, iktisat, idare gibi siyasal niteliği olan bir kurumdur. İlkel toplumlardan günümüze kadar dinin toplumlar ve devletler üzerindeki etkisi çok çeşitli olabilmıştır (Yasa,1973: 129–130).

Milli birlik oluşturma, sembollerin sıklıkla kullanımı bireylere güç veren törenlerin tekrarlanması ile yaratılır. “Simge aslında, anlamı ancak topluluğun sınırlarını ve adetlerini binlerce yakalanabilen bir nesne, bir işaret ya da karşılıklı anlaşmak için kullanılan bir kelimedir. Bir simgenin anlamı küçümsenemez. Simgeler yalnızca onu tanıyanlar için bir değere sahiptir” (Guibernau, 1997: 138).

Bir vatana, ortak dile, ortak ideallere, geleneklere ve değerlere bağlanma duygusu olan milliyetçilik, bir milletin onu diğerlerinden farklı kılan sembollerle (bayrak, milli marş, milli bayramlar vb.) özdeşleşmesidir. “Bütün bu kimliklere bağlanmak bir kimlik yaratmaktadır; bu kimliğe yönelme dün olduğu gibi bugün de halkı harekete geçirme gücüne sahiptir” (Guibernau, 1997: 140). Millet inşa edenler; kitlelere heyecan vermek, milli duyguları uyandırmak ve milleti yüce bir amaç etrafında toplamak yani millete milli bir kimlik vermek için milli sembollerini sıklıkla kullanmışlardır.

Türk milli kimliğinin yeni nesillere benimsetilmesinde milli eğitim önemli görevler üstlenmiştir. Öğrencilere verilecek milli tarih ve milli coğrafya eğitimi, kişinin milletiyle gurur duymasını ve millete mensubiyet duymasını kazandıracaktır. Özellikle milletler arasındaki farklılıkların ortaya çıkarılması, bu farklılıkların milletlerin yapısal özlerine dayandırılması ve bu farklılıkların da “iyi, cesur, cömert, kahraman vb.” olumlu değerler olması milli tarih eğitiminin okullarda başlaması ile olmuştur (Tekeli, 2002: 13). “Tarih bilincinin bireyin geleceğe yöneliminde ona sorumluluk yüklediği saptamasını yapmamız, bizi, bireyin toplum içinde bulunduğu gerçeğini hesaba katması noktasına getirmektedir. Nesiller arasındaki sorumluluklara duyarlı olan bir kavrayışın ya da düşüncenin, aynı neslin üyeleri arasındaki sorumlular konusunda duyarlı olmaması beklenemez” (Tekeli, 2002: 10–12).

2.1.2.4 Cumhuriyet Dönemi Milli Kimlik İnşası

Türkiye’de on dokuzuncu yüzyılda başlamış olan modernleşme süreci kapsamında milli-devlet oluşumuna yönelik esaslı adımların cumhuriyet döneminde atıldığı söylenebilir. Bu dönemi, 19. yüzyıldan beri sürdürülen modernleşme çabalarının en radikal halkası olarak görmek de mümkündür. Bu doğrultuda cumhuriyet döneminde toplumsal anlamda esas olarak millet bilinci oluşturma yönünde oldukça yoğun eğitim ve kültür çalışmalarından bahsedilebilir. Toplumsal ve siyasi anlamda millet esaslı bir bütünlüğün sağlanmak istenmesi eğitim alanına ayrı bir önem vermeyi gerektirmiş ve toplumsal yapıda bu yönde önemli değişiklikler yaşanmıştır. 18 ve 19. yüzyıllarda tüm dünyayı etkileyen “modernleşme “ süreci Osmanlı İmparatorluğu’nu da etkisi altına almış, ancak modernleşme çabaları daha çok batılılaşma sekinde cereyan etmiştir Osmanlıların bu yüzyıllarda gösterdiği batılılaşma çabalarının imparatorluğun çöküşünü durduramadığı, tam tersine çöküşü hızlandırdığı söylenebilir. Sonuç ekonomik ve siyasi açıdan batıya daha çok bağımlı hâle gelme ve daha çok dış lobileri güçlendirip aydınların körü körüne batıya bağlanmaları sekinde (Türkmenoğlu, 2007: 164).

Yaşananların 1920’lerde yeni Türk devletin milli-devlet formunda kendini göstermesine uygun bir zemin hazırladığı da bir gerçektir. Bu süreçte batıdaki siyasal anlamda yenilikçi düşüncelerin birikimi oluşmuş, oldukça bilenmiş bir devrimci kadro yetişmiş (Kongar, 2005: 109), elde kalan son toprak parçası nüfusun ekserisinin aynı dili konuştuğu aynı dine inandığı bir coğrafya olmuş, Osmanlıcılık ve İslamcılık akımlarının başarısızlığı sonucunda güçlü bir milliyetçilik akımı gelişmiştir. Bu arada uluslararası alanda siyasi yapılanma biçimi olarak milli devlet modelinin revaçta olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Ülkesel ve toplumsal bütünlük tipik bir milli-devlet özelliğidir (Şahin, 2004: 117–137). Yeni Türkiye devleti de enerjisinin çoğunu ülkenin ve halkın bütünlüğünü sağlamlaştırma yolunda sarf etmeye yönelmiştir. Dolayısıyla tüm milli devlet oluşturma süreçlerinde olduğu gibi bütünlüşmeyi sağlam temellere oturtmak adına millî kimlik politikalarına önem verilmesi Türkiye’de de kendini göstermiştir.

Millî kimlik, milletlerin şahsiyeti ve hayat tarzıdır. Bu kimlik dil, kültür, din, toprak, soy gibi çeşitli unsurlara mensubiyet duygusu ile müştereken bağlanma

sonucu meydana gelir. Her milletin dile ve tarihe dayalı bir çekirdek kimliği vardır. Bu çekirdek kimlik dallanıp budaklanıp millî meyve hâline gelir. Vatan, bayrak, sancak, millî mars, devlet gibi unsurlar millî kimliğin varlığını sembolize eder (Kodaman, 2004: 29). İşte bu çerçevede 1923'den sonra Türkiye Cumhuriyeti eğitim ve kültür politikaları ile millet esaslı bir millî kimlik oluşumuna yönelik bir seferberlik havası yaşamıştır.

Bu politikalarda ülke ve toplumun bütünlüğüne dikkat çekmek önemli bir amaçtır. Türkler, artık üç kıtaya yayılmış bir imparatorluğa sahip değildir ve elde kalan topraklara, “Türklerin ebedi vatanı” olarak önemli ve dokunulmazlık kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yine, ülkedeki tüm insanların sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış homojen bir kitle, tek bir millet olması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede bütün yeni kurulan milli-devletler gibi topluluk unsurunu millete dönüştürmek için millî kimlik politikaları ön plandadır. 1920'lerde ve 1930'larda, özellikle Osmanlı ya da imparatorluk toplumu boyutlarından sıyrılmış bir kimlik yaratmak için Türklerin Asyalı köklerini övmek; muhtemel Yunan ve Ermeni iddialarına karşı Anadolu Türk atalar bulmaya çalışmak önemli politikalardır (Copeaux, 1998: 60).

Millet oluşturmak amacı ile eğitim alanında atılan ilk adım olarak 3 Mart 1924 tarihli *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* gösterilebilir. Bu adımın zemini “Talim Terbiye Kurulu”nun tesisiyle atılmıştır. 1924'te bir heyete millî bir eğitim politikasının oluşturulması ve eğitimin yaygınlaştırılmasının görevi verilmiş bu doğrultuda ilk olarak Talim Terbiye Kurulu oluşturulmuştur (Akyüz, 2004: 299). Standart bir eğitimin hedeflendiği Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile (Serter, 1994: 149), temelde, ülkedeki bütün okulları Millî Eğitim Bakanlığına bağlayarak, yeni kuşakların ortak bir milli kültür içerisinde yetişmelerini ve bu yolla millî birlik ve bütünlüğü temin etmeyi amaçlamaktadır. Bu yasa çıkarıldıktan sonra Maarif Vekâleti okulları ile aynı amacı paylaşması imkânsız olan medreselerin tamamı 1925'te kapatılmıştır (Kongar, 2005: 533).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim konusunda attığı bir başka radikal adım olan *Harf İnkılâbı* da millet bilinci ve millî kimlik oluşturma amacının bir parçasıdır. Türkçenin eğitim dili olarak kabul edilmesi halkın kısa sürede ve daha kolay okuma yazma öğrenmesi açısından önemlidir (Türkmenoğlu, 2007:166).

Türk Tarih Tetkik Cemiyetinin (Türk Tarih Kurumu) 1931’de kurulması da millet inşa politikaları açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu kurum Türk tarihinin yazılması ve ders kitaplarına sokulması çalışmalarının merkezi olmuş, bu maksatla kongreler toplamış ve “Türk Tarih Tezi”ni ayrıntılı bir araştırma sonucunda ortaya atmıştır. I. Türk Tarih Kongresi 1932’de toplandı. Kongrenin amacı, tarih tezini daha resmî bir biçimde geniş anlamda tanıtmak ve çağdaş ders kitaplarını geliştirmektir. Türk tarih tezi çalışması yeni yurttaşları ve yetişkinleri, seçkinleri ve halkı birlikte aynı anlayışla aynı kalıba sokma seferberliği idi; hem yetişkinlere, hem çocuklara ve gençlere, hem uzmanlara hem de sıradan kişilere hitap edebilmesi gerekiyordu. Tarih tezini bilimsel bir temel üzerine oturtarak tüm dünyaya Türk milliyetçiliğinin de niteliğini ilan etmeli, aynı zamanda da yurttaşlık eğitiminin özünü oluşturmalıydı (Copeaux, 1998: 85–87).

Türk Tarih Kurumu araştırmalarında, tezlerini ispat için arkeoloji ve antropoloji gibi müspet ilim buluşları ve bunlarla beraber Türk dili (lengüistik) çalışmaları ön plandadır. Bu çalışmalar çerçevesinde, “Güneş Dil Teorisi” eğitim ve kültür politikalarının Türk tarih teziyle birlikte başlıca bir argümanı hâline gelmiştir (Ersanlı, 2003: 205–208). Güneş Dil Teorisi’nin başlıca önermelerinden biri Türk dilinin ve ırkının Avrupa dilleri ve uygarlıklarının kaynağı olarak ele alınmasıdır. Bu önerme ile hem Türk ırkının devamlılığı hem de Anadolu’nun ebedi bir Türk yurdu olduğu kanıtlanmak ve açıkçası elde kalan son vatan her açıdan meşrulaştırılmak istenmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, kız çocuklarının eğitim imkânlarının artırılması ve özendirilmesi çabaları da millet-inşa politikalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca “halkçılık” ilkesine dayalı uygulamalar ile 15–45 yaş arası okula gitmeyen nüfusun eğitime çalışıldığı görülmektedir. “Millet Mektepleri” adı altında başlatılan kampanyalar ile devletin kuruluş evresinde eğitim Türkiye’de gündemin başlıca unsuru olmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 167).

Cumhuriyetle birlikte, modernleşme projesinin kültürel zemini, İslam öncesi Türk milliyetçiliğine dayandırılmıştır. Bu nedenle eğitim kurumlarının öncelikli amacı, çeşitli etnik kökenden halkların var olduğu topraklarda, homojen bir milli kimliğe dayalı yurttaş topluluğunu oluşturmak olmuştur. Ve zaman içinde Türk kimliği, yeni Cumhuriyet’in kurucu kimliği olarak ağırlık kazanırken, farklı etnik ve

dinsel kimlikler ve genel olarak farklılıklar bastırılmıştır. Örneğin, Atatürk, 1923 yılında Adana Türk Ocağında yaptığı konuşmada, Kürtlük, Çerkezlik, Lazlık, Boşnaklık fikirlerinin, “birkaç düşman aleti, gerici beyinsiz kimselerin” bazı yurttaşlarımıza yaptığı propagandaların ürünü, yanlış adlandırmalar olduğunu söylemiştir (Üstel, 2004: 23–24).

Atatürk’ün, 1921 tarihinde ilk Maarif Kongresi’nde, öğretmenlere söylediği gibi, müfredatların hazırlanmasında dikkat edilecek en önemli kriter; eğitimin milli olması ve “eski devrin hurafelerinden, toplumsal yapımızla hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğudan ve Batıdan gelebilen tüm etkenlerden tamamen uzak milli özelliklerimizle ve tarihimizle bağdaşabilen bir kültür’e dayanması gerekliliğidir. Ancak milli eğitimden beklenen, sadece Türk kimliğinin yaratılması değildir. Eğitim, Atatürk’ün ifadesiyle, “eski devrin hurafeleri”nden arındırılmak suretiyle, seküler bir bilincin yaratılmasında önemli bir role sahip olacaktır (Topses, 1999: 9).

Her milli-devlet kuruluşundan itibaren, coğrafi sınırları içerisinde bulunan halkı; belirli idealler, değerler, inançlar, tutumlar etrafında bütünleştirme; eğitim ve dil birliğini sağlama; çeşitli sosyal kesimler veya gruplar arasında çatışmaya yol açan farklılıkları giderme çabası göstermiştir. Çok uluslu bir imparatorluk bünyesinden, modern bir milli-devlet ortaya çıkartılması sürecini ortaya koyan yeni Türkiye Cumhuriyeti devletin kuruluşunda da aynı doğrultuda hareket edilmiş ve çerçevesini Atatürkçü ideolojinin çizdiği, toplumu yeniden tanımlayan, modernist anlamda yeni bir milli kimlik inşa etme çabasına girişilmiştir (Özgül, 2003 :40).

Milli mücadele dönemi siyasal söylemde, Türklük, Türk milleti, Türk milliyetçiliği gibi deyimlerin kullanılmadığı milli topluluğun Osmanlı ve Müslümanlık gibi geleneksel kriterlerle tanımlandığı bir dönemdi. Bu dönemde toplumu bir arada tutan bağlar ise; “saadet ve felakete tam ortaklık”, “Aynı mukadderatı paylaşma” ve “karşılıksız saygı” olarak tanımlanmıştır (Özbudun, 1997: 63).

“Türkiye Devleti” ibaresi, etnik kökeni, dili ve kültürü ne olursa olsun, belli bir siyasal coğrafya (Misak-ı milli sınırları) içinde yaşayan insanların siyasal birleşmesinin en üst noktası olmasını ve yeni devletin kucaklayıcılığını ifade etmiş ve bu dönemde milliyetçi bir söylemde özellikle kaçınılmıştır (Parla, 1992: 190).

Milli mücadele sonrası dönemde rejim konsalide oldukça, milli mücadele döneminin çok kimliliğin ve çeşitlilik içinde birliğini vurgulayan çoğulcu söylem giderek yerini Türk milliyetçiliği vurgusuna bırakmıştır (Parla, 1992: 66).

Milli kimliğe ilişkin bu tartışma ya da “kimlik mühendisliğinin” yapılamadığı “kurtuluş dönemi”nin ardından, milli devlet inşasına dönük siyasi tasfiyelerle beraber, homojen bir millet inşa etme sürecinin gereği olarak, sabit bir milli kimlik ortaya çıkarılmaya başlanmıştır (Bora, 1996: 18). Kemalizm bir modernite projesi olarak “bir milli devleti olarak modern toplum” kavramının ne maddi nede kurumsal temelini içermeyen bir toplumsal formasyonu modern bir millete dönüştürmeyi amaçlayan bir toplumsal mühendislik projesidir. “Modern Türkiye kurmak” olarak adlandırılan bu projenin batı düşüncesinin esasında yatan Rasyonalizm’i kabul eden bir çağdaşlaşma istemi olarak düşünebiliriz (Mardin, 1994: 206). Kemalizm’de klasik anlamda din ve devletin birliği, yerini millet ve devletin birliğine bırakmıştır (Köker, 1996:54).

Yukarıdan aşağıya doğru topluma empoze ettirilmeye çalışılan pratikler toplumun çağdaşlaşma istemine endeksli eğitilmesi ve bu temelde bir “milli kimlik” yaratılması amacını gütmekte idi. Cumhuriyetçilik, devletçilik, halkçılık, laiklik, milliyetçilik, inkılâpçılık olarak adlandırılan bu pratikler siyasi modernite projesinin tamamlayıcı öğeleri anlamına gelmekteydi. Bunların sağlıklı olarak verilebilmesi ancak değerler yardımıyla olabilirdi. Bu değerler rastgele değil toplumun bağrından çıkan birlikteliklerdir. Değerlerinde en verimli olarak verilebildiği yer ise eğitim kurumlarıdır. Bir sonraki başlıkta değerler ayrıntılı olarak verilecektir.

2.1.3 Değerler

Değerler, uzun yıllardır sosyolojiden felsefeye, antropolojiden psikolojiye kadar birçok alanın çalışma konusu olmuştur. Son yıllarda da eğitimin önemli bir konusu olmaktadır. Değerlerin öğrencilere aktarılması, örgün eğitim kurumları için hazırlanan öğretim programları aracılığıyla bir plan çerçevesinde yapılmaktadır. Öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler, değerlerin aktarılmasında etkin rol oynarlar.

Burada değer kavramı sosyal psikologların, sosyologların ve değer eğitimcilerinin kullandığı anlamda kullanılmıştır.

2.1.3.1 Değer ve Değerler Kavramları

İktisadın bir terimi olan değer; insan emeğinin ürünüyle, nesnelerle, parayla ilgilidir. Değerler ise var olan imkânlarla ve insanla ilgilidir. Kısacası değer ile değerler birbirinden ayrı kavramlardır (Özgen, 2005: 6).

“Bir sanat eserinin değerinden bahsedilebilir ancak sanat eserinin değerlerinden bahsedilemez. Tablonun değeri denildiğinde, ressamın emeği karşılığında esere biçilen parasal kıymet, o eserin diğer eserlere göre taşıdığı ayrıcalıklı özellikleri anlaşılır. Tablonun değerleri denildiğinde, içi boş bir kavram karşımıza çıkar. Tablo değerlere sahip değildir ancak onun yaratıcısı olan ressamın değeri ve değerleri vardır. Ressamın değeri, diğer meslektaşları içindeki ayrıcalığı, resmedişindeki farklılıklar ve toplumdaki özel yeridir. Ressamın değerleri ise toplumdaki kişilerle olan ilişkilerindeki estetik, sevgi, dürüst olma ya da topluma karşı bakış açısıdır. Yukarıda her iki kavram ile ilgili verilen örnekler çoğaltılabilir. Türk toplumunun değeri, Türk toplumunun değerleri; sanatın değeri, sanatın değerleri; üniversitenin değeri, üniversitenin değerleri; gençliğin değeri, gençliğin değerleri;... Bir şeyin değeri, onun anlamı ya da önemi kişiden kişiye farklılık gösterebilir” (Tepe,2002: 350).

Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003: 56).

Her toplumda, sahip veya bağlı olduğu kültürü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar sistemi vardır. Bunlardan her biri bir değerdir (Ülken, 1969: 73; Ercan, 2001:13).

Tural’a (1992) göre değer; “Bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunmaya çalışılan kabullenişlere, inanışlara denir. Değerler, kavramlara yüklenen anlamlardır.” “Değerler, insanın doğal ve toplumsal yaşamı içinde girdiği sayısız etkileşimlerin somut ve soyut ürünleridir”(Tural, 1992:30). Değerler, soyut düşüncelerdir ve belli davranış biçimlerine dönüştürülmesiyle somutluk kazanırlar (İnal, 1998:71).

Güngör, değerleri, bireylerin hayatlarındaki gayeler ve hatta başkalarının hayatları içinde gaye olması istenen düşünceler şeklinde açıklamaktadır (Güngör,1998:85).

Değerler insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen ve yönlendiren olgulardır. Bireysel olarak değerler standart, güdü, karar verme ve davranış yaptırımı olarak, toplum içinde ise siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargılamalarda, gruba uyumda kullanılır.

2.1.3.2 Değerlerin Sosyolojik Temelleri

Sosyolojik açıdan değerler kısaca kişiye ve gruba yararlı, istenilen ve beğenilen şeyler olarak tanımlanabilir. Buna göre değer; olgunun kendinden çok, ona transfer edilen önemlilik (Şen,2007:5).

Sosyolojide kullanılan toplumsal değerler kavramı ise, bir toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyiliğine ve esenliğine yönelik olduğu varsayılan ideal ortak paylaşım ölçütleri olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal değerler milli değerlere hayat verir ve günlük hayatı belirler ve organize eder (Doğan, 2002: 344).

Sosyolojide kullanılan ve değerlerle ilişkili bir başka kavram ise toplumsallaşmadır. Toplumsallaşma, bireyin belirli bir toplumun davranış kalıplarını kişiliğine mal ederek o topluma ait bir birey durumuna gelmesi olarak tanımlanmaktadır (Tezcan, 1997:37).

Sosyolojik olarak değerlerin özellikleri şunlardır (Tezcan, 1987:115):

1. Grubun veya toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından paylaşılmış ve kabul edilmişlerdir.
2. Değerlerin toplumun genel refahının korunmasına ve toplumun ihtiyaçlarının tatminine neden olduklarına inanılır. Bu sebeple toplumun üyeleri tarafından ciddiye alınır.
3. Toplumsal değerleri kabul eden üyeler, yüksek değerler için fedakârlıkta bulunmaya, dövüşmeye ve hatta ölmeye razıdırlar.
4. Değerler birçok insan tarafından onaylandıklarından ve anlaşılmaya dayandıklarından soyut olarak insan zihninde yer etmiş kavramlardır.

Sosyolojik olarak değerlerin bir toplumda ideal düşünme ve davranma şeklini, toplumda rollerin seçilmesine rehberlik, toplumsal denetim sağlayarak uymayanlara baskı yapma ve toplumsal dayanışmayı sağlama amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2.1.3.3 Değerlerin Psikolojik Temelleri

Psikolojik yaklaşımlara göre değerleri ele aldığımızda, değerlerin tutumlarla bir arada kullanıldığı görülmüştür. Bazı sosyal psikologlar, tutumlar ve değerler sözcüklerini birbiri yerine kullanmaktadır. Tutum yerine kullanılan değerler, psikologların davranıştaki düzenlilikleri ayırmsamalarına ve anlamalarına yarayan kavramsal araçlar (Kâğıtçıbası, 1981: 20) olarak tanımlanır.

Smith, Rosenberg, Bruner, White gibi psikologlar ise değerleri daha geniş, daha genel ve hiyerarşik olarak daha fazla önem taşıyan tutumlar olarak kabul ederler. Bu görüşü savunanlar, bir kimsenin değer hiyerarşisini ve kendi değerleriyle belli bir durum arasındaki işlevsel ilişkiyi nasıl algıladığı bilinirse, o kimsenin o ya da benzeri durumlar karşısındaki tutumunun tahmin edilebileceğini (Kâğıtçıbası, 1981: 21) iddia etmişlerdir. Değerler, bireyin tutumunun temel yapısını oluştururlar. Değerler, bireyi belirli hedeflere çeşitli seçenekler içinden tercih etme yönünde zorlayan kararlı güdüler şeklinde tanımlanmaktadır (Özgüven, 2000:36). Psikolojide değerler güdü, karar verme, tutum, zekâ, inanç ve ihtiyaç gibi kavramlarla ilgili olarak ele alınmıştır (Karaduman, 1985: 3).

2.1.3.4 Değerlerin Felsefi Temelleri

Genel anlamda felsefe iyi ya da kötünün nasıl oluştuğunu ve bu eylemlerin nedenlerini inceler. İnsan için neyin iyi neyin kötü olduğunu tanımlamaya çalışarak, olan ve olması gerekeni belirler (Çüçen, 1999: 284).

Değer kavramı, felsefe tarihinde öznelci ve nesnelci açılardan çok değişik şekillerde ele alınmıştır. Öznelci yaklaşıma göre yapılan tanımlar da birey açısından değer, toplum açısından değer olarak iki grupta toplanabilir. Nesnelci yaklaşıma göre tanım yapanlar da değerlerin bir gerçekliklerinin olduğunu kabul eder (Özlem, 2002: 283–284). Bilişsel değerler veya bilgi değerleri “doğru” ve “yanlış” , ahlaki değerler “iyi” ve “kötü”, estetik değerler ise “güzel” ve “çirkin” , dinsel değerler ise “sevap”

ve “günah” , hazzcı değerler ise “haz” ve “acı” şeklinde sınıflanmıştır (Özlem, 1998: 8).

2.1.3.5 Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler arasında bir ayırım yapmak mümkün değildir. Ancak değerler muhteva özelliklerine, işlevselliklerine,... göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Günümüze kadar birçok bilim adamı, birçok sınıflamada bulunmuştur. En çok kabul gören sınıflama Spranger tarafından yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sınıflandırma Allport, Verno, Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Allport ve Vernon (1931), çalışmalarında değerleri; bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî olmak üzere kategorize etmişlerdir (Allport ve Vernon (1931) Akt. Akbaş,2004:30).

Spranger, yaptığı çalışmalar sonucunda değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, politik, sosyal ve dini (Akbaş, 2004: 30) değerlerdir.

Rokeach, değerleri iki grupta toplamıştır. Bunlar amaç ve araç değerlerdir. Amaç değerler, yaşamın temel amaçlarını (özgürlük, mutluluk, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, rahat bir yaşam, sosyal kabul, milli güvenlik, zevk); araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek davranış tarzlarını (bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma) içermektedir (Akbaş, 2004: 30). Amaç değerlerde on sekiz ve araç değerlerde de on sekiz olmak üzere toplamda otuz altı değer bulunmaktadır.

Özlem (2002: 284), felsefe tarihindeki öznelci ve nesnelci bakış açılarına göre farklı değer sınıflandırmalarını birleştirmiştir. Her iki açıdan yapılan sınıflandırmalarda yer alan değer çeşitleri şunlardır: 1. Hazzcı (Hedonist) Değerler (olumlu: haz, olumsuz: acı), 2. Bilgisel Değerler veya Bilgi Değerler (olumlu: doğru, olumsuz: yanlış), 3. Ahlaksal Değerler (olumlu: iyi, olumsuz: kötü), 4. Estetik Değerler (olumlu: güzel, olumsuz: çirkin), 5. Dinsel Değerler (olumlu: sevap, olumsuz: günah).

Değerlerin sınıflandırılmasında Hilmi Ziya Ülken (2001: 360), değerleri öz karakterlerine göre üçe ayırmıştır. Birinci grupta, içkin değerler vardır. İçkin değerler, bilinç verileridir. Ülken'in bilinç verileri olarak belirledikleri teknik, sanat ve bilgi değerleridir. İkinci grupta, aşkın değerler vardır. Bunlarda duyu verileri, bilinç muhtevası yalnızca vesiledirler. Üçüncü ve son değer grubunda normatif değerler vardır. Bunlar aslında değer değil, ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi, başka değerleri birbirleriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü-değerler; iktisadî, hukukî, lisanî değerlerdir.

Değerlerin en anlamlı sınıflandırılması, değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Güngör de değerleri altı grupta toplamıştır: estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dinî (Özensel:2003: 230) değerler.

Schwartz, değerleri sınıflandırmada daha geniş bir yelpaze kullanmıştır. Schwartz, sınıflandırmasında on tane değer grubu belirlemiştir. Bu değerler, güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlidir. Her bir değer grubu için de çeşitli değer beklentileri oluşturmuştur (Akbaş, 2004: 34).

2.1.3.6 Okulda Değerler ve Değer Eğitimi

Bir topluluk olarak okul, kendi değerleri olan ve bunları hizmet verdiği bireylere yansıtan bir kurumdur. Eğitim kurumlarının toplumun yapılanmasında önemli etkiye sahip kurumlardan biri olmasından dolayı, devlet ve halk okulların değerlerinin ne olması gerektiği konusunda görüş belirtmektedir. “Okullarda değerlerin yeri nedir?”, “Okullarda hangi değerler öğretilmelidir?”, vb. gibi pek çok soru sorulabilmektedir. Birey, kendine ve topluma faydalı, sonucu olumlu, kişiyi mutlu kılan, huzuru sağlayan, kendi için iyi olan şeyleri, çocuğa veya toplumun diğer üyelerine aktarır. Yetişkinlerin büyük bir çoğunluğu bunu yapar (Akbaş,2004:54).

Değerler, bir toplumun varlığı yokluğu üzerinde bu derece tesirli ise değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Okullar; eğitim ve öğretimin planlı, programlı yapıldığı yerlerdir. Dolayısıyla değer öğretiminin en etkili sahalarından biridir. Değer öğretiminde, öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler, davranışları ile değer öğretiminde öğrencilere model olmaktadır. Dersine zamanında ve hazırlıklı gelmesi (sorumluluk), kılık kıyafetine

özen göstermesi (temizlik), verdiği sözü yerine getirmesi (dürüstlük), ... sorumluluk, temizlik, dürüstlük gibi değerlerin öğrencilerde var olmasını sağlayacaktır (Şen,2007:15).

Okullarda değer öğretiminde kullanılabilecek birçok yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar aşağıda ifade edilmiştir. Değerlerin öğrenilmesi aşamasında, öğretmenlerin yapması gerekenler genel olarak şu şekilde sıralanabilir (Dilmaç, 2002: 4):

- a) Model olmalı.
- b) Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmalı.
- c) Her öğrenciye sorumluluk verip onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı.
- ç) Öğrencileri cesaretlendirmeli.
- d) Öğrencilere karar verme olanağı tanımalı.
- e) Paylaşım fırsatı vermeli.
- f) Ortaklaşa çalışmaya teşvik etmeli.
- g) Değer öğretiminin yaklaşımlarına göre öğrenciye değerleri aktarmalı.

Değerlerle ilgili amaçlara ulaşmak için belli bir yolun izlenmesi gereklidir. Değerlerin öğrencilere aktarılması sırasında bir yol, sistem takip edilmediği sürece başarıya ulaşmak zordur. Değerlerin öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalardan sonra, bazı yaklaşımlar öne sürülmüştür.

Carter, değerleri ve ahlakı öğretmek için altı yaklaşım ortaya koymuştur (Bacanlı, 1999: 21):

1. Öğretici: Bu yaklaşım, öğretilecek belli bir değer grubu kabul eder ve öğrencilere aktarır.
2. Klasik: Tüm öğrencilere felsefe ana bilim dalından seçimlik dersler sunar.
3. Yaşantısal: J. Dewey tarafından ortaya atılmıştır ve istenen ahlaki karakter için model olmak üzere bazı öğrenci liderleri belirlenir.
4. Gelişmeye yönelik: Yaşantısal yaklaşımın kişiselleştirilmiş bir versiyonu gibi görünür ve öğrenciye gerçek/hâlihazır dünyada değerleri sorgulamayı getirir.
5. Gelişimsel: Piaget ve Kohlberg'in çalışmalarından türemiştir.

6. Meslek öncesi: Genel amacı bir ders boyunca (tam veya bir kredili) düzenli bir derste, öğrencileri değerlerle tanıştırmaktır.

Okullarda değer öğretiminin hangi yolla yapılacağına ilişkin farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir:

2.1.3.6.1 Değeri Telkin Etmek, Aşlamak

Bu yaklaşım, çok eski zamanlardan beri kullanılmaktadır. Değeri telkin etmek, yani öğüt vermek daha çok ebeveynlerin kullandığı yaklaşımlardandır. Bu yaklaşımda, “Yeterince söyler ve gösterirseniz insanlar sonunda sizin istediğiniz gibi davranacaktır.” (Welton ve Mallan’dan akt. Akbaş, 2004: 71) varsayımı vardır.

Öğretmenler, yine vermek istedikleri değerlere ilişkin telkin yönü kuvvetli tarihsel ve kurgusal hikâye metinlerini sınıfta işleyebilir.

Telkin/öğüt, asılama yöntemi ile değer öğretimi ergenlik öncesi çocuklarda daha etkili olabilmektedir. Çünkü ergenlik döneminde birey, yetişkinler olmadan ayakta durabileceğini kanıtlamak durumundadır. Ayrıca bu dönemde ergen, artık yetişkin toplumsal düzeni içine girmek ve sorumluluk yüklenmek ister (Bacanlı, 2004: 51), öğüt dinlemek en son isteğidir.

2.1.3.6.2 Değer Açıklamak

Bireyler her gün farklı durumlarla karşılaşır, düşünür, fikir belirtir, karar alır ve harekete geçer. Bu yaklaşımda, öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu yöntem de “bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarını” (Welton ve Mallan’dan akt. Akbaş, 2004: 71) varsaymaktadır. Bu sebeple, bireyin yaptığı/yapacağı davranışın doğruluğu üzerinde karşılıklı konuşma gerçekleştirilebilir. Öğretmen, öğrencinin açıklamalarına müdahalede bulunmamaktadır. Değer açıklama yönteminin etkili olabilmesi için öğretmenin aşağıdaki yedi basamağa göre hareket etmesi gerekir (Akbaş, 2004: 74) :

- 1 . Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü).
2. Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme.
3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme.

4. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme.

5. Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme.

6. Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı ortaya koyma.

7. Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek.

Öğretmenin dikkat etmesi gereken, bu yedi basamağı etkili bir şekilde kullanmaktır. Değer açıklama yöntemi, Türkçe dersinden matematik dersine, biyolojiden fizik dersine kadar birçok derste uygulanabilir bir yöntemdir.

2.1.3.6.3 Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı; dikkati, düşünmeyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Örnek olaylar ile öğrenci, olayı yargılar ve olaydan çıkabilecek farklı sonuçları ortaya koyar. Değer analiz yönteminin değer öğretiminde hedefleri şunlardır (Bacanlı, 1999: 22):

1. Öğrencilere, bir değer nesnesini belli bir şekilde değerlendirmeyi öğretmek,
2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardım etmek,
3. Öğrencilere, en akılcı yargıya ulaşmayı öğretmek,
4. Öğrencilere, bazı değer nesneleri hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.

Atatürk'ün Samsun'da başlattığı millî mücadelenin vatansever bir davranış olduğunu belirten öğretmen, daha sonra “Atatürk bu davranışı yapmasaydı neler olurdu?” sorusu ile bir tartışma başlatır. Bu tartışma ile vatanseverlik değerinin önemini öğrenciler kendiliğinden keşfedecektir.

Bu yaklaşımda öğrenciler, örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler, bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (Akbaş, 2004: 77).

Bu yaklaşımlar ışığı altında değer öğretimi yapılır. Öğretmenin öğrenciye hangi değerleri vereceği öğretim programları ile belirlenir. Millî eğitimin genel amaçlarında ve öğretim programlarında değerler ne derece yer almıştır, hangi değerler belirlenmiştir, yeterlilik düzeyleri nasıldır, bu soruların yanıtları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.3.7 Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında Değerler

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları: (Gelişli, 2006: 273-274).

2.1.3.7.1 Genel Amaçlar

Madde 2. Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte is görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında, değerlerin öğrenciye aktarılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. İdeal insanın hangi özellikleri taşıması gerektiği yani niteliklerin belirlendiği anlaşılmaktadır. Bunların büyük bir bölümü duyuşsal özellikleri kapsamaktadır. İlköğretim basamağına yönelik bu amaçlar

kişisel, insan ilişkileri, ekonomik hayat ve toplum hayatı bakımından genel bir bakış açısı sunmuştur. Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır. Belirlenen genel hedeflerin Türk Milletinin devamlılığını sağlamaya yönelik olarak bireyi toplumsallaştırmayı amaçladığı görülmektedir.

2.1.3.8 Milli Değerler

Milli değerler, bir toplumun nereden gelip nereye gittiğini gösteren değerlerdir (Çavdarıcı, 2002: 33). Ortak değerlere bağlı olmak, milletlerin en büyük özelliğidir. Ortak fikirler, duygu, düşünce ve değerler, o millete ait bireylerin, birbirlerine, milletlerine, geçmişlerine bağlılığını sağlar. Millete bağlı oldukları değerlere verdikleri önem dereceleri, onları diğer milletlerden farklı kılmaktadır (Yücel,1993:136).

Toplumsal değerler: Dürüstlük, çalışkanlık, yiğitlik, yardımseverlik, hoşgörü, sevgi, saygı, alçak gönüllülük, namus, sadakat, dayanışma, itaat kültürü, iffetlilik, ahlakilik vb.

Milli değerler: Ailenin, bayrağın, vatan sevgisinin kutsallığı; milletin ve vatanın bölünmez bütünlüğüdür.

Evrensel değerler: İnsan hakları, demokrasi, birey, milli devlet, rekabet kültürü, verimlilik, toplam kalite, girişimcilik, bilgidir.

Milli değerlerin temelinde “millet” yer alır. Millet ile var olan vatanseverlik duygusu, kişisel düşünceye saygı, insan haklarına saygı, adalet ve hoşgörü gibi unsurlar milli değerlere bir bütünlük kazandırır. Milli değerlerin içinde var olan bu unsurlara ilişkin bilgiler aşağıda açıklanmaktadır.

2.1.3.8.1 Millet: Millet, din, dil, ahlak anlayışı ve kültür faktörüne göre ortaya çıkan, kendi birliğinden haberdar olan, siyasi bakımdan devlet şeklinde kurulmuş ve milli devlet kurma kabiliyetine sahip, sürekli ve teşkilatlı insan zümreleridir (Erkal, 1997: 40). Bir toplumda fertler aynı kültür, aynı terbiye ve aynı duygularda birleşiyorsa orada millet gerçeği vardır. Sosyal yapının merkezinde yer alan denge noktasıdır.

Millet olabilmek için (Özbudun, 1997:66);

- a. Beraber yaşama hususunda müşterek arzu ve muvafakate sahip olmak
- b. Zengin bir hatıra mirasına sahip olmak
- c. Mirasın muhafazası hususunda insanların iradesinin birleşmesini yeterli görmüştür.

Atatürk her millete uyabilecek olan bu genel tanımın yanı sıra “Türk milletinin oluşumunda etkili olduğu görülen tabii ve tarihi” olguları şu şekilde sıralamıştır; Siyasi varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, tarihi akrabalık, ahlaki akrabalık, ırk ve menşe birliğidir (Köker, 2000:73).

Millet, aynı topraklar üzerinde yaşayan, ortak dile, ortak kültüre, ortak tarihe ve ülkü birliğine sahip, dolayısıyla ortak duygu, dil ve gelenek birlikteliği olan topluluktur. Millet kavramının olup olmadığına bakılmış, aynı zamanda hangi konularla birlikte kullanıldığı da araştırılmıştır.

2.1.3.8.2 Devlet: Devlet, milletin somut olarak ve siyasal açıdan ortaya koyduğu bir örgütlenmedir. Hem milli birliğin simgesi, hemde sürekli iktidarın kurumlaşmış biçimidir (İnal,1998:107). Weber de devlet ve milleti birbirinden ayırmayarak “devlet, millete gerçeklik kazandırarak ve toplumsal sistemi bu gerçeklik etrafında kurarak tam anlamıyla milleti oluşturur” şeklinde ifade etmektedir (Weber, 1986:174). Devlet, toplumun dışında ve üstünde bir vatandaş tipi tanımlayarak hareket eder ve toplumu, en azından belli bir oranda, söz konusu vatandaş tipini benimsemiş bireyler topluluğu haline getirmeye çalışır. Bu açıdan devlet, vatandaşların milli değer bilinci ve bu değerlere bağlılığını sağlamak amacını güder. Türkdoğan (1988) Değişme Kültür ve Sosyal Çözüm İsimli kitabında, Atatürk’ün milletle ilgili ifadelerinden sonra... Görülüyor ki, o dönemde millet: “Dil, kültür ve mefkure birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai bir heyet olarak belirleniyordu... Ancak bu duygu ve dil birliğinin oluşturduğu millet, aynı zamanda kendi devletini meydana getirme misyonunu da yüklenmiştir. Çoğu kez “milli devlet” diye ifade ettiğimiz kavram da budur: Bir toplumun milli devlet haline gelebilmesi için siyasi ve sosyal bir teşkilatlanmaya sahip olması gerekir. Milli devlette toplumun sosyal bir kimliği bulunur ve bu kimliği bir şuur olarak ifade eder” (Türkdoğan,1988: 32). Snyder’e göre (İnal,1998: 108), “devlet tek tek milletin bireylerinde somutlaşır. Devletin önemli bir

amacı, milletin kendini devlet içinde geliştirmesidir”. Devlet, birçok millet için, uğrunda her türlü fedakârlığın göze alınması gereken, devamı ve güçlülüğü için ortak çaba harcanan bir değerdir. Yapılan açıklamalara dayanarak, devletin hem bir milli değer olarak görüldüğü, hem de milli değerleri koruyan ve milli bütünlüğün devamını sağlayan bir işleve sahip olduğu sonucuna varılabilir. Çalışmada ‘devlet’ e yüklenen anlamlar ve kavramın hangi sıfatlarla birlikte kullanıldığına da bakılmıştır.

2.1.3.8.3 Vatan: Vatan, bir milletin maddi ve manevi değerlerinin yaşatıldığı yerdir. Vatan bir coğrafya parçası olmaktan daha öte bir anlam taşır. Vatanseverlik, fedakârlık gerektirir, milletin mutluluğu için kendinden bir şeyler vermeyi öğretir (Çavdarcı, 2002: 35).

Vatan, “bir kişinin doğup büyüdüğü, yurttaşlık duygularıyla kendini sürekli bağlı hissettiği yer, ülke” olarak tanımlanabilir (Larousse, 1994:2411). Püsküllüoğlu’na göre (1994:1189) Vatan, “bir halkın üzerinde egemen olarak yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır.” Bir milletin hâkim olarak üzerinde yaşadığı, barındığı, uğrunda çeşitli fedakârlıklara katlandığı toprak parçası olarak da tanımlanan vatan, uğrunda her şeyin göze alınabileceği bir değer ve millet üyelerini birbirine bağlayan en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bir bakıma vatan, milletin kendini gerçekleştirdiği bir toprak olarak görülür. Vatan kavramının ne gibi sıfatlarla birlikte anıldığı (kutsal, Türk vatanı, ata mirası, vatan uğrunda ölmek, savaşmak, şehitlik vb.) incelenmiştir (Parlak, 2005:17).

Nasıl bir vatansever kavramı kurgulandığına ve bu bağlamda vatanseverliğin içeriğinin nasıl doldurulduğuna, ne gibi sorumluluklar gerektirdiğine bakılmıştır. Bu kategori altında vatanseverliğin barışçıl bağlamda mı yoksa çatışmacı ve tehdit (iç ve dış) içeren bağlamlarda mı (vatan için ölmek, canını seve seve vermek) ele alınmıştır? (Parlak,2005:18).

Mensup olduğumuz milleti sevmeli, ona bağlılık duymalı, evrensel bir adalet duygusu içinde milletimizin çıkarlarını gözetmeli, siyasi açıdan devlete sadakatimizi göstermeliyiz.

2.1.3.8.4 Milli Simgeler: Milletler, çeşitli biçimlerde kendilerini ifade ederler. Bunlardan en önemlileri de milli imgelerdir. “Ortak imgeler milletlerin varlığında çok önemli bir yere sahiptir” (Yılmaz, 1994: 35). Milli imgeler, milletin kendisini temsil edecek somut işaretlerdir. Milli marş, bayrak, milli bayramlar, milli anıtlar tarihi camiler, köprüler, hanlar, hamamlar başlıca imgelerdir. Bu imgeler, ülkenin kimlik ve egemenliğinin ifadeleridir. Milli bir bilinç oluşturmak, topluma, devlete ve tarihe saygı göstermeyi sağlamak, milleti birbirine bağlayan duyguların güçlülüğünü sürekli kılmak gibi işlevlere sahiptirler. Bununla birlikte milli imgelere verilen önem ait oldukları milletlere göre değişiklik gösterebilmektedir (Özbudun, 1997:126–128).

2.1.3.8.5 Kahramanlık: Kahramanlık, kahramanlar üzerine temellendirilir. Kahramanların özellikleri ise, tarihi görevler yapmak, lider olmak, eserler oluşturmaktır (Renan, 1946:120). “Kahramanlık, bir değer olarak üstün niteliklere sahip olan bireyler temelinde ortaya konulur. Kahraman, peşinden gidilen, yol gösterici kişidir”(İnal, 1998:100). Savaşlarda başarı gösteren, milleti için fedakârlıklara katlanan önderler kahramandırlar. Vatan toprağını korumak, savunmak da kahramanlık olarak görülmektedir ve milli değer olarak algılanmaktadır (İnal, 1998:102–103). “Kahramanlık ve kahraman olarak görülen kişiler milletlere göre farklılık göstermektedir. Her milletin kahramanları ve kişilere bu özelliğın verilme sebepleri milletlerin değer yargılarına göre değişmektedir” (Püsküllüoğlu, 1994:321).

2.1.3.8.6 Bağımsızlık: Milli benlik devletin bağımsızlığı, milletin hürriyet ve egemenliği tehlikelerle karşılaştığında, ortaya çıkan bir savunma mekanizmasıdır. “Dünyadaki milletlerarası vaziyete göre, böyle bir mücadelenin gerektirdiği manevî ruha sahip olmayan fertler ve bu nitelikte fertlerden oluşan cemiyetlere hayat ve bağımsızlık yoktur. Silahla olduğu gibi dimağımız ile de mücadele etmek mecburiyetindeyiz.” (MEB, 2001a: 299).

16 Temmuz 1921 I. Maarif Kongresi’nde Atatürk: “Eğitimdir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır veya bir milleti kölelik ve yoksulluğa terk eder.” diyor (MEB, 1993: 12).

2.1.3.8.7 Gelenek, Görenek ve Kültür: Gelenek ve görenekler, halk tarafından alışılmış ve yaygın olarak uygulanan davranış şekilleri olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler, uzun zaman içerisinde yerleşmiş olup kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve toplumun üyeleri arasında ortak bir ruh, sağlam bir bağ yaratan alışkanlıklar şeklinde de ifade edilebilir (Püsküllüoğlu, 1994: 418). Gelenek ve görenekler, sosyal ilişkileri düzenleyen normlardır. Bir topluluğun düzenli hayat sürmesinde oldukça önemli işleve sahiptirler. “Milli kimliğin en önemli göstergelerinden olan gelenek ve görenekler, toplumdan topluma büyük farklılıklar gösterebilmektedir” (Erkal, 1996: 28).

Örfler, uzun zamandır toplumda yerleşmiş olan ve kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve toplumun üyeleri arasında ortak özel bir ruh dolayısıyla, sağlam bir bağ meydana getiren her türlü davranış kurallarıdır. Misafirperverlik, büyüklere saygı, yardımseverlik, cömertlik, askeri ve milli törenler vb. hepsi birer örfdür (Çavdarcı, 2002: 50).

Grup içinde uyumlu bir yaşam sürme eğiliminde olan Türk toplumu örf ve adetlerine bağlı bir toplumdur. Yapılan bir araştırmada, Türk insanı açısından örf ve adetlerimiz içinde yer alan yardımseverlik konusuna verilen önem açısından çıkan sonuç şaşırtıcı değildir (Aygün ve İmamoğlu, 2002: 343).

Sosyal bakımdan kabul görmüş ve yerleşmiş hareket tarzları olarak kabul edilen adetler, halk arasında yaygın olarak kullanılan davranış şekilleridir. Çoğu zaman örf ile adet aynı anlamda kullanılır (Erkal, 1997: 27).

Gelenek, bir kültür içinde her zaman var olduğuna inanılan, sosyal olarak nesilden nesile sözlü anlatma yolu ile gecen alışkanlıkların, normların toplamıdır (Nirun ve Özönder, 1990: 262).

Bir benzetme yapacak olursak, gelenekler insan vücudundaki iskelet gibidir. Nasıl ki, bir organizma iskelet ile ayakta durursa, toplumlar da gelenekleri üzerinde ayakta durur. Eğer geleneklere aykırı davranışlarda bulunulursa, var olan sistem ve toplumun ya da grubun huzuru bozulabilecek ve kişiler çeşitli toplumsal cezalara çarptırılacaklardır.

2.1.3.8.8 Dil: Dil, genel kabul gören tanımı ile insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, kendine özgü kuralları bulunan ve ancak bu kurallar dâhilinde gelişen

canlı bir varlık, seslerden örölmüş sosyal bir müessesedir (Ergin, 1972:6). Dil, bir milletin üyelerini birbirine bağlayan en kuvvetli bağlardan biridir. Millete ait tarih, karakter, alışkanlıklar ve düşünceler, dil aracılığı ile sonraki nesle aktarılır. Her milletin ayrı bir dili ve bu dilin farklı özellikleri vardır. Birçok yazara göre dil, milletler için korunması ve sahip çıkılması gereken en önemli milli değerlerdir (Güzel,1995:4-5; Genç, 1998:8-9). “Günümüz Türk kimliğinin yükselişinde Mustafa Kemal ile başlayan atılımların önemi büyük olmuştur. Bu dönem başlı başına bir milletleşme ve Türk’e dönüşür. Türk Dil ve Tarih Kurumları bu oluşumun bilimsel aşamalarını teşkil eder. Dil, Tarih bilinci ve kültürde birleşme milletleşmeyi oluştuyordu. Gökalp ise, bu unsurların yanında ayrıca “Din” olgusunu da bir sosyolog olarak savunuyordu” (Türkdoğan, 2005:303). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere milletleşme için dil kavramının hassas bir olgu olduğu görülüyor.

2.1.3.8.9 Din: İnançlar, bilgi, kanaat ve imanı kapsayan bir psikolojik olaydır. İnançlar, çoğu hallerde, bireysel ilkelerin kaynağı haline gelirler. Bizler, bilgi, kanaat ve inançlarımızı açığa vurmak istediğimiz zaman bunu davranış ve tutumlarımızla belli etmeye çalışırız (Eren, 2004: 173). “Milli kimliğin oluşumunda din olgusunun önemli rolünü Japon kalkınmasında ve Weber’ci yaklaşımlarda gözlememiz mümkündür. Milli kimliğimizin yapılaşmasında din, toplumsal ve ekonomik kurumların yönlendirilmesinde birer etikal değerler sistemi olarak dayanışmacı ve yapıcı bir rol oynar (Türkdoğan, 2005:303).

İnsanın dünya görüşü, hayat felsefesi, onun ikliminde bulunduğu kültürün ve bu kültürün aşılacağı inanç, fikir, kanaat ve intibaların bir sonucudur. İnsan, bu inanç, fikir, kanaat ve intibaların etkisi ile farkında olmadan çevresine ve bizzat kendi eğilimlerine karşı belirli bir tutumda bulunmaktadır (Çağlayan, 2005: 3).

İnsanın davranışlarında, dış dünyanın olduğu kadar, bu iç dünyanın da büyük ölçüde belirleyici rolü vardır. Bu iç hayatın şekillenmesinde ahlak, fazilet ve dürüstlük unsurlarının yanı sıra en temel faktör, yıkılmayacak kadar sağlam bir inanç sistemidir. Bu sebeple, toplum hayatı için gerekli olan ve insanı ahlaka, fazilete ve dürüstlüğe sevk eden disiplinler, inanç değeri bulunan bir kültür ortamında doğarlar (İşgüden, 2007:22).

Geleneklere ve dine bağıllık Türk toplumu açısından önemli değerlerdir. Bu iki değeri muhafazakârlık ile bağdaştırabiliriz. Muhafazakârlık; geleneklere bağıllığı, dini ve kültürel normlara uyum göstermeyi kapsar. Türk toplumunun yapısını göz önüne aldığımızda, saygı, sorumluluk, manevi destek gibi aile ve yakın çevre ile ilişkilerde önem taşıyan kavramların muhafazakârlık kavramına ve bu kavramı oluşturan dini değerlere ve geleneklere bağıllık konularına paralel gittiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, Türk kültüründe gelenek, din, itaat, kibarlık, büyüklere saygı, sosyal beklentileri karşılama ve kurallara uyma gibi değerlerin, sosyal yasama uyum gösterebilmek için birer kriter olarak görüldüğü belirlenmiştir (Aygün ve İmamoğlu, 2002: 344).

2.2.3.8.10 Adalet ve Hoşgörü: Eski Yunan düşünürü Eflatun (Plato), adaleti; bireysel ve toplumsal yaşantının salt kuralı, bireylerin ve halk gruplarının davranışlarını düzenleyen en yüksek “erdem” diye tanımlıyor ve yine düşünür Aristo (Aristoteles) bu geniş kavramı “genel erdem” ve “ideal erdem” olarak daha da genişletiyor (İzveren, 1980: 110).

Milli değerler ve sosyal değerler arasında farklar olabilir, fakat hoşgörü evrenseldir. Türk milletinde de, adalet düşüncesi ve birbirine karşı hoşgörülü olmak önemli bir yer tutmaktadır. Atalarımız tarih boyunca sahip oldukları topraklarda yerli halkın düşünce ve inançlarına saygı göstermişler, bu halkların yasayış biçimlerini, din ve inançlarını değiştirmeye çalışmamışlar ve büyük ölçüde hoşgörü sergilemişlerdir. Adalet kavramının günümüzde de sosyal sorunlarının çözümünde ve toplumsal dengesizliklerin ortadan kaldırılmasında çok önemli bir rolü vardır (İşgüden, 2007:20).

2.1.3.8.11 İnsan Haklarına Saygı: İnsan hakları, kişinin sadece insan olduğu için sahip olduğu haklardır (Çavdarıcı, 2002: 39). Örneğin, devlet bireylerin haklarını korumada en önemli güvencedir. Çalışma ve insan hayatına yakışır bir yaşam sürme, yeteneklerini geliştirme imkânına sahip olma, eğitim hakkı kişinin sosyal devletten bekleyebileceği haklardır.

İnsan yaşantısının gelişen kültürle artan gereksinmelerine göre; ilkel toplumdan uygar topluma dek hak konuları ve dolayısıyla haklar genişlemiştir. Kişi; hak dediğimiz bu yetkiyi gereksinmelerine göre kullanmaktadır (İzveren, 1980: 105).

Türk kültür, inanç ve değerlerinin temelinde insan vardır. Çünkü her şey insanın mutluluğu içindir; toplumda mutlu ve huzurlu insanların olması toplumu kaynaştırır, kaynaşmış toplum da güçlü devlet demektir.

2.1.3.8.12 Ahlaki Değerler:Ahlak,öğrenmeler sonucunda oluşan, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyerek toplu halde yaşamayı kolaylaştıran; inanç sistemine bağlı kişiliğin bir boyutu olarak gelişen değerler sistemi diye tanımlanır (İlgar, 2005: 5). Ahlak, bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda oldukları davranış biçimi ve kuralları; belli bir toplumun belli bir döneminde var olan bireysel ve toplumsal davranış kurallarını tespit eden ve inceleyen bilim; iyi nitelikler, güzel huylardır (Yıldız, 2001: 38).

Kişinin kendi kendini yargılaması sonucu ortaya çıkan ve halk dilinde “vicdan muhasebesi” olarak adlandırılan değer yargısı; “vicdanın sesi” diye de tanımlanır. Kişi meslek hayatında, aile yaşantısında ve çevresi ile ilişkilerinde ahlaki bir değer olarak vicdanın sesine kulak verir. İnsanın kendi niyet ve eylemlerinin ahlaki değerinin bilincine varması, aynı zamanda sorumluluk duygusunun güçlenmesine de imkân verir (Ozankaya,1999: 166–167).

2.1.3.8.13 Ailevi Değerler: Dar anlamda aile, ana-baba ve çocuklardan oluşan ve nikâh adı verilen hukuki bir işlemle kurulan sosyal bir kurumdur. Geniş anlamda aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün sürekliliğini sağlayan, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal ve hukuksal yönleri bulunan sosyal bir birimdir (Çavdarıcı, 2002: 54).

Aile, toplum düzeninin güvencesidir. Çünkü insan sevgisi, vatan sevgisi, milli değerler, örf ve adetler ilk ailede öğrenilmeye başlanır. Burada öğrenilen bilgiler, alınan terbiye ve oluşan karakter omur boyu kişiyle birlikte olur.

Sosyalleşme süreci vasıtasıyla, genç bireyler toplumsal yasayıya ayak uydurmayı öğrenirler (Zanden, 1993: 281).

2.1.3.8.14 Tarihi Değerler

Tarih bir milletin hafızasıdır. Tarih öğrenmekten amaç, geçmiş çok iyi analiz etmek değil, bugünü çok iyi analiz edebilmek ve anlayabilmektir. Çünkü zaman bir bütündür. Dün, bugün ve gelecek arasında kesin sınırlar yoktur (Çavdarıcı, 2002: 60).

Milletlerin tarihlerini öğrenmeleri milli şuura sahip olduklarını gösterir. Tarihi değerlerden yoksun nesillerin yabancı tesirlere kapılması çok kolay olur. Tarih, ibret alınması gereken değerler bütünüdür. Bugüne gelene kadar geride nasıl bir mesafe bırakıldığının bilinmesini sağlar. Geçmişe dair doğru ve yanlışlar ile toplumların hayatındaki siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin izlerini yansıtır. Bu açıdan tarih, geçmişin bize gösterdikleri ile gelecekte yönümüzü belirlememize yardımcı olacak bir pusuladır (İşgüden, 2007: 31).

2.1.3.8.15 Kültürel Değerler: Bir topluluğun yaşam tarzı, atalarından gelen maddi ve manevi değerler toplamı olan kültür bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, örf-âdeti ve insanın, cemiyetin bir üyesi olması nedeniyle kazandığı tüm diğer yetenek ve ihtiyatları içinde barındıran bir bütündür (Beyhan, 1990: 47).

Nermi Uygur (1996) kültürü, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu gerçeklik olarak ifade etmiştir. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği; hususları kültürün birer ögesidir. İnsanın ne tür bir yasama biçimi, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem kalıbı benimsediği kültürdür. (Uygur, 1996: 17).

Aşağıda, kültür kavramının çeşitli anlamlarına ilişkin tanımlar gösterilmektedir (Tural, 1992: 84-85):

“Bilgiyi imanı, sanatı,ahlakı,hukuku, örf-adeti ve insanın cemiyetin bir üyesi olması dolayısı ile kazandığı çeşitli diğer bütün maharet ve itiyatları ihtiva eden mürekkep bir bütün” (E.B. Taylor). “Hayat yolu ya da biçimi olarak Kültür, bir toplumun tüm hayat biçimidir”. (R. LİNTON)

“Kültür, bir milletin dini, ahlaki, akli, estetik, dile ait, iktisadi, teknik hayatlarının ahenkdar bir mecmuasıdır” (Gökalp, 1976: 25; Tural, 1992:-85).

“Belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar kültürü meydana getirmektedir” (Kafesoğlu, 1983: 13; Tural,1992:85).

“Sosyal ilimlerde kültür denince, bir topluluğun kendi hayati problemlerini çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılır” (Güngör, 2006:68).

Simge olarak kültür, maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların, simgelerden oluşan simgelere dayalı bir örgütlenmesidir.

Geleneksel değerler, bir nesilden diğer bir nesile eğitim yoluyla aktarılan ve sosyalleşme süreci vasıtasıyla bireye öğretilen, kültürel anlamlar sisteminin en önemli bileşeni olarak kabul edilebilir. Birçok dünya toplumunun kendi öz geleneksel değerlerinin farklılaştırılabilmesine rağmen, belli bir toplum içindeki iletişimi değiştiren bireysel değerlerin içinde var olan kültürel değerlerin kapsamını fark etmek son derece önemlidir (Hyun, 2001: 205).

Her ülkedeki eğitim felsefesi ve sistemi, o ülkenin toplumsal, iktisadi ve kültürel yapısı ile sınırlanır ve belirlenir. Kültür insan davranışlarına doğrudan etki ettiği için eğitim mekanizması önemlidir. Eğitime bir kültürlenme süreci olarak bakanlar, eğitim/kültür etkileşimini birbirinin sebep ve sonucu olarak görmektedirler (Varış, 1990: 333).

2.1.3.9 Eski Türklerde Kültür Ve Değer Anlayışı

Türk kültürünün özünü bugün için bile Orta Asya’dan gelen değerler oluşturur (Akurgal, 1998: 9). Türklerin disiplinli, birlik ve beraberlik içinde yaşamalarını sağlayan hukuk kurallarına “töre” denilmiştir. Törelere nesilden nesile aktarılacak devamı sağlanır ve bu kurallar adaleti işaret ettiğinden herkes bunları baştan kabul ederdi. Törelere aykırı davranışlar ağır şekilde cezalandırılırdı (Çavdarıcı, 2002: 138).

İslamiyet öncesi Türklerin çalışma hayatı, diğer alanlarda olduğu gibi örfi hukuk kuralları olarak adlandırılan törelerle şekillendirilmiştir. Kutadgu Bilig’de bu konu ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır: “Ben işleri doğrulukla hallederim, insanları bey veya kul olarak ayırmam” denilmek suretiyle, meslek etiğinin çok önemli olan iki ögesi olan doğruluk ve eşitlik konularına değinilmiştir (Ünsür, 1998: 543).

Türk sosyal hayatı içinde birlik ve beraberlik duygusu hakim olmuştur. Bu birlik ve beraberliği bozan davranışlar yasaklanmış, uymayanlar ise ağır şekilde cezalandırılmıştır. Eski Türk toplumunda inançlar önemli yer tutmuştur, halk inançların getirdiği sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür.

2.1.3.9.1 Selçuklu Ve Osmanlıda Kültür Ve Değer Anlayışı

Türk toplumunun temel kültürel değerlerinin evrensel bir takım niteliklere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak Türk toplumu İslamla tanıştıktan sonra gerçek kimliğini ortaya koymuş, Eski Türk töresinde yer alan bir takım hususiyetlerin İslam'da yer alması nedeniyle ki, islamiyetle kaynaşması çok çabuk olmuş ve bunları İslami kimliği ile birleştirmiştir (Ünsür, 1998: 543).

Türkler, Türk tarihinden gelen değerleri ve özellikleri, İslamiyet'in getirdiği yeni dünya görüşü ve hayat biçimi ile birleştirmişler ve sosyal yapı Selçuklulardan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne kadar tüm Türk devletlerinin temelini oluşturmuştur. Selçuklu ve Osmanlı devletleri içinde birçok milleti barındırmış, ama kendi benliklerini koruyabilmeyi başarmışlardır. Türklerde dini inanç ve gereklilikler sosyal hayata yön vermiştir (Çavdarıcı, 2002: 147).

Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin toplumsal, iktisadi ve kültürel hayatını düzenleyen kurumlardan birisi de, Ahi Birlikleridir. Ahi Birlikleri, hem sosyo-kültürel hayatın düzenlenmesinde hem de çalışma hayatının kurallarının koyulup korunmasında etkin rol oynamıştır (Demir, 2001: 76).

2.1.3.9.2 Cumhuriyet Türkiye'sinin Kültür Ve Değer Anlayışı

Cumhuriyet Türkiye'sinde çağdaşlaşma amacı ile yeni kültürel yapı oluşturulmaya çalışılmış ve çağdaşlaşmak için gerekli yeni kültür öğeleri oluşturulmuş, bunun yanında eskilerinin de iyi ve güzel olanları korunmuştur. En önemli değer, hiç şüphesiz demokrasi ve cumhuriyetçilik ilkeleri olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kültür politikasının iki ana kaynağı olmuştur. Bunlar "Batılılaşma" ve "Milliyetçilik" tir. Bu iki amaç ve genel politika doğrultusunda, Türk tarihinin araştırılması, dilin yabancılaştırmadan korunması ile ilgilenecek kurumlar yanında, halkın ve gençlerin eğitimi ile ilgili faaliyetleri yürütecek kurumlar da oluşturulmuştur. Çağdaş medeniyetin değerlerini benimsemek

ve hedeflenen toplumu oluşturmak amacıyla yasal dzenlemeler yapılmıştır. Yavaş yavaş eski kültür unsurları ve toplum değerleri, yenileri ile ikame edilmeye başlanmıştır (Çavdarıcı, 2002: 151–152).

2.1.3.10 Türk Kültürüne İlişkin Değerler

Orta Asya, Selçuklu ve Osmanlı kültür hazineleri ile şekillenmiş olan Türk kültürü bugün Batı lkelerinin kültür unsurlarının etkisinde kalmaktadır (Akurgal, 1998:13).

Türk kültürünün bugünkü temel meselesi, ait olduğu medeniyete sahip çıkmak ve onunla bütünleşmektir (Çavdarıcı, 2002: 153). Birbirine uyan uymayan birçok kültür oğesinin bir arada bulunması manevi parçalanmanın işaretidir. Kültür bütünlüğü milletin bütünlüğü bakımından çok önemlidir. Kültür değerlerinin parçalanması toplumda uyumsuzluk ve çatışma yaratır.

Kültürel kimlik oluşturma politikaları belirlenirken; evrensellik, çağdaşlık, demokratiklik ilkelerinden ödün verilmemelidir. Kltrszleşme tehlikesiyle savaşımda, toplumsal ve ekonomik gelişim olanaklarından en verimli biçimde yararlanabilmenin bilimsel yolu aranmalıdır (lk, 1990: 328).

Kültür ile ilgili yapılacak çalışmalarda dikkat edilecek bazı hususlar vardır. Kültür kişiliğin gelişiminde önemli bir boyuttur. Eğitim kültürle birlikte dşnlmeli, milli kültürümüze azami katkı sağlayacak şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır (Ozankaya, 1999: 407).

Hemen herkes, milli kültür denince asıl kaynaklarımızı yaşatmamız gerektiğine inanır. Bu kaynaklarımızın basında dini ve tarihi eserlerimiz, yaşama biçimimiz, örf ve adetlerimiz gelir. Sosyal ve kültürel değerler, insanları ortak hedeflere yöneltir ve kişiler arasındaki dayanışmayı güçlendirir. Kişiler, toplumsal değerleri ve normları ilk ailesinde öğrenir. Kişinin sosyalleşme sürecinde ailesinden öğreneceği bilgiler, kişinin yaşamında çok etkili olacaktır. Kültür, sosyal yaşamımızın her kademesinde vardır ve nesilden nesile aktarılarak yaşatılır. Bu aktarımın gerçekteşmesinde eğitimin rolü büyüktür. Her birey eğitim kurumunda ait olduğu milletin tarihini, yasam biçimini, sosyal ve kültürel yapısını eşit ve adil bir biçimde öğrenir. Böylece, her birey milli değerlerine uyumlu bir yasam srmeninin temellerini eğitim vasıtasıyla eğitim kurumlarında öğrenir (Aktaş, 1990:16).

Örf ve adetler, sosyal yapının ve sosyal değerlerin temelidir. Bu nedenle, toplum düzeninin ve sürekliliğinin sağlanması açısından, milli karakteri yansıttıklarından birlik ve beraberliğin temelini oluştururlar. Örf ve adetlerin toplumsal yapıyı düzenleme güçleri vardır. Din ise, birlik ve beraberliğin temelidir. İnsanların aynı inançlar içinde bulunmaları uyumlu bir yaşam sürmelerinin anahtarıdır. Sosyal dayanışmanın ve bütünleşmenin temelinde de din ve inanç birliği vardır. Ahlak ve kültür adı verilen değerler insan davranışlarını niteler ve yönetirler. Zira, bu değerler insana nihai bir amaç tayin eder. İnsan davranışlarına damgasını vuran bu gaye, insanın bazı yönleri yönelmesini, bazı yönleri de sırt çevirmesini sağlar (Çağlayan, 2005:2).

2.2. İlgili Araştırmalar

Aydın (2003)'in araştırması, çalışan gençliğin dini değerleri üzerinedir. Aydın, çalışmada, çalışan gençliğin dini değerlerini ve dini değer yapısını ortaya koymaya çalışmıştır.

Sezer (2005), ilköğretim birinci kademedeki Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler üzerine bir çalışma yapmıştır. Ders kitapları, Millî Eğitimin genel amaçlarında ifade edilen tanımların değer hâline dönüştürülmesi ile elde edilen “Değerler İnceleme Formu” ile incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda ders kitaplarında yalnızca birkaç değere ağırlık verildiği, belirlenen değerlerin çoğuna ders kitaplarında %1- 5 arasında değişen oranlarla rastlandığı görülmüştür. İncelenen değerlerin 1, 2, 3. sınıflarda daha çok aile ve doğa kavramları ile ilgili değerlerin, 4 ve 5. sınıflarda ise bilgi, sanat gibi soyut kavramları içine alan değerlerin yer aldığı görülmüştür. Yurt sevgisi ve Türk Milletini yücelten Türk büyükleri ile ilgili değerler ise bütün sınıflarda yoğun olarak işlenmiştir. Tarihî eserler, tutumluluk, sanatçılar ve bilginleri içine alan değerler ise bütün sınıflarda yok denecek kadar az işlenmiştir.

Günaydın (2005) bu çalışmada, “Doğan Kardeş” dergisinde çocuğa kazandırılması amaçlanan değerler ve bu değerler sonucunda nasıl bir çocuk modeline ulaşıldığını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda derginin yayımlandığı dönemde; araştırmacı, çevreci, yaratıcı, yasadığı dünyayı tanıyan ve sorgulayan çocuk modelinin olduğu ortaya konmuştur.

Güngör (1998) profesörlük tezinde, değerler psikolojisi üzerinde çalışmıştır. Çalışmada, ahlaki değerler temele alınmış; bu değerlerle sosyal, iktisadi, estetik değerler arasındaki ilişkiler açıklanmıştır. Her davranışın belli bir değer sahası ile ilişkili olduğu, insanların genellikle kendi değer sahalarındaki norm dışı davranışlarını diğerlerinden daha kötü bulmakta ve onlara daha şiddetle reaksiyon göstermekte olduğu yargılarına varılmıştır.

Ercan (2001), İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler Programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, uzmanlar desteğiyle belirlenen, ulusal ve evrensel değer kategorileri açılarından nasıl bir görünüm sergilediğini ortaya koymaktır. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmada verilerin toplanması için, ulusal ve evrensel değerleri belirten kelime ve ifadeleri saptamada kullanılan “gözlem formu” geliştirilmiştir. Veriler betimsel istatistik ve Chi-Square testi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına dayalı olarak, birinci kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ulusal değerlere ağırlık verildiği, ulusal ve evrensel değer kategorilerinin kullanılma sıklığı bakımından kademeler arasında anlamlı farklılıklar olduğu, ilköğretim Sosyal Bilgiler programında, ders kitaplarına oranla, ulusal ve evrensel değer kategorilerinin daha dengeli dağılım gösterdiği sonuçlarına varılmıştır.

Parlakıyıldız (1999) tarafından yapılan “İlkokulların Dördüncü ve Beşinci Sınıflarında Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerine Bir İnceleme” adlı betimsel nitelikteki araştırmada temel amaç, 1948–1968 yılları arasında ilkokul ikinci devrede okutulan Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatına yönelik metinlerin moral değerler açısından öğrencilere kazandırdıklarının neler olduğunun ortaya konmasıdır. Çalışmada, olaya dayalı türlerin içine giren okuma metinleri ele alınmış; bu metinler “kişilik modelleri”, “milli değerler”, “ahlaki değerler” ve “evrensel değerler” yönlerinden içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda milli ve ahlaki değerlerin yeterince işlendiği, kişilik modelleri ve evrensel değerlerin ise daha az ele alındığı; soyut işlem basamağına doğru evrensel değerler ve kişilik modelleri konularının ağırlık kazanmaya başladığı yorumunda bulunulmuştur.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, tarihsel nitelikteki bir araştırma olduğu için literatür taraması araştırmanın modeli olarak seçilmiştir. Bu kapsamda şu tarih ders kitapları “Tarih orta I: Oktay, E.(1950a), Cezar, M. (1950a), Ekrem, İ. ve Ormancı, N. (1956a), Unat F. R. Ve Su, K. (1954), Tarih orta II: Unat F. R. Ve Su, K. (1950a), Cezar, M. (1950b), Oktay, E.(1950b), Tarih orta III: Unat F. R. Ve Su, K. (195b), Oktay, E.(1950c), Ekrem, İ. ve Ormancı, N. (1956c), Cezar, M. (1950c)” alınmıştır. Tarih ders kitaplarını incelemek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan durumu, varolduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1982: 80).

İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar bağlamında bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek,2000:162). Buna göre içerik analizi, sözlü veya yazılı materyallerin sistemli bir biçimde analize tabi tutulup, yazılan ya da söylenenlerin belirli kurallar doğrultusunda kodlanarak, kategorileştirilerek sayısallaştırılması ve ne sıklıkla kullanıldıkları veya tekrar edildiklerini tespit etme sürecidir (Gökçe,2006:18–20).

Buradan hareketle içerik analizi tekniğinde amacın, araştırmacının incelediği belli bir konunun eldeki materyal bağlamında ne tür kavramlarla nasıl anlatıldığı, hangi kavramların sıklıkla kullanıldığı, iletilmek istenilen mesajın veya söylemin kullanılan kavramlara bağlı olarak açık ya da gizli içerikle mi aktarıldığını ortaya koymaktır. İncelenen materyal, sosyalleşme sürecindeki 6–18 yaş arası çocuklara-gençlere ilk ve ortaöğretimde okutulan ders kitapları olduğunda,

metinlerdeki yan anlamlar üzerinde çalışmak çok daha önemli olmaktadır. Bu çalışmada bu nedenlerle içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Ders kitapları üzerinde yapılan birçok araştırmada bu yöntem kullanılmıştır. Bunlardan bazıları, İnal,1998; Severge,1998; Turan,2001; Esen, 2003; Sezer, 2005; Parlak,2005; Acar,2006.

3.2. Evren

Bu araştırmanın çalışma evrenini, Türkiye’de 1950–1960 yılları arasında ortaokulların 1,2 ve 3. (İlköğretim 6.7.8) sınıflarında okutulan tarih ders kitaplarından; her sınıf seviyesinden dört farklı yayınevinin kitapları alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca örneklem oluşturma yoluna gidilmemiştir.

3.3. Verileri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada kullanılan kaynaklar literatürün taranması sonucunda elde edilmiştir. Araştırmaya yönelik veri toplama çalışmaları sırasında, öncelikle araştırma içeriğine uygun olarak daha önceden yapılmış çalışmalar toplanmış ve incelenmiştir.

Araştırmayla ilgili kaynak tarama sürecinde Talim Terbiye Kurulu, MEB Yayınlar Dairesi kütüphanesi, Milli Kütüphane, Adnan Ötüken Kütüphanesi, üniversite kütüphaneleri, sahaflar ve kitapçılar kullanılmışlardır. Bu araştırmaya konu açısından yakın ve benzer olanlar incelemeye tabi tutulmuştur.

1950–1960 yılları arasında ortaokulların 1,2 ve 3. (İlköğretim 6,7,8) sınıflarında okutulan tarih ders kitaplarından; her sınıf seviyesinden dört farklı yayınevinin kitapları alınarak araştırmaya dahil edilmiştir. Bu ders kitapları: “Tarih orta I: Oktay, E.(1950a), Cezar, M. (1950a), Ekrem, İ. ve Ormancı, N. (1956a), Unat F. R. Ve Su, K. (1954), Tarih orta II: Unat F. R. Ve Su, K. (1950a), Cezar, M. (1950b), Oktay, E.(1950b), Tarih orta III: Unat F. R. Ve Su, K. (195b), Oktay, E.(1950c), Ekrem, İ. ve Ormancı, N. (1956c), Cezar, M. (1950c)” oluşmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

İçerik analizinde incelenen konuya bağlı olarak çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları, Frekans analizi, Kategorisel analiz, Değerlendirici analiz ve Olumsuzluk ya da İlişki analizi dir. Bu çalışmada, elde edilen

veriler frekans ve yüzde ile çözümlenmiş ve İlişki analizi ile mesaj öğelerinin hangi ilişki yapısı içinde birlikte bulundukları saptanmaya çalışılmıştır. Frekans analizi, basit anlamda birim veya öğelerin sayısal, yüzdesel ve oransal tarzda görünme sıklığını ortaya koymaktadır (Bilgin,2006: 18).

Literatür çalışması sonucunda milli değer üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, millet, devlet, vatan, vatanseverlik, ordu, cumhuriyet, milli simgeler (milli marş, milli anıtlar, milli bayram, bayrak, camiler, hanlar, köprüler vb.) , kahramanlık, dil, gelenek ve görenekler, insan haklarına saygı, hoşgörü, adalet, laiklik, din, ahlaki değerler, ailevi değerler, tarihi değerler milli değer kategorisinde belirlenip araştırıldığı görülmüştür. Bu araştırmada da bu değerler araştırılıp incelenmiş ve kavramsal çerçeve bölümünde değerler başlığı altında işlenmiştir.

Bu araştırmada; alt amaçlar doğrultusunda milli kimlik oluşturmada milli değer analizini yapmak üzere; millet, devlet, vatan, milli simgeler, kahramanlık, bağımsızlık, gelenek- görenek ve kültür, dil ve din kategorilerini belirledik. Belirlenen değer kategorileri sayılabilecek nitelikteki kavramlar olduklarından araştırmada frekans ve yüzde dağılımı kullanılmıştır. Milli değerler ile ilgili kavramlar alınmış, sayısal birimler olarak kabul edilerek analiz göstergeleri frekans türünde ifade edilmiştir. Milli değerler sınıf bazında tabloya dökülmüştür. Sonra altı, yedi ve sekizinci sınıflar olarak ayrı ayrı toplu tabloya dökülmüştür. Sonra da altı, yedi ve sekizinci sınıfların bir arada yer aldığı toplu tabloya dökülmüştür. Toplam onaltı tabloda analiz yapılmıştır. Her tablonun altında kavramlar ayrı ayrı olmak üzere ne sıklıkla kullanıldıkları ifade edilmiştir.

Kavramlar farklı anlamlarda da kullanılabilmektedir. Bu nedenle çalışmada betimsel analiz kullanılmıştır. Örnekler alınarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Her kavram; ders kitapları incelenerek gerekli alıntılar her tablonun altına yapılmış ve değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Hangi anlamlarda kullanıldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma süresince elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Bu bölümde Milli kimlik ile ilgili kavramlar iki bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde Milli kimlik ile ilgili değerlerin nicel yorumlarına (frekans ve yüzde), ikinci bölümde ise milli kimlik ile ilgili kavramların kitaplarda nasıl yer aldığına ilişkin nitel açıklamalara (yorumlara) yer verilmiştir.

4.1. Milli Kimlik İle İlgili Kavramların Nicel Bulguları

Bulgular tablolar halinde verilmiştir. Araştırma kapsamına alınan Tarih ders kitapları sırasıyla Orta I, Orta II ve Orta III. (6.7.8.) sınıflara ait olmak üzere; künyeleri açıklanmış, frekans ve yüzde dağılım tablosu verilmiş, tablonun değerlendirilmesi yapılmış ve milli kimlik ile ilgili değerlerin hangi anlamlarda kullanıldıkları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tabloların ikinci bölümü olarak, her sınıf seviyesinin ayrı ayrı olarak toplu tablolarına yer verilmiş, frekans ve yüzde dağılım tabloları verilmiş, tabloların değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Son olarak da bütün sınıfların bir arada yer aldığı toplu tabloya yer verilmiş, bu tabloya ait ve önceki tüm tablolara ait genel değerlendirmelere burada yer verilmiş bu şekilde de mümkün olduğunca tekrardan kaçınılmak istenmiştir.

4.1.1. Orta I. (6) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta I. (6) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabı;

OKTAY, Emin, (1950a). Orta I Tarih. İstanbul: Remzi Kitabevi (Güven Basımevi), 271 sayfa.

Milli Eğitim Bakanlığının 3 Haziran 1950 gün ve 8354 sayılı emirleri ile ortaokulların I. Sınıflarında ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1. Orta I. (6) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

6.SINIF 1. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	220	33.7
DEVLET	78	12.0
VATAN	106	16.3
MİLLİ SİMGELER	52	8.0
KAHRAMANLIK	20	3.1
BAĞIMSIZLIK	5	0.8
GELENEK-GÖRENEK	27	4.1
DİL	39	6.0
DİN	105	16.1
TOPLAM	652	100.00

Tablo 1'e göre; Millet kavramı %33,7 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben vatan kavramı %16,3, din kavramı %16,1 ve Devlet kavramı %12 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Bağımsızlık kavramı %0,8, Kahramanlık kavramı %3,1 ve Gelenek- görenek kavramı %4,1 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Milli simgeler kavramı %8 olarak yer almıştır. Dil kavramı %6 kullanılmıştır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %32,9 gibi büyük bir fark bulunmaktadır.

4.1.2. Orta I. (6) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta I. (6) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabı;

UNAT, Faik Reşit- SU, Kamil (1954). Orta I Tarih. İstanbul: Kanaat Yayınları (Ahmet Sait Basımevi), 136 sayfa

Maarif Vekâletince Ortaokulların birinci sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 2. Orta I. (6) Sınıf ikinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

6.SINIF 2. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	123	37.6
DEVLET	29	8.9
VATAN	52	15.9
MİLLİ SİMGELER	58	17.7
KAHRAMANLIK	2	0.6
BAĞIMSIZLIK	5	1.5
GELENEK-GÖRENEK	8	2.4
DİL	14	4.3
DİN	36	11.0
TOPLAM	327	100.00

Tablo 2'ye göre; Millet kavramı %37,6 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Milli simgeler kavramı %17,7 ve vatan kavramı %15,9 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Kahramanlık kavramı %0,6, Bağımsızlık kavramı %1,5, Gelenek-görenek kavramı %2,4 ve Dil kavramı %4,3 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet kavramı %8,9 ve Din kavramı da %11 kullanılmıştır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %37 gibi bir fark bulunmaktadır. Bu oranların eşit mi yoksa farklı mı olması gerektiği araştırılması gereken bir durumdur.

4.1.3. Orta I. (6) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta I. (6) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabı;

CEZAR, Mustafa, (1950a). Orta I. Tarih. İstanbul: Okul kitapları Türk Ltd. Şirketi (Ahmet Sait Basımevi), 131 sayfa.

Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin Kararıyla Ortaokul birinci sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3. Orta I. (6) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

6.SINIF 3. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	139	56.0
DEVLET	35	14.1
VATAN	34	13.7
MİLLİ SİMGELER	8	3.2
KAHRAMANLIK	3	1.2
BAĞIMSIZLIK	0	0.0
GELENEK-GÖRENEK	4	1.6
DİL	4	1.6
DİN	21	8.5
TOPLAM	248	100.00

Tablo 3'e göre; Millet kavramı %56 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Devlet kavramı %14,1 ve vatan kavramı %13,7 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Bağımsızlık kavramı yüzde sıfır, Gelenek-görenek kavramı %1,6, Dil kavramı %1,6, Milli simgeler kavramı %3,2 ve Kahramanlık kavramı %1,2 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Din kavramı da %8,5 kullanılmıştır. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %56 gibi büyük bir fark bulunmaktadır.

Bağımsızlık ve kahramanlık değerlerinin pek fazla önemli olmadığı izlenimi yüzde oranlarına bakılarak düşünülebilir. Bu değerlerin önemleri, yararları, öğrenciler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde çalışmalar yapılması ve sonuçlara göre hareket edilmesi gerektiği söylenebilir.

4.1.4. Orta I. (6) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta I. (6) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabı;

İNAL, Ekrem-ORMANCI, Nurettin, (1956a). Orta I Tarih. İstanbul: İnkılâp Kitabevi (Yeni matbaa), 173 sayfa.

Maarif Vekâletinin 14 Kasım 1955 gün ve 16481 sayılı emirleriyle Ortaokulların I. Sınıflarında ders kitabı olarak okutulması kabul edilmiştir.

Tablo 4. Orta I. (6) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

6.SINIF 4. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	149	42.0
DEVLET	24	6.8
VATAN	44	12.4
MİLLİ SİMGELER	27	7.6
KAHRAMANLIK	4	1.1
BAĞIMSIZLIK	6	1.7
GELENEK-GÖRENEK	33	9.3
DİL	11	3.1
DİN	57	16.1
TOPLAM	355	100.00

Tablo 4'e göre; Millet kavramı %42 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Din kavramı %16,1 ve vatan kavramı %12,4 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Devlet kavramı %6,8, Milli simgeler kavramı %7,6 ve Gelenek- görenek kavramı %9,3 kullanılmıştır. Kahramanlık kavramı %1,1, Bağımsızlık kavramı %1,7 ve Dil kavramı %3,1 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %40,9 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.5. Orta II. (7) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta II. (7) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabı;

CEZAR, Mustafa (1950b). Orta II Tarih. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Nebioğlu Yayınevi), 177 sayfa.

Bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin Kararıyla Ortaokul İkinci Sınıflarına Ders Kitabı Olarak Kabul Edilmiştir.

Tablo 5. Orta II. (7) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

7.SINIF 1. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	444	31.2
DEVLET	378	26.6
VATAN	279	19.6
MİLLİ SİMGELER	134	9.4
KAHRAMANLIK	10	0.7
BAĞIMSIZLIK	24	1.7
GELENEK-GÖRENEK	5	0.4
DİL	42	3.0
DİN	107	7.5
TOPLAM	1423	100.00

Tablo 5'e göre; Millet kavramı %31,2 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Devlet kavramı %26,6 ve vatan kavramı %19,6 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Milli simgeler kavramı %9,4, Din kavramı %7,5 ve Dil kavramı %3,0 oranında kullanılmıştır. Gelenek- Görenek kavramı %0,4, Kahramanlık kavramı %0,7 ve Bağımsızlık kavramı %1,7 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %30,8 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.6. Orta II. (7) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta II. (7) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabı;

Unat, Faik Reşit – SU, Kamil (1950a). Orta II Tarih. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Türkiye Basımevi), 141 sayfa.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin Kararıyla Ortaokulların İkinci sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 6. Orta II. (7) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

7.SINIF 2. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	471	33.8
DEVLET	329	23.6
VATAN	217	15.6
MİLLİ SİMGELER	121	8.7
KAHRAMANLIK	14	1.0
BAĞIMSIZLIK	36	2.6
GELENEK-GÖRENEK	12	0.9
DİL	54	3.9
DİN	140	10.0
TOPLAM	1394	100.00

Tablo 6' ya göre; Millet kavramı %33,8 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Devlet kavramı %23,6 ve Vatan kavramı %15,6 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Milli simgeler kavramı %8,7, Din kavramı %10 oranlarında kullanılmışlardır. Gelenek- Görenek kavramı %0,9, Kahramanlık kavramı %1, Bağımsızlık kavramı %2,6 ve Dil kavramı %3,9 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %32,9 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.7. Orta II. (7) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta II. (7) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabı;

OKTAY, Emin, (1950b). Orta II Tarih. İstanbul: Remzi Kitabevi (Güven Basımevinde Dizilmiş, Bolayır Basımevinde Basılmıştır), 231 sayfa.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 3 Haziran 1950 gün ve 8358 sayılı kararıyla Ortaokulların II. Sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 7. Orta II. (7) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

7.SINIF 3. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	423	35.5
DEVLET	290	24.3
VATAN	195	16.4
MİLLİ SİMGELER	109	9.1
KAHRAMANLIK	13	1.1
BAĞIMSIZLIK	29	2.4
GELENEK-GÖRENEK	8	0.7
DİL	40	3.4
DİN	85	7.1
TOPLAM	1192	100.00

Tablo 7'ye göre; Millet kavramı %35,5 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Devlet kavramı %24,3 ve vatan kavramı %16,4 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Milli simgeler kavramı %9,1 ve Din kavramı %7,1 oranında kullanılmıştır. Gelenek- Görenek kavramı %0,7, Kahramanlık kavramı %1,1, Bağımsızlık kavramı %2,4 ve Dil kavramı %3,4 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %34,8 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.8. Orta II. (7) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta II. (7) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabı;

İNAL, Ekrem- ORMANCI, Nurettin (1956b). Orta II Tarih. İstanbul: İnkılap Kitabevi (Yeni Matbaa), 159 sayfa.

Maarif Vekâletinin 14 Kasım 1955 gün ve 16481 sayılı emirleriyle Ortaokulların II. Sınıflarında ders kitabı olarak okutulması kabul edilmiştir.

Tablo 8. Orta II. (7) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

7.SINIF 4. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	413	36.3
DEVLET	300	26.3
VATAN	159	14.0
MİLLİ SİMGELER	86	7.6
KAHRAMANLIK	17	1.5
BAĞIMSIZLIK	22	1.9
GELENEK-GÖRENEK	30	2.6
DİL	32	2.8
DİN	80	7.0
TOPLAM	1139	100.00

Tablo 8' ye göre; Millet kavramı %36,3 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Devlet kavramı %26,3 ve vatan kavramı %14,0 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Milli simgeler kavramı %7,6 ve Din kavramı %7,0 oranında kullanılmıştır. Kahramanlık kavramı %1,5, Bağımsızlık kavramı %1,9, Gelenek- görenek kavramı %2,6 ve Dil kavramı %2,8 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %34,8 gibi büyük bir fark bulunmaktadır.

4.1.9. Orta III. (8) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta III. (8) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabı;

UNAT, Faik Reşit- SU, Kamil, (1950b). Orta III Tarih. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Türkiye Basımevi), 211 sayfa.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin 5. IX. 1950 tarihli 141 sayılı kararıyla Ortaokulların üçüncü sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 9. Orta III. (8) Sınıf Birinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

8.SINIF 1. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	308	25.3
DEVLET	327	26.9
VATAN	223	18.4
MİLLİ SİMGELER	149	12.3
KAHRAMANLIK	41	3.4
BAĞIMSIZLIK	41	3.4
GELENEK-GÖRENEK	10	0.8
DİL	46	3.8
DİN	70	5.8
TOPLAM	1215	100.00

Tablo 9'a göre; Devlet kavramı %26,9 ile en fazla kullanılan değerdir. Bunu takiben Millet kavramı %25,3, Vatan kavramı %18,4 ve Milli simgeler kavramı %12,3 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Din kavramı %5,8 oranında kullanılmıştır. Gelenek- Görenek kavramı %0,8, Kahramanlık ve Bağımsızlık

kavramları %3,4 ve Dil kavramı %3,8 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %26,1 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.10. Orta III. (8) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta III. (8) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabı;

CEZAR, Mustafa, (1950c). Orta III Tarih. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Ahmet Sait Basımevi). 236 sayfa.

Bu kitap Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin kararıyla ortaokulların üçüncü sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 10. Orta III. (8) Sınıf İkinci Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

8.SINIF 2. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	322	24.9
DEVLET	394	30.5
VATAN	264	20.4
MİLLİ SİMGELER	123	9.5
KAHRAMANLIK	33	2.6
BAĞIMSIZLIK	39	3.0
GELENEK-GÖRENEK	12	0.9
DİL	41	3.2
DİN	63	4.9
TOPLAM	1291	100.00

Tablo 10'a göre; Devlet kavramı %30,5 ile en fazla kullanılan değer olarak görülmektedir. Bunu takiben Millet kavramı %24,9 ve Vatan kavramı %20,4 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Milli simgeler kavramı %9,5 ve Din kavramı %4,9

olarak yer almıştır. Gelenek- Görenek kavramı %0,9, Kahramanlık kavramı %2,6, Bağımsızlık kavramı %3,0 ve Dil kavramı %3,2 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %29,6 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.11. Orta III. (8) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta III. (8) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabı;

İNAL, Ekrem- ORMANCI, Nurettin (1956c). Orta III Tarih. İstanbul: İnkılap Kitabevi (Yeni Matbaa), 239 sayfa.

Maarif Vekâletinin 14 Kasım 1955 gün ve 16481 sayılı emirleriyle Ortaokulların III. sınıflarında ders kitabı olarak okutulması kabul edilmiştir.

Tablo 11. Orta III. (8) Sınıf Üçüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

8.SINIF 3. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	270	22.0
DEVLET	437	35.6
VATAN	163	13.3
MİLLİ SİMGELER	175	14.3
KAHRAMANLIK	12	1.0
BAĞIMSIZLIK	40	3.3
GELENEK-GÖRENEK	15	1.2
DİL	42	3.4
DİN	72	5.9
TOPLAM	1226	100.00

Tablo 11'e göre; Devlet kavramı %35,6 ile en fazla kullanılan değerdir. Bunu takiben Millet kavramı %22, Milli simgeler kavramı %14,3, Vatan kavramı %13,3 ve Din kavramı %5,9 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Kahramanlık kavramı %1,0, Gelenek- Görenek kavramı %1,2, Bağımsızlık kavramı %3,3 ve Dil kavramı %3,4 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %34,6 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.12. Orta III. (8) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabıyla İlgili Bulgular

Orta III. (8) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabı;

OKTAY, Emin (1950c). Orta III Tarih. İstanbul: Remzi Kitabevi (Güven Basımevi), 329 sayfa.

Milli Eğitim Bakanlığının 3 Haziran 1950 gün ve 8358 sayılı emirleri ile ortaokulların III. sınıflarında ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Tablo 12. Orta III. (8) Sınıf Dördüncü Tarih Ders Kitabının Frekans ve Yüzde Dağılımları

8.SINIF 4. KİTAP		
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	258	15.9
DEVLET	589	36.4
VATAN	251	15.5
MİLLİ SİMGELER	286	17.7
KAHRAMANLIK	21	1.3
BAĞIMSIZLIK	58	3.6
GELENEK-GÖRENEK	13	0.8
DİL	30	1.9
DİN	113	7.0
TOPLAM	1619	100.00

Tablo 12'ye göre; Devlet kavramı %36,4 ile en fazla kullanılan değer olarak dikkati çekmektedir. Bunu takiben Milli simgeler kavramı %17,7, Millet kavramı %15,9, Vatan kavramı %15,5 ve Din kavramı %7 ile yine en fazla kullanılan değerlerdir. Gelenek- Görenek kavramı %0,8, Kahramanlık kavramı %1,3, Dil kavramı %1,9 ve Bağımsızlık kavramı %3,6 ile en az kullanılan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin yüzde oranları tabloda görüldüğü gibi dağılım göstermektedir. En fazla kullanılan değer ile en az kullanılan değer arasında %35,6 gibi bir fark bulunmaktadır.

4.1.13. Orta I. (6) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları

Tabloda yer alan Tarih Ders kitapları;

Birinci kitap: (Oktay, E. ,1950a) Orta I Tarih ders kitabı.

İkinci kitap: (Unat, F.- Su, K. , 1954) Orta I Tarih ders kitabı.

Üçüncü kitap: (Cezar, M., 1950a) Orta I Tarih ders kitabı.

Dördüncü kitap: (İnal, E.- Ormancı, N. , 1956a) Orta I Tarih ders kitabı.

Tablo 13. Orta I. (6) Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları

6.SINIFLAR GENEL KİTAP										
	6.SINIF 1. KİTAP		6.SINIF 2. KİTAP		6.SINIF 3. KİTAP		6.SINIF 4. KİTAP		6.SINIFLAR TOPLAMI	
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	220	33.7	123	37.6	139	56.0	149	42.0	631	39.9
DEVLET	78	12.0	29	8.9	35	14.1	24	6.8	166	10.5
VATAN	106	16.3	52	15.9	34	13.7	44	12.4	236	14.9
MİLLÎ SİMGELER	52	8.0	58	17.7	8	3.2	27	7.6	145	9.2
KAHRAMANLIK	20	3.1	2	0.6	3	1.2	4	1.1	29	1.8
BAĞIMSIZLIK	5	0.8	5	1.5	0	0.0	6	1.7	16	1.0
GELENEK-GÖRENEK	27	4.1	8	2.4	4	1.6	33	9.3	72	4.6
DİL	39	6.0	14	4.3	4	1.6	11	3.1	68	4.3
DİN	105	16.1	36	11.0	21	8.5	57	16.1	219	13.8
TOPLAM	652	100.00	327	100.00	248	100.00	355	100.00	1582	100.00

Tablo 13' e göre; aynı sınıf seviyesine ait farklı dört kitabın tablodaki frekans ve yüzde dağılımları;

Altıncı sınıfların toplamdaki verilerine göre; %39,9 oranında en fazla millet kelimesine yer verilmiştir. Devlet kavramı, %10,5 oranında, Vatan kavramı, %14,9 oranında, milli simgeler kavramı, %9,2 oranında, kahramanlık kavramı, %1,8 oranında, bağımsızlık kavramı, %1 oranında, gelenek-görenek kavramı, %4,6 oranında, dil kavramı, %4,3 oranında, din kavramı, %13,8 oranında yer almışlardır. Kahramanlık ve bağımsızlık kavramlarının çok az yer aldıkları dikkati çekmektedir.

Altıncı sınıf Tarih ders kitaplarında kullanılan milli kimlik ile ilgili milli değer kavram sayıları; Birinci kitapta (Oktay,1950a) 652 defa yer almıştır. İkinci kitapta (Unat-Su,1954) 327 defa yer almıştır. Üçüncü kitapta (Cezar,1950a) 248 defa yer almıştır. Dördüncü kitapta (İnal-Ormancı, 1956a) 355 defa yer almıştır. Birinci, ikinci ve dördüncü kitapların verilerine baktığımızda genel toplam sayıları farklı görünse de kavram bazında oranların dağılımları yakın bir seyir izlemektedir. Üçüncü kitaptaki dağılım ise diğerlerinden oldukça farklı bir görünüm içindedir.

Millet kavramı; birinci kitapta %33,7, ikinci kitapta %37,6, üçüncü kitapta %56 ve dördüncü kitapta %42 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama ise %39,9 yer almıştır. Üçüncü ve dördüncü kitapların ortalamanın üzerinde yer aldığı görülmektedir. Üçüncü kitapta bariz bir şekilde en yüksek oranda yer aldığı görülmektedir.

Devlet kavramı; Yüzde oranları sırasıyla; %12, %8,9 , %14,1 ve %6,8 oranlarındadır. Genel ortalama ise, %10,5 yer almıştır. Dördüncü kitapta en az kullanıldığı görülüyor. En fazla ise üçüncü kitapta yer almıştır.

Vatan kavramı; en az dördüncü ve üçüncü kitaplarda kullanılmıştır. Birinci ve ikinci kitaplarda %16,3 ve %15,9 oranında kullanılmıştır. Üçüncü ve dördüncü kitaplarda; %13,7 ve %12,4 oranlarında kullanılmıştır. Genel ortalama ise, %14,9 dur. Kitaplar arasında dağılım olarak çok büyük uçurumlar olmamakla birlikte belirgin farklar görünmektedir.

Milli simgeler kavramı; ikinci kitapta diğerlerine göre çok fazla yer aldığı görülmektedir. Sırasıyla birinci kitapta yüzde 8, ikinci kitapta %17,7, üçüncü kitapta %3,2 ve dördüncü kitapta %7,6 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama ise, %9,2

dir. Birinci ve dördüncü kitaplar yakın dağılımlara sahiptir. İkinci ve üçüncü kitaplar arasında anlamlı bir şekilde çok fark gözlenmektedir. Üçüncü kitap ortalamanın çok altında bir dağılıma sahiptir.

Kahramanlık kavramı; birinci kitapta %3,1’le en fazla yer almıştır. İkinci kitapta %0,6, üçüncü kitapta %1,2 ve dördüncü kitapta %1,1 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama ise, %1,8 dir.

Bağımsızlık kavramı; genel olarak çok az yer aldığı görülmektedir. Üçüncü kitapta yüzde sıfır oranında yer aldığı dikkati çekmektedir. Diğer kitaplarda ise birbirine yakın değerlerde yer aldığı görülmektedir.

Gelenek- görenek kavramı; dördüncü kitapta %9,3 ile en fazla yer aldığı görülmektedir. Birinci kitapta %4,1, ikinci kitapta %2,4 ve üçüncü kitapta %1,6 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama ise, %4,6 ’dır. Üçüncü kitapta ortalamanın çok altında yer aldığı görülmektedir.

Dil kavramı; birinci kitapta %6 ile en fazla yer almıştır. İkinci kitapta %4,3, üçüncü kitapta %1,6 ve dördüncü kitapta %3,1 yer almıştır. Genel ortalama ise, %4,3’dir. Birinci kitap ile üçüncü kitap arasında çok büyük fark vardır. Dilin, kimlik belirlemede ki etkin rolü düşünülürse dil konusuna çok az yer aldığı düşünülebilir.

Din kavramı; birinci ve dördüncü kitapta %16,1 ile aynı oranlarda yer aldığı görülmektedir. İkinci kitapta %11, üçüncü kitapta %8,5 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama ise, %13,8’dir. Üçüncü kitap ile birinci ve dördüncü kitaplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

4.1.14. Orta II. (7) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları

Tabloda yer alan Tarih Ders kitapları;

Birinci kitap: (Cezar, M., 1950b) Orta II Tarih ders kitabı.

İkinci kitap: (Unat, F.- Su, K. , 1950a) Orta II Tarih ders kitabı.

Üçüncü kitap: (Oktay, E. ,1950b) Orta II Tarih ders kitabı.

Dördüncü kitap: (İnal, E.- Ormancı, N. , 1956b) Orta II Tarih ders kitabı.

Tablo 14. Orta II. (7) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları

7. SINIFLAR GENEL KİTAP										
	7. SINIF 1. KİTAP		7. SINIF 2. KİTAP		7. SINIF 3. KİTAP		7. SINIF 4. KİTAP		7. SINIFLAR TOPLAMI	
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	444	31.2	471	33.8	423	35.5	413	36.3	1751	34.0
DEVLET	378	26.6	329	23.6	290	24.3	300	26.3	1297	25.2
VATAN	279	19.6	217	15.6	195	16.4	159	14.0	850	16.5
MİLLÎ SİMGELER	134	9.4	121	8.7	109	9.1	86	7.6	450	8.7
KAHRAMANLIK	10	0.7	14	1.0	13	1.1	17	1.5	54	1.0
BAĞIMSIZLIK	24	1.7	36	2.6	29	2.4	22	1.9	111	2.2
GELENEK-GÖRENEK	5	0.4	12	0.9	8	0.7	30	2.6	55	1.1
DİL	42	3.0	54	3.9	40	3.4	32	2.8	168	3.3
DİN	107	7.5	140	10.0	85	7.1	80	7.0	412	8.0
TOPLAM	1423	100.0	1394	100.0	1192	100.0	1139	100.0	5148	100.0

Tablo 14'e göre; aynı sınıf seviyesine ait farklı dört kitabın tablodaki frekans ve yüzde dağılımları;

Yedinci sınıfların toplamdaki verilerine göre; %34 oranında en fazla millet kelimesine yer verilmiştir. Devlet kavramı, %25,2 oranında, Vatan kavramı, %16,5 oranında, milli simgeler kavramı, %8,7 oranında, kahramanlık kavramı, %1 oranında, bağımsızlık kavramı, %2,2 oranında, gelenek-görenek kavramı, %1,1 oranında, dil kavramı, %3,3 oranında, din kavramı, %8 oranında yer almışlardır. Kahramanlık ve gelenek görenek kavramlarının çok az yer aldıkları dikkati çekmektedir.

Yedinci sınıf Tarih ders kitaplarında kullanılan milli kimlik ile ilgili milli değer kavram sayıları; Birinci kitapta (Cezar,1950b) 1423 defa yer almıştır. İkinci kitapta (Unat- Su, 1950a) 1394 defa yer almıştır. Üçüncü kitapta (Oktay,1950b) 1192 defa yer almıştır. Dördüncü kitapta (İnal- Ormancı, 1956b) 1139 defa yer almıştır. Birinci ve ikinci kitapta birbirine yakın bir seyir izlemektedir. Üçüncü ve

dördüncü kitaplar birbirine yakın olmakla birlikte bir ve ikinci kitaba göre oldukça düşük bir frekansa sahip olduğu söylenebilir.

Millet kavramı; birinci kitapta %31,2, ikinci kitapta %33,8, üçüncü kitapta %35,5 ve dördüncü kitapta %36,3 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama %34'tür. Dördüncü kitapta daha fazla, birinci kitapta daha az yer almakla birlikte kitaplar arasında çok fazla fark olmadığı görülmektedir.

Devlet kavramı; Yüzde oranları sırasıyla; %26,6, %23,6, %24,3 ve %26,3 oranlarındadır. Genel ortalama %25,2'dir. "Devlet" kelimesinin yer alma sıklığı kitaplar arasında birbirine çok yakın değerlerde olduğu görülmektedir.

Vatan kavramı; en fazla birinci kitapta %19,6 kullanılmıştır. İkinci kitap %15,6 üçüncü kitapta %16,4 ve dördüncü kitapta %14 oranlarında kullanılmıştır. Genel ortalama %16,5'tur. Birinci ve dördüncü kitap arasında %5,6 gibi anlamlı bir fark vardır.

Milli simgeler kavramı; Sırasıyla birinci kitapta %9,4, ikinci kitapta %8,7, üçüncü kitapta %9,1 ve dördüncü kitapta %7,6 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi 8,7'dir. Kitaplar arasında anlamlı bir şekilde çok fark gözlenmemektedir. Dördüncü kitapta biraz daha az yer almıştır.

Kahramanlık kavramı; birinci kitapta %0,7, İkinci kitapta %1,0, üçüncü kitapta %1,1 ve dördüncü kitapta %1,5 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %1'dir. Birbirlerine yakın değerlerde yer aldıkları gözlenmektedir. Dördüncü kitapta diğerlerine göre daha fazla yer almıştır.

Bağımsızlık kavramı; Birinci kitapta %1,7, ikinci kitapta %2,6, üçüncü kitapta %2,4 ve dördüncü kitapta (1,9) oranlarında yer almıştır. Genel ortalama %2,2'dir. Genel ortalamaya yakın değerlerde yer almışlardır. Birinci ve ikinci kitap arasında %0,9 fark bulunmaktadır.

Gelenek- görenek kavramı; dördüncü kitapta %2,6 ile en fazla yer aldığı görülmektedir. Birinci kitapta %0,4, ikinci kitapta %0,9 ve üçüncü kitapta %0,7 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama %1,1'dir. Bu kategoriye çok az yer verildiği göze çarpmaktadır. Birinci ve ikinci kitapta çok az yer aldığı söylenebilir. Dördüncü kitapta en fazla yer almıştır.

Dil kavramı; birinci kitapta %3, İkinci kitapta %3,9, üçüncü kitapta %3,4 ve dördüncü kitapta %2,8 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %3,3'dür.

Genel ortalamaya yakın değerlerde yer aldıkları söylenebilir. İkinci kitap ile dördüncü kitap arasında %1,1 yer almıştır.

Din kavramı; İkinci kitapta %10 ile en fazla yer almıştır. Birinci kitapta %7,5 ve üçüncü kitapta %7,1 dördüncü kitapta %7 oranlarında yer aldığı görülmektedir. Genel ortalama yüzdesi %8,0'dır. Birbirine yakın değerlerde yer aldığı görülmektedir. İkinci kitap ile dördüncü kitap arasında %3 fark olduğu söylenebilir.

4.1.15. Orta III. (8) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları

Tabloda yer alan Tarih Ders kitapları;

Birinci kitap: (Unat, F.- Su, K. , 1956b) Orta III Tarih ders kitabı.

İkinci kitap: (Cezar, M., 1950c) Orta III Tarih ders kitabı.

Üçüncü kitap: (İnal, E.- Ormancı, N. , 1956c) Orta III Tarih ders kitabı.

Dördüncü kitap: (Oktay, E. ,1950c) Orta III Tarih ders kitabı.

Tablo 15. Orta III. (8) Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılım Tablosu

8. SINIFLAR GENEL KİTAP										
KAVRAMLAR	8. SINIF 1. KİTAP		8. SINIF 2. KİTAP		8. SINIF 3. KİTAP		8. SINIF 4. KİTAP		8. SINIFLAR TOPLAMI	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	308	25.3	322	24.9	270	22.0	258	15.9	1158	21.6
DEVLET	327	26.9	394	30.5	437	35.6	589	36.4	1747	32.6
VATAN	223	18.4	264	20.4	163	13.3	251	15.5	901	16.8
MİLLİ SİMGELER	149	12.3	123	9.5	175	14.3	286	17.7	733	13.7
KAHRAMANLIK	41	3.4	33	2.6	12	1.0	21	1.3	107	2.0
BAĞIMSIZLIK	41	3.4	39	3.0	40	3.3	58	3.6	178	3.3
GELENEK-GÖRENEK	10	0.8	12	0.9	15	1.2	13	0.8	50	0.9
DİL	46	3.8	41	3.2	42	3.4	30	1.9	159	3.0
DİN	70	5.8	63	4.9	72	5.9	113	7.0	318	5.9
TOPLAM	1215	100.0	1291	100.0	1226	100.0	1619	100.0	5351	100.0

Tablo 15'e göre; aynı sınıf seviyesine ait farklı dört kitabın tablodaki frekans ve yüzde dağılımları;

Sekizinci sınıfların toplamdaki verilerine göre; Millet kavramı %21,6 oranında yer almıştır. Devlet kavramı, %32,6 oranında, Vatan kavramı, %16,8 oranında, milli simgeler kavramı, %13,7 oranında, kahramanlık kavramı, %2,0 oranında, bağımsızlık kavramı, %3,3 oranında, gelenek-görenek kavramı, %0,9 oranında, dil kavramı, %3 oranında, din kavramı, %5,9 oranlarında yer almışlardır. Kahramanlık, bağımsızlık, gelenek- görenek ve dil kavramlarının çok az yer aldıkları söylenebilir.

Sekizinci sınıf Tarih ders kitaplarında kullanılan milli kimlik ile ilgili milli değer kavram sayıları; Birinci kitapta 1215 defa yer almıştır. İkinci kitapta 1291 defa yer almıştır. Üçüncü kitapta 1226 defa yer almıştır. Dördüncü kitapta 1619 defa yer almıştır. Dördüncü kitapta diğerlerine göre daha fazla yer almıştır. Diğer kitaplarda birbirlerine yakın değerlerde yer almıştır.

Millet kavramı; birinci kitapta %25,3, ikinci kitapta %24,9, üçüncü kitapta %22 ve dördüncü kitapta %15,9 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %21,6'dır Birinci, ikinci ve üçüncü kitaplarda birbirine yakın değerlerde "millet" kavramına yer aldığı görülmektedir. Dördüncü kitapta ise en az yer aldığı görülmektedir. Birinci kitap ile dördüncü kitap arasında %9,4 oranında yüksek bir fark vardır.

Devlet kavramı; Yüzde oranları sırasıyla; %26,9, %30,5, %35,6 ve %36,4 oranlarındadır. Genel ortalama yüzdesi %32,6'dır. Birinci kitapta en düşük değeri aldığı görülmektedir. En fazla değeri ise dördüncü kitapta aldığı görülüyor. Birinci kitap ile dördüncü kitap arasında %9,5 gibi anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Vatan kavramı; en fazla ikinci kitapta %20,4 kullanılmıştır. Birinci kitap %18,4 üçüncü kitapta %13,3 ve dördüncü kitapta %15,5 oranlarında kullanılmıştır. Genel ortalama yüzdesi %16,8'dir. En fazla kullanılan ile en az kullanılan kitap arasında %7,1 gibi anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Milli simgeler kavramı; Sırasıyla birinci kitapta %12,3, ikinci kitapta %9,5, üçüncü kitapta %14,3 ve dördüncü kitapta %17,7 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %13,7'dir. En az ve en fazla yer verilen kitaplar arasında %8,2 oranında fark vardır. Bu fark dikkate değer bir oranı göstermektedir.

Kahramanlık kavramı; birinci kitapta %3,4 , İkinci kitapta %2,6, üçüncü kitapta %1,0 ve dördüncü kitapta %1,3 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %2,0'dır. Birbirlerine yakın değerlerde yer aldıkları gözlenmekle birlikte aralarındaki yüzdelik farklar anlamlı görünüyor. Genel olarak az yer verilen değerler arasında olduğu dikkati çekmektedir.

Bağımsızlık kavramı; Birinci kitapta %3,4, ikinci kitapta %3,0, üçüncü kitapta %3,3 ve dördüncü kitapta %3,6 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %3,3'dür. Birbirlerine yakın değerlerde yer aldıkları söylenebilir.

Gelenek- görenek kavramı; Birinci kitapta %0,8, ikinci kitapta %0,9 ve üçüncü kitapta %1,2 ve dördüncü kitapta %0,8 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %0,9'dur. Birbirlerine yakın oranlarda yer aldığı görülmektedir. Bu kategoriye çok az aldığı söylenebilir.

Dil kavramı; birinci kitapta %3,8, İkinci kitapta %3,2, üçüncü kitapta %3,4 ve dördüncü kitapta %1,9 oranlarında yer almıştır. Genel ortalama yüzdesi %3,0'dür. Dördüncü kitapta daha az yer aldığı söylenebilir. En fazla yer alan ile en az yer alan arasında %1,9 fark vardır.

Din kavramı; Birinci kitapta %5,8, ikinci kitapta %4,9, üçüncü kitapta %5,9 ve dördüncü kitapta %7 oranlarında yer aldığı görülmektedir. Genel ortalama yüzdesi %5,9'dur. En az yer alan ile en fazla yer alan arasında %2,1 fark vardır.

4.1.16. Orta (I,II, III). (6.7.8). Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Bulguları

Tablo 16. Orta (I,II, III). (6.7.8). Sınıf Tarih Ders Kitaplarının Toplu Frekans ve Yüzde Dağılımları

6-7-8.SINIFLAR GENEL KİTAP								
	6. SINIFLAR		7. SINIFLAR		8. SINIFLAR		6.7.8. SINIFLAR	
	TOPLAMI		TOPLAMI		TOPLAMI		GENEL TOPLAMI	
KAVRAMLAR	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
MİLLET	631	39.9	1751	34.0	1158	21.6	3540	29.3
DEVLET	166	10.5	1297	25.2	1747	32.6	3210	26.6
VATAN	236	14.9	850	16.5	901	16.8	1987	16.4
MİLLİ SİMGELER	145	9.2	450	8.7	733	13.7	1328	11.0
KAHRAMANLIK	29	1.8	54	1.0	107	2.0	190	1.6
BAĞIMSIZLIK	16	1.0	111	2.2	178	3.3	305	2.5
GELENEK-GÖRENEK	72	4.6	55	1.1	50	0.9	177	1.5
DİL	68	4.3	168	3.3	159	3.0	395	3.3
DİN	219	13.8	412	8.0	318	5.9	949	7.9
TOPLAM	1582	100.00	5148	100.0	5351	100.0	12081	100.00

Tablo 16'ya göre; aynı sınıf seviyesine ait farklı dört kitabın tablodaki frekans ve yüzde dağılımları;

Altı, yedi ve sekizinci sınıfların toplamdaki verilerine göre; millet kavramı, %28,1, devlet kavramı, %28 , vatan kavramı, %16,7, milli simgeler kavramı, %11,1, kahramanlık kavramı, %1,6, bağımsızlık kavramı %2,6, gelenek-görenek kavramı, %1,2, dil kavramı, %3,3, din kavramı %7,5 oranlarında yer almıştır. Millet ve devlet kavramları aynı yüzdeleri paylaşmışlardır. Kahramanlık, bağımsızlık gelenek-görenek ve dil kavramları en az yüzdelik dilimlere sahiptirler. Bu kavramların önemlerine binaen kitaplarda ne kadar yer almaları gerektiği sorusu düşünülebilir.

Altı, yedi ve sekizinci Yedinci sınıf Tarih ders kitaplarında kullanılan milli kimlik ile ilgili milli değer kavram sayıları; altıncı sınıf Tarih ders kitaplarında kullanılan milli değer kavramlarının toplamı 652, yedinci sınıf Tarih ders

kitaplarında kullanılan milli değer kavramlarının toplamı 5148, sekizinci sınıf Tarih ders kitaplarında kullanılan milli değer kavramlarının toplamı 5351'dir. En fazla kullanılan sınıf seviyesi sekizinci, yedinci ve sonra altıncı sınıflar olduğu söylenebilir. Sekizinci sınıf Tarih ders kitaplarında tamamen Türk tarihi işlendiği için bu durumun ortaya çıktığı söylenebilir.

Millet kavramı; altıncı sınıflarda kullanılma oranı %33,7, yedinci sınıflarda kullanılma oranı %34 ve sekizinci sınıflarda kullanılma oranı %21,6 dır. Genel ortalama yüzdesi %28,1'dir. Bu oranlarda altıncı ve yedinci sınıflar yaklaşık aynı değeri almışlardır. Sekizinci sınıflarda ise düşük kalmıştır. Kaç defa kullanılmış olduklarına bakacak olursak; altıncı sınıflarda toplam kullanılan kelime sayısı 652 gibi az bir sayıdır. Millet kavramı ise 220 ile en fazla kullanılan kavramdır. Yüzde olarak çok yüksek bir orana sahiptir. Yedinci sınıflarda toplam kullanılan kelime sayısı 5148 gibi yüksek bir sayıdır. Millet kavramı ise 1751 ile en fazla kullanılan kavramdır. Yüzde olarak yüksek bir orana sahiptir. Sekizinci sınıflarda toplam kullanılan kavram sayısı 5351'le en fazla kullanılan sınıf olarak göze çarpıyor. Millet kavramı ise 1158' le ikinci sırada yer alıyor.

Devlet kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %12, yedinci sınıflarda %25,2, sekizinci sınıflarda %32,6'dır. Genel ortalama yüzdesi %28'dir. Değişken bir oran arz etmektedir. Altıncı sınıflarda çok düşük sekizinci sınıflarda ise çok yüksek bir oran görülmektedir. Sayı olarak ise altıncı sınıflarda 652' de 78 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 1297 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda ise 5351' 1747 defa kullanılmıştır. Yedinci ve sekizinci sınıflarda fazla kelime kullanılmasının sebebi de konulara bağlıdır. Osmanlı ve cumhuriyet tarihlerini içermesi düşünülebilir. Sınıflar bazında yüzde olarak bakıldığında oranların farklı olduğu da dikkate değer.

Vatan kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %16,3, yedinci sınıflarda %16,5 ve sekizinci sınıflarda %16,8'dir. Genel ortalama yüzdesi %16,7'dir. Üç sınıfın ortalama yüzdeleri birbirine yakın oranlarda görülmektedir. Bu oranları sayı bazında görelim; altıncı sınıflarda 652' de 106 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 850 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 901 defa kullanılmıştır. Görüldüğü gibi kelime sayıları toplam ve bireysel olarak farklı olmakla birlikte oran olarak yakın sonuçlar elde edilmiştir.

Milli simgeler kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %8, yedinci sınıflarda %8,7 ve sekizinci sınıflarda %13,7'dir. Genel ortalama yüzdesi %11,1'dir. İki sınıfın ortalama yüzdeleri birbirine yakın oranlarda üçüncü sınıfın ise anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Bu oranları sayı bazında görelim; altıncı sınıflarda 652' de 52 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 450 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 733 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıfta oranın yüksek olması konuların genelde Türk tarihini içermesi olabilir. Yine burada şu soru akla gelebilir. Sadece Türk tarihini içeren konularda acaba sınıflar bazında oranlar nasıl dağılmalıdır?

Kahramanlık kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %3,1, yedinci sınıflarda %1 ve sekizinci sınıflarda %2'dir. Genel ortalama yüzdesi %1,6'dır. Üç sınıfın ortalama yüzdeleri birbirine yakın oranlarda gibi görülmekte ancak çok fark olduğu görülmektedir. Bu oranlar sayı bazında; altıncı sınıflarda 652' de 20 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 54 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 107 defa kullanılmıştır. Yüzde olarak düşük bir seyir arz ediyor. Bu değerlerin önemi nedir? Ve ne kadar yer verilmelidir? Şeklinde sorular sorulabilir.

Bağımsızlık kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %0,8, yedinci sınıflarda %2,2 ve sekizinci sınıflarda %3,3'dir. Genel ortalama yüzdesi %2,6'dır. Üç sınıfın ortalama yüzdeleri birbirine yakın oranlarda gibi görülmekte ancak çok fark olduğu görülmektedir. Bu oranlar sayı bazında; altıncı sınıflarda 652' de 5 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 111 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 178 defa kullanılmıştır. Genel yüzde olarak düşük bir seyir arz ediyor. Bu değerlerin önemi nedir? Diğer değerlere göre hangi oranda yer verilmelidir? Şeklinde sorular düşünülebilir.

Gelenek-görenek kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %4,1, yedinci sınıflarda %1,1 ve sekizinci sınıflarda %0,9'dır. Genel ortalama yüzdesi %1,2'dir. Üç sınıfın ortalama yüzdelerinin farklı olduğu görülmektedir. Bu oranlar sayı bazında; altıncı sınıflarda 652' de 27 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 55 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 50 defa kullanılmıştır. Altıncı sınıflarda oran çok yüksek olarak göze çarpıyor. Genel yüzde olarak düşük yer verildiği söylenebilir. Bu değerlerin önemi nedir? Ve ne kadar yer verilmelidir? Şeklinde sorular düşünülebilir.

Dil kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %6, yedinci sınıflarda %3,3 ve sekizinci sınıflarda %3'dür. Genel ortalama yüzdesi %3,3'dür. Altıncı sınıfların yüzdesinin yüksek olduğu söylenebilir. Diğer iki sınıf seviyesi yaklaşık aynı yüzdelere sahip olduğu söylenebilir. Bu oranlar sayı bazında; altıncı sınıflarda 652' de 39 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 168 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 159 defa kullanılmıştır. Yüzde olarak diğer milli değerlere göre düşük oranlarda yer verildiği söylenebilir. Bu değerlerin yeri ve önemi diğer değerlerle karşılaştırıldığında nedir? Ne kadar yer verilmelidir? Şeklindeki sorular sorulabilir. Dilin, kimlik belirlemede ki etkin rolü düşünülürse dil konusuna çok az yer verildiği düşünülebilir.

Din kavramı; kullanılma yüzdeleri; altıncı sınıflarda %16,1 yedinci sınıflarda %8 ve sekizinci sınıflarda %5,9'dur Genel ortalama yüzdesi %7,5'dur. Altıncı sınıf seviyesinde en fazla yüzdeyi aldığı görülmektedir. Yedi ve sekizinci sınıf seviyesinde yakın yüzdelerde kullanıldıkları söylenebilir. Bu oranlar sayı bazında; altıncı sınıflarda 652' de 105 defa kullanılmıştır. Yedinci sınıflarda 5148'de 412 defa kullanılmıştır. Sekizinci sınıflarda da 5351'de 318 defa kullanılmıştır. Yine bu değer içinde diğer milli değerler içindeki yeri ve önemi nedir şeklinde sorular düşünülebilir. Altıncı sınıflarda yüzde olarak daha fazla yer aldığı görülmektedir. Altıncı sınıflarda daha az Türk tarihi ile ilgili konular yer almaktadır. İlk çağ ve İslam tarihi içerisinde Türklerin yeri ve önemi ile ilgili konular nedeniyle bu durumun ortaya çıktığı düşünülebilir.

4.2. Milli Kimlik İle İlgili Kavramların Nitel Bulguları

Milli kimlik ile ilgili kavramların tarih ders kitaplarında hangi anlamlarda yer aldıklarını tespit edebilmek için betimsel analiz yapılmıştır. Tarih ders kitaplarından alıntılar yapılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Milli değerler, bir toplumun nereden gelip nereye gittiğini gösteren değerlerdir (Çavdarıcı, 2002: 33). Ortak değerlere bağlı olmak, milletlerin en büyük özelliğidir. Ortak fikirler, duygu, düşünce ve değerler, o millete ait bireylerin, birbirlerine, milletlerine, geçmişlerine bağlılığını sağlar. Millete bağlı oldukları değerlere verdikleri önem dereceleri, onları diğer milletlerden farklı kılmaktadır

(Yücel,1993:136). Bu araştırmada ele alınan kavramların Tarih ders kitapları içinde hangi anlamlarda kullanıldığı ile ilgili bulgular;

4.2.1. Millet kavramı: Millet kavramının milletin her bireyinde ne şekilde cereyan ettiği önemli noktalardan biridir. Birlik, beraberlik temelinde mi anlaşılıyor yoksa farklı etnik temelli durumlar mı söz konusudur. Bu türden soruların cevapları ders kitaplarından örnekler alınarak değerlendirmeye çalışılmıştır.

“Türk milletinin tarihini öğrenmek en kutsal bir ödevimizdir” (Oktay,1950a:8) ifadesinde millet tarihimiz kutsallaştırılmakta ve tarihimizi öğrenmek her Türk evladına bir borç olarak ödevlendirilme anlamı taşıdığı söylenebilir.

“Büyük milletimiz binlerce yıllardan beri yeryüzünün en büyük uygarlıklarını yaratmış, en büyük devletlerini kurmuş, pek çok zaferler kazanmış, ünlü bir millettir” (Oktay,1950a: 8). “Türklerin ataları olan Brakisefaller çok elverişli iklim dolayısıyla Orta Asya’da çoğalmışlar ve dünyada ilk medeniyeti kurmuşlardır” (İnal ve Ormancı, 1956a: 17). İfadelerinde de Türklerin dünyada en büyük ve ilk medeniyetlerini kurdukları belirtilerek “öncü” ve “lider” bir millet özelliğimizin vurgulandığı söylenebilir. “Atatürk’ün önderliğinde Türk Tarih Kurumu kurularak, milletimizin medeniyet alanındaki eskiliği kaynaklara ve belgelere dayanılarak belirtildi” (İnal ve Ormancı, 1956c: 221) ifadesi ile de belgelere dayalı olarak milletimizin kurduğu medeniyetlerin çok eskilere dayandığı da söylenebilir.

Türklerin Tarih devirleri açısından en medeni yaşayan millet oldukları ve bu medeniyetleriyle diğer milletlere örnek oldukları ifade edilebilir. “Orta Asya’da yaşayan Türkler tarih zamanlarına ilkönce giren insanlardır” (Cezar,1950a:8). “İnsanlar dünyanın her yerinde aynı zamanda aynı devri yaşamamıştır. Orta Asya’da Türkler, Demir devrini yaşarken, Avrupa’da, Afrika’da bir kısım insanlar daha Taş devrini yaşıyorlardı” (Unat ve Su, 1954: 11). “Türkler madeni işlemeği biliyorlardı. Uygarlık yönünden yüksek bir mevkiye ulaşmışlardı. Başka insanların ağaç kovuklarında ve mağaralarda yaşadığı devirde Türkler, maden devrine girmiş olan dünyanın ilk çiftçileridir” (Cezar, 1950a: 14). “Eski Yunan şair ve edipleri, tarihçileri İskitler’i zamanlarının en medeni milleti olarak anlatırlar, onları bütün milletlerden daha yüksek gösterirler” (Unat ve Su, 1954: 21; İnal ve Ormancı, 1956a: 30). “Yunan yazarları İskitlerin

siyasal olgunluklarını belirtmişlerdir” (İnal ve Ormancı, 1956a: 30) ifadelerinde Türklerin en eski medeniyeti kuran bir millet oldukları ifade edilebilir. Bu ifadelerden Türk milletinin sistemlerini çok iyi kurdukları, yeniliklere açık risk almaktan çekinmeyen bir yapıda oldukları söylenebilir. Teşkilatçı bir millet oldukları da ifadelerden çıkarılabilir.

Orta Asya’dan yapılan göç dalgaları ile Dünya’nın pek çok yerine giden Türklerin gittikleri her yere medeniyetlerini götürdükleri, önder oldukları, kendilerini geliştirdikleri ifadelerine yer verilmiştir. “Kuraklık yüzünden yurtlarını terk eden Türkler doğuya, güneye ve batıya göç ettiler. Bu suretle de Orta Asya medeniyetini gittikleri yeni yurtlarda yaşattılar geliştirdiler.... Atalarımız, Çin ve Hind medeniyetlerinin kurucuları ve önderleri sayılır...” (İnal ve Ormancı, 1956a: 18). “Türkler daha iyi ve verimli topraklar aramaya mecbur kaldılar... Gittikleri memleketlerin ilkel insanlarına kendi bildiklerini öğrettiler... Bazı boş memleketlerin de ilk ahalisi göçler neticesinde Türkler oldu... Türkler, göç ettikleri yerlerde hemen daima üstün ve hâkim olmuşlardır” (Cezar, 1950a: 15). “Avrupa veya Asya’dan gelen yeni kavimler İtalya’yı da işgal ettiler... Anadolu’dan gelen Etrüskler tarafından işgal edildi... Etrüskler kültürleriyle İtalya kavimleri üzerinde büyük bir etki yaptılar” (Unat ve Su, 1954: 94). “Türklerin Anadolu’ya yerleşmesiyle Anadolu şehir, köy ve kasabaları yeniden canlandı. Anadolu halkının çoğu Müslüman ve Türklerden ibaretti” (Cezar, 1950b: 123). “Orta Asya da meydana gelen bu medeniyeti Türkler göç ettikleri her yere beraberlerinde götürmüşlerdir” (İnal ve Ormancı, 1956b: 24). Bu sayede gittikleri yerlerde uzun soluklu olarak kaldıkları yer ve yurt olarak edindikleri ifadelerine yer verilmiştir. Bu sayede de köken olarak neredeyse Asya’nın büyük bir kısmı, Afrika’nın kuzeyi Anadolu ile Avrupa’nın neredeyse tamamının Türk ırkının devamı niteliğine büründüğü ifadelerine yer verilmiştir.

Türklerin askeri açıdan sistemli ordulara sahip oldukları ve üst düzey askeri manevra kabiliyetine sahip oldukları ifade edilmeye çalışılmıştır. Türklerin usta bir siyaset yapma kimliğine sahip oldukları ifade edilebilir. “Hunlar, çok cesur, atılgan kimselerdi. Hemen bütün Hunlar askerdiler. Hunlar; soğuğa, sıcağa, açlığa, susuzluğa dayanıklı idiler. Başbuğlarına karşı derin bir saygı beslerler, onun buyruğundan dışarı çıkmazlardı” (Oktay, 1950a: 35). “Macaristan topraklarında Avarlar oturuyorlardı. Türk soyundan gelme olan Avarlar savaşçı bir millettir” (Unat

ve Su,1950a: 13). “İskitler hem usta bir siyasetçi hem de mükemmel asker idiler” (Unat ve Su, 1954: 21). “Osmanlılar asker bir millettiler... Osmanlılar savaş aletlerini kendileri yaparlardı” (Oktay, 1950b: 210). “Aetyus Hun Türklerindendi. Roma ordusunda görev almış ve komutanlığa kadar yükselmişti” (Unat ve Su,1950a: 26). “Abbassiler Mu’tasım halife olmadan önce de devlet idaresinde ve orduda Türkleri kullanırlardı. Çünkü pek kuvvetli ve cesur olan Türk askerleri her milletten daha fazla savaş ustası idiler” (Unat ve Su,1950a: 71). “Türk milletinin kuvvetli bir millet olarak, cihan sulhunun korunmasına yardım etmesi amacı idi” (Unat ve Su,1950b: 193) ifadelerinden Türklerin, asker ve güçlü bir millet olduğu ifade edilmeye çalışıldığı çıkarılabilir. Türk ordularının gönüllü ve cenkçi askerlerden oluştuğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Türk askerlerinin, kahramanlığına ve fedakârlığına değinilmiştir. Türklerin askeri açıdan önemli bir teşkilatçı kabiliyete sahip olduklarına vurgu yapılmaktadır. Türk milletinin diğer milletlerden üstün olduğu düşüncesine yer verilmektedir. Bu özellikleri ile diğer milletlerden ayrıldıkları ve üstün geldikleri anlamı da ders kitaplarında ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Millet olabilmenin ilkelerinden olan milli birlik ve beraberliği sağlama düşüncesinin geçmişten beri gündemimizde olduğu fikri ifade edilmeye çalışılmaktadır. “Hunlar; soğuğa, sıcağa, açlığa, susuzluğa dayanıklı idiler. Başbuğlarına karşı derin bir saygı beslerler, onun buyruğundan dışarı çıkmazlardı” (Oktay,1950a: 35) “Akdeniz ve Ege denizinin en ünlü gemicileri Türkler olmuşlardır” (Oktay, 1950b: 148). “Kanuni zamanı, Türk tarihinin en parlak çağlarından biridir” (Unat ve Su, 1950b:36). “Osmanlı Türkleri dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kurmuşlardı” (Oktay, 1950c:154). “Türk milleti düşmanlarının karşısında... boyun eğmemiş büyük bir millettir” (Unat ve Su, 1950b:151). “Milletimiz hiçbir vakit sömürge halkı olmak... için yaratılmamıştı... Daima alını açık, şerefli ve hür yaşamağa alışmıştı. Türkler, kendilerine önderlik yapacak kurtarıcıyı bekliyorlardı... Bütün Türklerin elele vererek tek bir vücut halinde... Türk milletinin benliğindeki cevher... bu büyük milletin neler yapabildiğini... anlayamıyorlardı” (İnal ve Ormancı, 1956c: 196). “Mustafa Kemal’e göre verilecek bir tek karar vardı: ... Tarih boyunca şerefli bir millet olarak yaşamış, dünyaca itibarlı, sözünün eri ve kudretli bir millet diye tanınıp sayılmış olan Türk milleti... bütün milletçe el ve gönül birliği ile düşmana karşı

koymak gerekiyordu” (Unat ve Su, 1950b: 152). Türklerin derin bir itaat kültürüne sahip oldukları ve bu yönlerini korudukları sürece ve iyi liderlere sahip oldukları sürece çok başarılı işler yaptıklarına yer verilmektedir. Otoriteye sahip olunup kurallara uyulduğu süreçte birlik ve beraberlik içindeki milletimizin bileğinin bükülemeyeceği ifade edilmektedir. “Türk milleti ise kendi kendini düşünmek ve kurtarmak zorunda kalmıştı. Türk milleti, yüzyıllarca bel bağladığı Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasından ve öz yurdu Anadolu’nun da şunun bunun eline geçmesinden dolayı ne yapacağını şaşırılmış bir durumdaydı” (Oktag, 1950c:240). “Rumlar, Yunanistan ve Mora’daki Türkleri kesmeğe ve mallarını yağmaya başladılar” (Oktag, 1950c:194). Birlik ve beraberlik içerisinde olmadığımız zamanlarda neler olabileceğine yer verilmiştir. İfadeler karşılaştırılırsa; itaatkâr, vazifedar, sadık bir vatandaşın ne derece önemli olduğu fikrinin verilmeye çalışıldığı söylenebilir. Türk milletinin ne yüce bir millet olduğuna yer verilmektedir. Türk milletinin çok parlak bir geçmişe sahip olduğuna yer verilmektedir. Bu şekilde milli his duygulara hitap edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Geçmişimizle gurur duyup iftihar etmemiz gerektiği anlamı da çıkarılabilir. Bu şekilde de geleceğe güvenle bakabilmemizin amaçlandığı söylenebilir.

“Balkanlarda fütihat yapan ve Hıristiyanlarla çarpışan bir Türk devletinin uzun asırlar yaşayabilmesi için önce kendi soyundan olan insanları bir bayrak altında toplaması şarttı. Bunun içinde Anadolu’da Türk birliğinin kurulması lazımdı. İşte Selçukluların yıkılmasından beri bozulan Anadolu birliğini Yıldırım Bayezit kurdu” (Cezar, 1950b:148). ‘Kutluk Kağan, dağılan birçok Türk boylarını idaresine aldı’ (İnal ve Ormancı, 1956b: 23). “Sokullu Asya Türklerini Osmanlı devletine bağlamak ülküsündeydi” (Unat ve Su, 1950b:38; Cezar, 1950c: 38). “ Bütün millet, kadını erkeği, genci, ihtiyarı... En büyük şehirden, en küçük köyüne kadar bütün millet her şeyini, her şeyden daha kıymetli olan canını kutsal bir davanın uğruna adamıştı: Zafer” (Unat ve Su, 1950b:171; Cezar, 1950c: 41). “Türk milleti bilmektedir ki; vatanına göz dikeceklerin saldırış için cesaret bulamamaları, yurdu korumak için kuvvetli bulunmaya, tecavüzlere karşı milletçe hazır olmaya bağlıdır” (Cezar, 1950c: 210). “Türk milletinin, milli birliğinin bir meclis etrafında toplanmasının zamanı gelmişti” (Cezar, 1950c: 177). Birlik ve beraberlik içerisinde olunduğu sürece kimsenin bizi sarsamayacağı fikri verilmeye çalışılmaktadır.

‘Türkler’ kelimesi yüceltilmiştir. ‘Türkler’ kelimesi bütün Türk devletlerine ait Türk milletlerini kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Birleştirici bir anlam taşımaktadır denilebilir. “Çeşitli adlar altında birçok Türk ulusları, birbiri ardınca... Bunların başlıcaları şunlardır: Avar’lar, Bulgar’lar, Macar’lar, Peçenek’ler, Oğuz’lar, Kuman’lar (İnal ve Ormancı, 1956b: 31). Bütün Türk milletleri yerine Türk ulusları şeklinde kısaca ifade edilmiştir. Aralarındaki soy birliğinin esas alındığı ifade edilebilir. “Memleketin muhtelif bölgelerinde yaşayan halk...”(İnal ve Ormancı, 1956b: 96). İfadesinde halk; aynı kültürü paylaşan, aynı kaderi paylaşan bireyleri ifade etmektedir. “Salahaddin’in bu şekilde davranması Türklerin ne kadar yüksek kalbli bir millet olduğunu bir daha ispat etti” (İnal ve Ormancı, 1956b: 106). “Türk donanmasıyla İtalya kıyılarına ...Yunan denizi kıyılarını Türklere bırakmaya mecbur olmuşlardır.... Türk denizciliği biraz daha gelişme... Türklere karşı yalnız Venedikliler değil bütün Avrupa’nın donanmaları Akdeniz’de çarpışmıştır... Türklüğe hizmet için Barbaros’un önünde... Türk egemenliği yarım asır devam etti” (Cezar, 1950c: 41). Türklerin millet olabilme özelliklerinden birini ifade etmektedir. Burada fethedilen yerlerde cana ve mala dokunmama, insanca muamele etme özelliğinden bahsedilmektedir. ‘Türk topları’ , ‘Türk askerleri’ , ‘Türkler’ , ‘Türk donanması’ , ‘Türk tarihi’ , ‘Türk illeri’ , ‘Türk sınırları’ vb. ifadeler çok sıklıkla kullanılmaktadır. Ortak duygu, ortak tarih, ortak kurallar, ortak kültürü ifade eden bu tarzdan ifadeler millet değerini ifade etmek için çok fazla yer almıştır. “ “Türk asrı” denecek kadar, Türk ırkının geniş ülkeler üzerinde hükümlan olduğu bir asırdır” (Cezar, 1950c: 33).

“İmparatorluğun geniş sınırları içinde çeşitli milletlerin yaşaması ve bunları Türkleştirme yolunda önemli başarılar gösterilmemesi, birbirlerine yabancı olan bu milletleri kaynaştıramamıştır” (İnal ve Ormancı, 1956:c 60). Burada diğer milletlerden olan insanları Türkleştirmek, Türk yapmak anlamında kullanılmıştır.

Türk milletinin karakteristik özelliklerini ifade etmede kullanılmıştır. “Türk milleti insanlık haklarını gözeten, barışı seven bir millettir.... Milletimiz, egemenliği altındaki milletleri, esir gibi kullanmamış; onların haklarını gözetmiştir. Mert, merhametli, fedakâr ve vefakâr bir millet olduğumuz için, iyilik etmek... hürriyet içinde yaşamak en büyük ülkümüzdür” (İnal ve Ormancı, 1956c: 231). Bu özelliklerin milli özelliklerimiz olduğu ve diğer milletlere göre de üstün olduğumuz yönler olduğu söylenebilir.

Türk milletinin geçmişten beri ilime ve fenne verdiği önemi belirtmek için kullanılmıştır. “Akıl hastalıklarının tedavisini ilk defa deneyen Türklerdir Çiçek aşısı da Avrupa’da bilinmediği halde. Türkler tarafından biliniyor ve yapılıyordu” (Unat ve Su, 1950b:77). “Selçuk Türkleri zamanında... Türk karakterini... Türk mimarlık sanatını... Türk ülkesinde... Osmanlı Türkleri...” (Unat ve Su, 1950b:79). “Matbaa aracını önce Çinliler, daha sonra Uygur Türkleri kullanıyordu” (İnal ve Ormancı, 1956c: 7). “Osmanlılar bilime ve bilginlere çok değer verirlerdi” (Oktay, 1950b: 205). Milletimizin bilim ve fende önderlik yaparak dünya medeniyetine olan katkısına yer verilmektedir. Güçlü millet olabilmemizin yolunun ilim ve fenden geçtiği belirtilerek yol gösterildiği söylenebilir. Bilimsel ve çağdaş ilkelere sahip bireyler olmamızın verilmek istendiği anlamı da çıkarılabilir.

“ ‘Ne Mutlu Türküm Diyene!’ sözleri de onun Türk milletinin bir ferdi olmakla nasıl övündüğünü belirtmektedir ” (Unat ve Su, 1950b:194) ifadesi ile Atatürk’ün milleti ile nasıl gurur duyduğu ve övündüğü örnek verilerek bizlerinde aynı milli his duyguları paylaşmamız gerektiği söylenebilir. Türkdogan (2005) bu konuya kitabında, “Esas olan: “Ne Mutlu Türküm Diyene” ifadesinde gözlendiği üzere Türklüktür o halde kendini Türk hisseden, Türk kültür ve değerlerini taşıyanlar için bir ortak payda vardır. Bu da Türklük olgusunda birleşmektir” (Türkdogan, 2005: 10-11) şeklinde yer vermiştir..

Millet kavramı için; “Hakimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir” (Oktay, 1950c: 305) örneğindeki gibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir milli kimlik kazandırmak için bir güven ve gurur kaynağı, yani milli duygu ve hisler yaratabilme çabası içerisinde bulunduğu söylenebilir. Tarih kitaplarının hemen hepsinde özellikle bu tarz ifadelerle sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Bu anlatımlarla aynı toprak parçasını, ortak duygu ve hisleri paylaşan, vatanını ve milletini seven, milli bir birlik ve bütünlük içerisinde bir millet ve toplum kurgusuna ulaşılabilir.

Ayrıca belirtilmesi gereken önemli bir nokta da ders kitaplarında rastlanılan medeniyet, ırk ve köken, asker ve güçlü millet... gibi ifadelerin Birinci Türk tarih kongresinde (1932:12–13) sunulan tebliğlerde ortaya konulan tezlerin doğrudan yansıması niteliğinde olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, bu dönemdeki tarih ders kitaplarının doğrudan Türk Tarih Kongresi ve Türk Tarih tezleri doğrultusunda kaleme alınmaya devam edildikleri söylenebilir. Türkdogan’da kitabında, “Kemalist

sistem Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu gibi iki kurum üzerine inşa ediliyordu. Türk Tarih Tetkik Cemiyeti(1931), Türk ulusunun Orta Asya'dan göç yolu ile geliş tezini; Türk Dil Tetkik Cemiyeti'de (1932), Türk dilinin yine aynı kökten kaynaklandığını ileri sürüyorlardı. Kurucu kimlik artık Türk Milleti oluyordu”(Türkdoğan, 2005: 11) ifadelerine yer vererek benzer düşünceleri paylaşmıştır.

4.2.2. Devlet kavramı: Devlet kavramının tarih ders kitapları içerisinde nasıl kullanıldıkları büyük önem taşımaktadır. Bu kavramın nasıl kullanıldığı ile ilgili örneklerle yer verilmiştir.

Türklerin dünyada en eski en medeni ve en büyük devletlerini kurdukları ifade edilerek bir övünç kaynağı gibi gösterilmeye çalışıldığı söylenebilir. “Büyük milletimiz binlerce yıllardan beri yeryüzünün en büyük uygarlıklarını yaratmış ve en büyük devletlerini kurmuşlardır” (Oktaý,1950a: 8) Devletimizin büyüklüğü ve geçmişten günümüze hep bu çerçevede yer aldığı bize örnek olarak verilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Türklerin Orta Asya'da kurdukları ve geliştirdikleri medeniyetlerini göç dalgalarıyla dünyanın pek çok yerine beraberlerinde taşıyarak dünya medeniyetinin kuruluşunda büyük rol oynadıkları ifade edilmektedir. Orta Asya'da, Anadolu'da, Mezopotamya'da, Mısır'da, Ege adalarında, Orta, güney ve doğu Avrupa'da kurulan devletlerin temellerinde Türkler tarafından atıldığı ifade edilebilir. “Göçler yoluyla Çin ve Hint ülkelerine inenler oralarda bulunan akarsu boylarına yerleştiler ve buralarda Orta Asya uygarlığını yaşattılar. Bu suretle ilk Çin ve Hint uygarlıkları gelişmeye başladı. Bu uygarlıklar Orta Asya'lı atalarımız sayesinde oldu. Türkler bu suretle gittikleri yerlerde uygarlık yaratmaya, oraların yerlilerini uygar insanlar haline getirmeye çalıştılar ve bütün dünyaya uygarlıklarını yayan ve herkesi de uygar bir hale getiren ilk büyük millet oldular” (Oktaý,1950a: 25). “Orta Asya'dan göç eden Türkler kabileler halinde dört yana yayılmaya başladılar... kimi Çin'e, kimi Hint'e, kimi Balkanlara, kimi, Avrupa'ya, kimi Mezopotamya'ya, kimi Anadolu'ya, kimi Suriye ve Mısır'a, kimi de Girit'e gittiler... Türkler gittikleri yerlerde birçok yerlilere rastladılar. Bu insanların yaşayışları henüz pek geri idi.... Bu suretle Türkler Orta Asya dışında birtakım yeni ve önemli uygarlık merkezleri meydana getirdiler” (Unat ve Su, 1954:14; Cezar, 1950a: 16). “Akdeniz etrafında ve

yakınlarında kurulan eski büyük uygarlıkların temelini göçler sayesinde Türkler atmış oldular.... Türklerin ulaşmış olduğu yüksek uygarlık, göçlerle birçok yerlere yayılmış oldu” (Cezar, 1950a: 16). “Eski çağda en büyük devleti kuran Romanın temeli, asılları Asyalı olan Etrüskler tarafından atılmış oldu” (Cezar, 1950a: 100). “Göçler sonucunda; İran’ın güney batısında Elam, Mezopotamya’da Sümerler, Anadolu’da Eti, Ege adalarında Ege medeniyetleri kuruldu.... Avrupa’nın içlerine de giderek İtalya ve batı Avrupa medeniyetlerini kurdular.... Dünya medeniyetinin kuruluşunda atalarımızın büyük rolleri vardır” (İnal ve Ormancı, 1956a: 19; Oktay,1950a: 26).

Türklerin tarihten beri sürekli olarak diledikleri gibi yaşayabilmek adına Devlet kurma ihtiyacını hissettikleri söylenebilir. Bu his ve duyguyu almanın, önemsemenin ve içselleştirmenin üzerinde durulduğu sürekli örnekler verilerek işlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Devlet adamlarından ya da milletin içinden çıkan herhangi biri tarafından milletini koruma, gözetme, onun adına karar verme ve onun adına işlerini yoluna koyma girişiminde bulunup ve bu işte başarı sağlayan liderlerin örneklerinin verildiği söylenebilir. Bu şekilde de bir şekilde devlet yıkılsa bile hemen yerine yeni bir devlet kurulması gerektiği fikri genç beyinlere işlenmek istendiği de söylenebilir. “Milletin egemenliğine dayanan bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak” (Unat ve Su, 1950b:152). “Bumin adlı bir kahraman... Türkleri Kurt başlı sancağının altında topladı ve Gök Türk Devletini kurdu. Böylece tarihte ilk defa Türk adı ve esas ismi söylenmek suretiyle bir Türk devleti kurulmuştu” (Cezar, 1950b: 29). “Tulunoğulları; Mısır’da kurulmuş bir Türk devletidir. İhşitler; Mısır’da kurulan bir Türk devletidir. Samanoğulları; Horasan ve Maverâünnehirde Türkler tarafından kurulmuştur” (Cezar, 1950b: 80; Unat ve Su,1950a: 72). “Abbasi devletinin esas hâkimi Türkler oldular” (Cezar, 1950b:84). “Çin boyunduruğundan kurtularak Kutluk devleti adıyla yeni bir devlet kurmaya muvaffak oldular” (Unat ve Su,1950a: 32). “Bumin Han Orta Asya’da dağınık bir halde bulunan Türkleri kurt başlı bayrağı altında toplayarak Hunlardan sonra Türklerin en büyük imparatorluğunu kurdu” (Oktay,1950b: 24). “ Küçük bir Türk beyliği olarak kurulmuş olan Osmanlı devleti, 150 sene içinde Anadolu ve Rumeli’de birçok ülkeler zaptederek topraklarını genişletmiş, İstanbul’un fethinden önce büyük bir devlet haline gelmişti” (Oktay, 1950b: 196). “Eyyubiler bir Türk devleti idiler. Arap memleketlerine sahip oldukları için ordularını da hep Türklerden seçerlerdi” (Oktay,

1950b: 162). “Sakarya zaferinden sonra yeni Türk devletinin ve ordusunun gücünü, bütün dünya tanıdı ve kabul etti” (Oktay, 1950c:271). “Anadolu’nun doğusundaki Karakoyunlu devleti yıkılmış, onun yerini Akkoyunlu adıyla bir başka Türk devleti almıştı.... Safevi ailesinden Şah İsmail adında bir Türk, bu devleti yıkarak yerine Safevi Devletini kurdu” (İnal ve Ormancı, 1956c: 30).

“Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir... Ey Türk istikbalinin evladı! ... Türk istiklalini ve Türk cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur” (Unat ve Su, 1950b:180; Oktay, 1950c: 304). ifadesi ile Atatürk ülkemizi gençliğe emanet ederek gençliğe görev ve sorumluluklar yüklemiş, bu davanın milli bir boyutta tezahür ettiğini ifade etmiş ve adeta onları ödevlendirmiş olduğu söylenebilir.

Devletin başındaki devlet adamlarının fonksiyonlarına işaret ediliyor. “Alp Aslan cesur bir komutan, iyi bir devlet adamı idi” (Unat ve Su,1950a: 84). “Osmanlı devletinin başında da büyük Türk hükümdarı Süleyman’ı görüyoruz” (Unat ve Su, 1950b:31). Attila, akıllı, cesur ve azimkârdı” (Cezar, 1950b: 25).”Sokullu, yılmak yorulmak bilmeyen, zeki, becerikli ve icabında şiddetten çekinmeyen bir devlet adamı idi” (Unat ve Su, 1950b:49). “Sokullu, ona tarihte geçen şu sözü söyledi: Bu devlet öyle bir devlettir ki, isterse bütün donanmasının demirlerini gümüşten, halatlarını ibrişimden, yelkenlerini de atlastan yapmak için güçlük çekmez” (Cezar, 1950c: 44). “Sürekli savaşlar ve iç isyanlar devleti yıpratmıştır... Silik ve kudretsiz hükümdarlar yüzünden... devlet işlerinin, ordunun... devlet işlerine bakmaz savaşlara gitmezlerdi... Devlet ve ordu işlerini düzenleyerek başarılı işler gördüyse de bu geçici oldu” (İnal ve Ormancı, 1956c: 59). “Devleti birtakım değersiz devlet adamları... idare etmeğe başlamıştı” (Unat ve Su, 1950b:48). “ Bu cemiyetlerde inkişaf eden kabiliyet, askerlik ve devletçilikti. Çünkü yayla hayatı, insanları sağlam yapılı, gürbüz, çevik, metin karakterli ve başbuğa karşı itaatli bir duruma soktuğu gibi, başbuğlarda da idare ve komutanlık istidatlarını inkişaf ettirmiştir” (İnal ve Ormancı, 1956a: 20). Güçlü, dirayetli, cesur, akıllı, azimli, zeki, becerikli, yılmaz... vb. gibi özelliklere sahip olduklarında Devleti çok iyi yönettikleri, kitleleri arkalarında çok rahat sürükledikleri, bir aile reisi gibi görüldükleri verilmek isteniyor. Türk devletlerinin sadece iç karışıklıklarla ve ayrılıkları fırsat bilen düşman oyunları ile parçalandığı ve

yıkıldığı ifade edilmeye çalışılıyor. Örnek olarak “işte Hunları içeriden çökerten Çinlilerdir” ifadesini verebiliriz. O halde dikkat edilmesi gereken nokta devlet güçlü olmalıdır ki dışarıdaki ve içerideki fesatçıların eline fırsat geçmesin ifadesi söylenebilir. Bir diğer nokta da Milletin güçlü bir bireyi olmak devletin güçlü ve kuvvetli olabilmesi için ihtiyaç olduğu da çıkarılabilir. Böyle bireylerden oluşan millet ve onun sonucunda oluşan devlet, düşmana karşı birlik ve beraberlik içinde bir varlık ifadesine ulaşılabilir. Bu şekliyle de devlet kavramı, güven veren güçlü anlamında kullanıldığı söylenebilir. Ancak Devlet adamlarının silik ve kudretsiz olmalarının da tam tersi bir durum teşkil ettiği Devleti yıprattığı ile ilgili örnekler verilerek ifade edilmiş ve Devlet adamlarının ne kadar önemli olduğuna yer verilmiştir.

Türk devletlerinin teşkilatçı yönlerinin çok iyi olduğu anlamı verilmek isteniyor. “Hun devletinin muntazam teşkilatı vardı” (Cezar, 1950a: 19). “Çinde ilk defa teşkilatlı bir devlet kuran imparator FU-Hİ de bir Türk’tür” (Cezar, 1950a: 20). “Kuvvetli bir askeri teşkilat sayesinde büyük bir imparatorluk haline gelmişti” (Cezar, 1950c: 87). “İhtiyaca göre ayarlanan idare sayesinde ki, koca imparatorluk asırlarca ayakta durabilmiştir” (Cezar, 1950c: 86). Devletlerin teşkilatlarının muntazam olduğunda başarılı oldukları söylenebilir. Devlet teşkilatlarının koruyucu ve gözetici yönlerinin de olduğu çıkarılabilir.

4.2.3. Vatan kavramı: Vatan kavramından anlaşılması gereken nedir? Sadece bir toprak parçasından mı ibarettir yoksa farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Bu tür sorulara tarih ders kitaplarından örnekler alınarak cevap aranmaya çalışılmıştır.

Orta Asya, Türk milletinin ve onun yarattığı medeniyetin, filizlendiği, verimli, bir mekân olarak tasvir edildiği söylenebilir. “Türklerin Anayurdu Orta Asyadır.... Bu iç denizin kıyılarındaki ovalarda ve bu denize dökülen akarsuların meydana getirdikleri vadilerde yaşayan atalarımız uygarlık alanında pek çabuk ilerlemişlerdi. Orta Asya’nın her türlü gelişmeye elverişli olan ikliminde yaşayan Türkler, diğer ülkelerde yaşayan insanlardan çok daha önce Yontma Taş devri uygarlığını aşarak Cilalı Taş ve Maden devirleri uygarlığına ulaşmışlardı” (Oktay,1950a: 23; Cezar, 1950a: 14). “Türklerin anayurdu Orta Asya’dır. Buzullar devrinde Orta Asya, yaşama bakımından dünyanın en

elverişli bir yeri idi.... Bu geniş alanlar bu gün birçok bozkırlardan ve yaylalardan ibaret bir ülkedir. Bugün doğuda Moğol kabileleri ile bir kısım Türkler, batı kısmında ise tamamen Türkler yaşamaktadır” (İnal ve Ormancı, 1956a: 16–17) bu ifadelerle Püsküllüoğlu’nun vatan kavramı için yaptığı tanım karşılaştırılırsa aynı ifadelerin ders kitaplarında verilmeye çalışıldığı söylenebilir. Püsküllüoğlu’na göre (1994:1189) Vatan, “bir halkın üzerinde egemen olarak yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır.” Türklerin yaşadıkları en büyük yaşam alanı Orta Asya’dır. Rahat ve huzur içinde yaşanabilecek güzel toprak parçası anlamında kullanılmıştır. “Atalarımızın bu bahtiyarlığı çok sürmemiş, bir müddet sonra Orta Asya’nın güzel iklimi değişmiş, sert ve kurak bir iklim, bu güzel memleketi bir çöl haline getirmeye başlamıştır” (Oktay,1950a: 24). Bu vatan topraklarını bırakma ve yeni vatan olabilecek toprak arayışına çıkılma nedenine yer verildiği söylenebilir.

Orta Asya’dan sonra Türkler pek çok yerleri yurt edinmişler ancak Anadolu kadar hiçbir yerde tutunamamışlardır. Anadolu’yu Orta Asya’ya benzerliğinden dolayı tercih edildiği verilmek isteniyor. “Hunlar geçtikleri yerlerdeki bütün kavimleri egemenlikleri altına alarak bugünkü Macaristan’a gelip yerleştiler” (Cezar, 1950b: 25). “Selçuk hükümdarları Seyhun dolaylarındaki Türkmenleri daima batıya göndermişlerdir. Bu Türkmenler gidip Azerbaycan’da, Irak, Suriye ve Anadolu’da yerleşmişlerdir Bu suretle saydığımız bu bölgeler Türklerle dolmuş, bir Türk yurdu haline gelmiştir” (Unat ve Su,1950a: 82). “Malazgirt savaşından önce Anadolu bir Rum memleketi idi.... Sonra Anadolu’ya Orta Asya’dan pek çok Türkmen aşiretleri geldiler.... Bu suretle Anadolu, Türklerin ikinci bir yurdu ve önemli bir Türk İslam ülkesi haline geldi” (Oktay, 1950b: 149). “Anadolu’yu Bizanslılardan alarak bugünkü Anadolu Türklüğü’nün beşiğini kurdular. Anadolu’yu Türk vatanı yaptılar” (Cezar, 1950b: 91). “Anadolu, Etilerin yurdu idi.... Asya kıtasının bir parçası olan Anadolu bazı benzerlikleri dolayısıyla Küçük Asya adını almıştır” (İnal ve Ormancı, 1956a: 53–54). “Bütün Türkler gibi Osmanlı Türklerinin de ana yurtları Orta Asyadır” (İnal ve Ormancı, 1956b: 111). “Anadolu’nun kapıları Türk’lere tamamen açılmış ve burası Orta Asya’dan sonra ikinci anayurdumuz olmuştur” (İnal ve Ormancı, 1956b: 77–78). “Anadolu’da tarih Türklerle başlamış ve bugüne kadar araya birçok fasılalar girmekle beraber devam etmiştir” (Oktay,1950a: 74). Anadolu Türklüğün beşiği olarak gösteriliyor. Anadolu’nun tarih öncesine dayanan

Türkleşmesi buna etken olarak gösterilmektedir. Anadolu artık bizim için küçük Asya yani ikinci anayurdumuzdur anlamı verilmek isteniyor.

Yüzyıllardır dedelerimizin döktüğü kanlarla alınmış ve muhafaza edilmiş olan vatan toprakları, dökülen kanlar, gösterilen kahramanlık ve fedakârlıklar nedeniyle kutsaldır diyebiliriz. “Babalarımız veya büyük babalarımız girdikleri savaşları anlatırken heyecan duyarız. Kanları ve canları pahasına korumaya çalıştıkları vatanın bizlere hangi şartlarla emanet edildiğini öğrenmek başlıca ödevimizdir. Milletimizin çok eskiden beri ne halde olduğunu bugünkü durumuna nasıl geldiğini öğrenmekten daha önemli ne vardır?” (Cezar, 1950a: 6). “Atalarımızın kanlarıyla suladıkları bu toprakları her gün biraz daha güzelleştirmenin uğrunda çalışmak her Türk için kutsal bir görev olduğunu hiçbir zaman unutmamalıyız” (İnal ve Ormancı, 1956a: 53–54).). Vatanın kutsallaştırılması anlamı çıkarılabilir. “Bu kutsallık ölümün yüceliği ve kutsallığıyla doğrudan ilişkilidir”(Parlak,2005:).

“Anayurdun bir çok yerlerini işgale başlamışlardı.... Vatani çiğnenirken... Türk milleti bu hale seyirci kalamazdı. Vatani ve istiklali için... fedakarlıklar yoktur... Anayurdu düşmanlardan kurtardı... Vatan işgale uğruyor ve yurt parçalanıyordu” (Cezar, 1950c: 165; İnal ve Ormancı, 1956c: 196). “Vatanımızı düşmana vermemek, öz yurdumuz içinde şunun bunun devletler kurmasına engel olmak için Milli Savunma Cemiyetleri kurdular.... Amaçları düşmanı memlekete sokmamak, Türk vatanını düşmana kaptırmamaktı.... Hepsi de vatani ve istiklali kurtarmak istiyordu” (Oktay, 1950c:241). “Mustafa Kemal, Türk milletinin, milli bir birlik kurarak kendini kurtarabileceği inancını açığa vurmanın zamanı geldiğini anladı” (Oktay, 1950:260). Bu vatan topraklarının korunmasının ve gözetilmesinin kutsal bir ödevimiz ve görevimiz olarak milletin her bireyine yüklenmesi anlamında kullanılmış. Kısaca, Vatani korumak ve geliştirmek en kutsal görevimiz olarak işlendiği söylenebilir. Vatan savunması adına her türlü tehlike ile karşılaşıldığında birlik olma ve beraber hareket etme temasının işlendiği söylenebilir. “Türk’ün öz yurdu Anadolu kalmıştı. Yurt da elden gidiyordu” (Unat ve Su, 1950b:151). “Yurdun kurtuluşunu yürekten isteyenlerin parolası şu olacaktı: Ya istiklal Ya ölüm... Anadolu’ya geçip yurdu memleketin bağrından korumak...” (Unat ve Su, 1950b:152). “Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, ayrılık kabul etmez.... Mütareke sınırlarının içinde kalan Türk vatani hiçbir surette bölünmez bir bütündür” (Cezar, 1950c: 171–175; İnal ve Ormancı, 1956c: 200–201; Oktay,

1950c:243; Unat ve Su, 1950b:155). İfadeleriyle Çavdarıcı'nın (2002), "Vatan, bir milletin maddi ve manevi değerlerinin yaşatıldığı yerdir. Vatan bir coğrafya parçası olmaktan daha öte bir anlam taşır. Vatanseverlik, fedakârlık gerektirir, milletin mutluluğu için kendinden bir şeyler vermeyi öğretir" (Çavdarıcı, 2002: 35) ifadesinde vermek istedikleriyle aynı olduğu söylenebilir. Artık zaman "vatan için ölmek", "canını seve seve vermek" zamanıdır anlamları verilmek istenmektedir denilebilir. "Türklerin kendi öz vatanlarında bağımsız bir millet olarak yaşamaktan başka istekleri olmadığını bir daha açıkladılar" (Unat ve Su, 1950b:166) ifadesi ile bir bakıma vatan milletin rahat ettiği, huzur bulduğu toprak parçası olarak görüldüğü söylenebilir. Bir insanın en çok rahat ettiği durumun kendi evinde ailesiyle birlikte yaşaması olduğu düşünülürse, burada kullanılan vatanın eve milletin ise aileye benzetildiği söylenebilir. Türklerin yaşadıkları bu topraklar kutsal olduğu gibi artık bu topraklar Türklerin öz yurdu yani öz malı olmuştur anlamı çıkarılabilir. Parlak (2005)' te yaptığı çalışmada; "Bir milletin hâkim olarak üzerinde yaşadığı, barındığı, uğrunda çeşitli fedakârlıklara katlandığı toprak parçası olarak da tanımlanan vatan, uğrunda her şeyin göze alınabileceği bir değer ve millet üyelerini birbirine bağlayan en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bir bakıma vatan, milletin kendini gerçekleştirdiği bir toprak olarak görülür (Parlak, 2005:17) bulgularına ulaşmıştır. Bu çalışmada da benzer bulgulara ulaşmış bulunuyoruz.

"Atalarımız olan Orta Asya Türkleri yurtlarına çok bağlı insanlardı" (Unat ve Su, 1954: 12). İfadesiyle sözlükte geçen vatan tanımının örtüştüğü söylenebilir. "Vatan, "bir kişinin doğup büyüdüğü, yurttaşlık duygularıyla kendini sürekli bağlı hissettiği yer, ülke" olarak tanımlanabilir" (Larousse, 1994:2411).

4.2.4. Milli simgeler kavramı: Milli simgeler soyut anlamda mı yoksa somut anlamlarda mı daha çok kullanılmıştır. Hangi tür işaretler, şekiller vb. Milli simge olarak kullanılmıştır.

Milli simgeler, milletin kendisini temsil edecek somut işaretlerdir. Bu işaretler, milleti birbirine bağlayan duyguların güçlülüğünü sürekli kılmak gibi işlevlere sahiptirler. Bununla birlikte milli simgelere verilen önem ait oldukları milletlere göre değişiklik gösterebilmektedir (Özbudun, 1997:126–128).

Atalarımızın bıraktığı zengin mirasa sahip çıkabilmek için öncelikle bu mirasın önemini ve nelerden oluştuğunu öğrenmemiz gerektiği anlamı çıkarılabilir. “Bizler bugün, bizden önce yaşayan atalarımızın bize bıraktıkları zengin bir mirasa sahip bulunuyoruz” (Oktay,1950a: 7). “Altın ve gümüşten süs eşyası, bakır araçlar, saban demiri, orak, çiviler atalarımızın medeniyette ne kadar ilerlediklerini açıklar” (İnal ve Ormancı, 1956a: 18).

Güzel sanatlar alanındaki milli simge haline gelmiş alanlara dikkat çekilmek istendiği söylenebilir. Bunun örneklerini halen günümüzde birçok eserde görebiliyoruz. “Etiler’in, komşu ve çağdaş memleketlere bakılırsa, güzel sanatlarda ne derece ileri gitmiş olduklarını göstermektedir” (Unat ve Su, 1954: 41). “Türkler, yazı, tezhip ve çinicilikte çok ileri gitmişlerdir. Hele çinicilik Selçuklulardan beri Türklerin milli bir sanatı haline gelmişti” (Oktay, 1950b: 210).

“Hunların da zamanlarına göre üstün bir uygarlığı vardı... Milli içkileri... Milli edebiyatları vardı” (Unat ve Su,1950a:30). Hunların yarattığı medeniyete ait özellikleri milli eki ile kimliğini bulduğu söylenebilir. “Osmanlı Türkleri kendilerine mahsus gayet güzel bir yapı tarzı icat etmişlerdi. Buna Osmanlı- Türk yapı üslubu denir” (Oktay, 1950c: 147) “Süsleyici sanatlardan olan çinicilik, Türklerin milli bir sanatı idi” (Oktay, 1950c: 149) “Bütün Türklerde olduğu gibi madencilik İskitler’in milli sanatlarındandı” (Oktay, 1950a: 39) ifadeleri ile aitlik ve benlik duygusu verildiği söylenebilir.

Yüzyıllar önce yapılan bir anıtın o döneme ait pek çok bilgiyi sunabildiği ifade edilerek bize ait olma duygusunu pekiştirerek aitlik duygusu oluşturulduğu söylenebilir. “Orhun suyu dolaylarında üstleri Orhun yazısı ile yazılmış birtakım anıtlar, süslü mezar taşları ve lahit denilen taş mezarlar bulunmuştur. Orhon anıtları, Türklerin uygarlığı hakkında geniş bilgi edinmemize yardım etmiştir” (İnal ve Ormancı, 1956b: 27; Unat ve Su,1950a: 34; Cezar, 1950b: 33).

Geçmişten günümüze ölmez ilim ve sanat eserleri bırakmış bir varlık olarak tarihte şerefli bir yer kazandığımız anlamı da çıkarılabilir. “Hakanlardan birçoğu şehirlerde medreseler, türbeler, saraylar, kervansaraylar, köprüler, camiler yaptırmışlardır” (Unat ve Su,1950a: 78). “Tulunoğulları zamanında Mısır’da saraylar, camiler, medreseler yapılmış kanallar açılarak değerli uygarlık eserleri

ortaya konmuştur” (Cezar, 1950b: 85). “Şehirlerimizde her gün gördüğümüz eski camiler, medreseler, hanlar, hamamlar... eski taş köprüler, büyük yollar üzerinde rastladığımız yıkık hanlar, bugün suları çekilmiş güzel çeşmeler bizlere bunları yapanları hatırlatır” (Unat ve Su, 1954: 4; Oktay, 1950b: 209). “Sümerler mimarlıkta kubbe ve kemer yapma sanatını icat etmişlerdir” (Unat ve Su, 1954: 28). “Sümerler tapınaklar ve Kırıl sarayları gibi önemli binalar inşa etmişlerdir”(Cezar, 1950a:28). “Semerkant, Buhara gibi büyük şehirlerini, cami, medrese, kitapsaray, köprü gibi güzel sanat eserleriyle süslemişlerdi... şehirlerini birçok camiler, saraylar, medreseler, türbeler ve bahçelerle süslediler” (İnal ve Ormancı, 1956b: 70–71). “Osmanlılar bir çok kıymetli eser ortaya koymuşlar ve bir çok cami, medrese, köprü ve türbeler yapmışlardı.... Rumeli ve Anadolu’nun birçok yerlerinde Cami, Medrese, Hamam, Köprü, Çeşme, İmaret gibi pek çok eserler ortaya koymuşlardır” “İstanbul’da çeşmeler, medrese, han ve hamam gibi birçok anıtlar yapıldı” (İnal ve Ormancı, 1956c: 87). “Atalarımız yurdumuzu süslemek için pek çok cami, saray, kervansaray, han, hamam, köprü, kemer, çeşme ve su yolları yapmışlardır” (Oktay, 1950:149). Kitapların hemen hepsinde benzer ifadelerle güzel sanatlar alanında yapılan eserler halkın ortak kullanım alanlarına ait eserler olması nedeniyle milletimize ait olan eserler bize’den bana’ya dönüştüğü söylenebilir. Bu eserlerle övünür, gurur duyar, tanır ve tanıtırız. Bu eserleri korumak ve gözetmek bize verilen bir sorumluluk olarak karşımıza çıkarılmak istendiği söylenebilir. “Bu büyük sanatkârlar yaptıkları güzel eserlerde Türk zekâ ve kabiliyetini yaşatmışlardır” (İnal ve Ormancı, 1956c: 106). Bu eserler, atalarımızın kendilerini ifade ettikleri, kullanmaları için milletin hizmetine sundukları aynı zamanda da diğer milletlere güçlerini gösterdikleri eserler olarak da karşımıza çıktığı söylenebilir. Bu eserlerin milletimizi temsil ettiği simgelere yani milli simgelere dönüştürüldüğü söylenebilir. Bu simgeler bizler için değerlidir anlamıyla öğrencilere geçmişteki eserlerden ders alıp gelecek kuşaklara ölmez eserler bırakma düşüncesinin de verilmek istendiği çıkarılabilir. Bu eserler yardımıyla milli bir bilinç oluşturma, tarihe saygı gösterme ve milleti birbirine bağlayan duyguların güçlülüğünü sürekli kılmak fikrinin de işlendiği söylenebilir. Bu simgeler, bu coğrafyada yaşayan milletimizin kimlik ve egemenliğinin de ifadeleri olabileceği söylenebilir. Özbudun’da (1997) çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bizde bu çalışmada benzer bulgulara ulaşmış bulunuyoruz.

Milleti birbirine bağlayan duyguları güçlü kılmak ve milli bir bilinç oluşturmak adına Tarihe adını altın harflerle yazdırmış, dost ya da düşman herkes tarafından takdirle anılan ve sevilen örnek şahsiyetlerimizden övünç ve gururla yer verme yoluna gidildiği söylenebilir. Bu şahsiyetlerin hayat hikayelerini öğrenmek ve onlarla empati kurarak hareket tarzımızı belirleyebilme yoluna gidilebilir. “Oğuzların ataları Oğuz Han adlı büyük bir kahramandı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 75). “Yükselme devrinin hükümdarlarından Fatih, Yavuz, Kanuni gibi padişahlar aynı zamanda Türk tarihinin de en ünlü simalarıdır” (Cezar, 1950c: 21; Cezar, 1950c: 31; Cezar, 1950c: 97). “Yavuz... hatta Türkistan’ı da alarak bütün Türkleri aynı bayrak altında birleştirmek istiyordu” (İnal ve Ormancı, 1956c: 31). “Mimar Sinan İstanbul’da, Anadolu ve Rumeli’de... camiler, mescitler, imaretler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, su kemerleri yapmıştır” (Unat ve Su, 1950b:79). “Atamızın şanına layık bir Anıt kabir inşa edilerek buraya nakledildi” (İnal ve Ormancı, 1956c: 226).

Kurulan her Türk Devletinde vazgeçilmez unsur ordumuz konu edilmekte, onu oluşturan askerlerimiz ve onların eşsiz özellikleri ifade edilerek adeta taçlandırılmaktadır. Bu şekilde de ordumuza bir milli kimlik kazandırılmaktadır. Bu özellikler ki bizi diğer devlet ve milletlerden ayıran temel niteliklerdir. Bu durumun sürekli olarak kitaplarda yer aldığı ve bu yönüyle de işlendiği söylenebilir. “Ovalara yayılan muazzam ordu bu sarsılmaz kahraman karşısında derin bir heyecana düştü” (Unat ve Su, 1950b:29). “Türk ordusu tarafından... Türk ordusu Rus istilasını... yeni kurulan Nizam-ı Cedid ordusu... ordunun, Tuna boylarında...” (Unat ve Su, 1950b:110-111). “Osmanlı ordusunun müşkül duruma düşmesi için , ordunun geçeceği...Yavuzun ordusu uzun yollardan ... sonra Osmanlı ordusu Çaldıran’a ulaştı. Osmanlı ordusunun harp nizamı... Türk ordusu yorgun olmakla beraber... savaşa başladı “Kanuni kuvvetli bir ordu ile Macaristan’a girerek... Ordu Ferdinand’la meydan savaşı yapmak üzere... ordu bir çok sıkıntılara uğrayacaktı... ordunun viyana önüne kadar gelip Almanya imparatorunu hiçe sayması... Osmanlı ordusu çekildikten sonra... Osmanlı ordusu Almanya içlerine kadar ilerledi...ordunun İstanbul’a dönüşünden kısa bir müddet sonra...Kanuni ordusuyla Budin’e yürüdü” (İnal ve Ormancı, 1956c: 42). “Türk ordusu, Bizans’a nazaran sayı bakımından az olmakla beraber, cesaret ve ustalıkta ondan çok üstündü” (İnal ve Ormancı, 1956b: 77).

Milletimiz ve devletimiz için büyük önem arz eden paramızın tarihi sürecide önemlidir. “İlk Osmanlı parası Orhan Bey zamanında Bursa’da Akçe adıyla gümüşten bastırıldı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 132). “Dış memleketlere paramız akmazdı” (İnal ve Ormancı, 1956c: 112). “Milli servetin dışa akması gibi kötü sonuçlar verdi” (Unat ve Su, 1950b:129). Para bizler için milli servet olarak anlam kazanmaktadır bilinci oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Savaşta, barışta ticari ilişkilerimizde bile bayrağımıza verilen değer arz edilmektedir. “Savaş gemileri, Türk bayrağı altında... karadenize çıktılar... İşin sarp sardığını, Türk gücü ile başa çıkılamayacağını... çekilip gittiler” (Unat ve Su, 1950b:146–147). Buradaki örnekte de savaş gemilerinde kullanılan bayrağın savaş ilanında kullanıldığını ifade ederek bayrağın öneminin dile getirildiği söylenebilir. Bu durumda bayrak millileşerek milli bayrağımız ifadesine dönüştüğü söylenebilir.

“29 Ekim ulusal bayram olarak kabul edildi” (Unat ve Su, 1950b:159). “Atatürk’ün Samsun’a ayak bastığı 19 Mayıs günü Spor ve Gençlik Bayramı olarak kabul edildi” (Unat ve Su, 1950b:187) ifadeleri ile birlik ve beraberliğin simgelerinden olan milli bayramlara da yer verilmiştir.

“ Milli devletimizi tanımayan itilaf devletleri... ordumuz kuruluncaya kadar bu milli kuvvetler düşmanla çarpıştılar.... Milli hükümetçe, dağınık kuvvetlerle... anlaşılmıştı.... Milli çeteler Batı komutanının emrine girdiler” (İnal ve Ormancı, 1956c: 206–207). “Türk devleti... Türk milleti... milli savunma... Türk vatani... Türk egemenliği... Türk kuvvetleri... Türk erleri...”(Oktay, 1950:258–259). “Son Osmanlı meclisinin bu kararına, Misak-ı milli denilmektedir” (Oktay, 1950:259). “Misak-ı Milli Son Osmanlı Mebuslar Meclisinin yaptığı biricik başarılı iş olmuştur” (Unat ve Su, 1950b:159). “Mustafa Kemal, Türk milletinin, milli bir birlik kurarak kendini kurtarabileceği inancını açığa vurmanın zamanı geldiğini anladı” (Oktay, 1950:260). “Anadolu’da milli ve siyasi birlik tamamlandı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 125). Özellikle Cumhuriyet ilan edildikten sonraki bölümlerde milli kavramı sürekli kullanılmaktadır. Örneğin “okullardaki eğitim öğretim işlerine milli bir nitelik verilmesine girişilmiştir” (Unat ve Su, 1950b:186) gibi ifadelerin çokça kullanılması yurt sevgisi, haysiyet duygusu, irade, milli birlik ve beraberlik gibi kavramların oluşması adına yer verildiği söylenebilir.

4.2.5. Kahramanlık kavramı: Ne tür ifadeler kahramanlık olarak kullanılmıştır. Kişiler hangi yönlerinden dolayı kahraman olarak örnek gösterilmiştir. Kahraman olarak gösterilmek için ne tür sıfatlara sahip olmak gerekir. Bu ifadelere nasıl yer verildiği tarih ders kitaplarından örnekler alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

“Atalarımızın yaptıkları işler, büyük uygarlık eserleri her zaman ve her yerde göğüslerimizi kabartacak kadar çoktur. Yetiştirdiğimiz büyük simaların; Fatih’lerin, Atatürk gibi kahramanlarımızın yaptıklarını okumak, onların çocukları olduğumuzu söylemek bizim için büyük bir zevktir” (Oktay,1950a: 8) ifadesiyle kahramanlarımızı her yönüyle tanımak, onlarla gurur duymak ve en önemlisi de onları örnek almak fikrine yer verildiği söylenebilir.

Liderlerin ve kahramanların güçlerini ve kuvvetlerini aldıkları yerin millet olduğu birlik ve beraberlik mesajı içerdiği söylenebilir. “Kahramanlık, bir değer olarak üstün niteliklere sahip olan bireyler temelinde ortaya konulur. Kahraman, peşinden gidilen, yol gösterici kişidir”(İnal, 1998:100). “Mete Türk tarihinin büyük ve çok ünlü bir kahramanıdır. Yaptığı büyük işler ağızdan ağza geçerek eski bir Türk destanına konu olmuştur. Bu gün Oğuz destanı adıyla yazılı bulunan bu destanda ilk büyük Türk hükümdarı olarak gösterilen Oğuz Han’la Mete’nin yaptıkları işler ve savaşlar birbirine çok benzemektedir” (Oktay,1950a: 34; Unat ve Su, 1954: 16; İnal ve Ormancı, 1956: 23). “Attila, akıllı, cesur ve azimkârdı” (Cezar, 1950b: 25). “Cesur, cenkçi bir hükümdar olan Attila Asya ve Avrupa’yı zaptederek büyük bir Türk imparatorluğu kurmak istiyordu” (İnal ve Ormancı, 1956b: 19). “Sakalar’ın başında Alp-Er Tunga adında büyük bir kahraman bulunuyordu” (Unat ve Su, 1954: 19). “Osman Bey, genç, cesur, kahraman, çalışkan bir devlet adamı ve komutan idi” (İnal ve Ormancı, 1956b: 113; Oktay, 1950b: 169). “Alp Aslan’ın cesareti, becerikliliği sayesinde büyük bir zafer kazanıldı” (Unat ve Su,1950a: 85). “Selim’in kahramanlığı, cesareti ise askerler arasında bilinmektedir” (Unat ve Su, 1950b:27). “Çanakkale savaşında onun kahraman ellerinde harikalar yaratan 19 uncu tümeni” (Oktay, 1950c:250). “Yok olması istenilen bir millet, bağrından çıkardığı eşsiz bir kahramanın etrafında toplanmış, asil başını kaldırıp bütün güçlülere göğüs vermiş, sonunda herkesi hayran bırakan harikalar yaratmıştır” (Unat ve Su, 1950b:177). Topluluklara liderlik yapabilmek, kitleleri arkasından sürükleyebilmek için kişide hem bedeni hemde zihni

olarak üstün özelliklere sahip olması gerektiği, bu özelliklerinde yüzyıllardır milletimize yön ve yol gösteren liderlerimizde mevcut olduğu ifadelerinin verilmek istendiği söylenebilir. Bu özelliklere sahip kişiler de toplum tarafından kahraman olarak anılmakta ve örnek şahsiyetler olarak örnek alınmaktadırlar fikrinin işlendiği söylenebilir. “Türk milletinin bir evladı olarak bütün kuvvetini Türk milletinin bitmez tükenmez kudretinden alarak çalışmalarına devam etti” (Unat ve Su, 1950b:156). Liderlerimizin bu yönleriyle dünya uygarlığına yön verdikleri de söylenebilir.

Savaşlarda başarı gösteren, milleti için fedakârlıklara katlanan önderler kahramandırlar. Vatan toprağını korumak, savunmak da kahramanlık olarak görülmektedir ve milli değer olarak algılanmaktadır (İnal, 1998:102–103). “Hunlar, çok cesur, atılgan kimselerdi. Hemen bütün Hunlar askerdiler. Hunlar; soğuğa, sıcağa, açlığa, susuzluğa dayanıklı idiler. Başbuğlarına karşı derin bir saygı beslerler, onun buyruğundan dışarı çıkmazlardı” (Oktaý,1950a: 35). “Hun askerleri savaşta yırtıcı kuşlar gibi dövüşürlerdi. Küçük yaştan iyi ok atmayı, kusursuz ata binmeyi öğrenen Hun askerlerinin savaşta attığı ok boşa gitmezdi...” (Unat ve Su, 1954: 18). “Kutluk adlı bir kahraman, 27 arkadaşıyla isyan ederek Çinlileri mağlup edip Doğu Göktürk devletini yeniden kurdu” (İnal ve Ormancı, 1956b: 23; Unat ve Su,1950a: 31). “Türk ordusu, Bizans’a nazaran... cesaret ve ustalıkta ondan çok üstündü” (İnal ve Ormancı, 1956b: 77). “Türk askerleri... cesaret ve kahramanlıkta birbirleriyle yarış ediyorlardı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 125). “Kayılar, Türklüğün şanına ve kahramanlığına yakışan bir şekilde hareket ederler” (Oktaý, 1950b: 169). “Türk ordusu yeni bir zaferi peşinden sürükleyerek Kahire’ye girdi” (Unat ve Su, 1950b:30–31; Cezar, 1950c: 28).). “Erlerimizin kahramanca dövüşmesi... kahraman adama... gösterdiği kahramanlık dillere destan oldu” (Unat ve Su, 1950b:50–52). “Türk denizcilerinin cesaret ve gayretleri sayesinde ... düşman perişan edildi” (Cezar, 1950c: 41). “Türklerin bu şehir önündeki çetin ve kahramanca çarpışmaları dillere destan oldu. Nöhazel önünde bir Türk gibi kuvvetli sözü darbı mesel halinde Avrupa’da asırlarca söylendi” (Cezar, 1950c: 57). “ Bütün dünyayı hayran bırakan kanlı ve şanlı Plevne savaşları yapıldı....Türk kahramanları teslim olmayı asla akıllarından geçirmeyerek destanlar yaratmaya devam ettiler” (Cezar, 1950c: 148; (Unat ve Su, 1950b:136-137; İnal ve Ormancı, 1956c: 177). “Anafartalar müdafaası

diye geçen kahramanlık destanını yazdırmış oldu” (Cezar, 1950c: 169). “Türkler, bu kale önünde gösterdikleri kahramanlıklarla bütün Avrupa’da yeniden ün kazandılar” (İnal ve Ormancı, 1956c: 65). Buradaki ifadelerde savaşlarda üstün başarı gösteren canını hiçe sayarak vatanı ve milleti için her türlü fedakârlıklara katlanan kişilerin kahraman ilan edildikleri söylenmek isteniyor. Vatanın kutsallığının verildiği söylenebilir. Vatan toprağını korumak ve savunmak da kahramanlık olarak veriliyor. Üstün cesaret örneği göstermek, hayatını hiçe sayarak vatanı uğruna ölmek fikrinin verilmek istendiği söylenebilir. Ölümün yüceliği verilmek isteniyor. Kahramanlığın, bir erdem ve milli değer olarak işlendiği söylenebilir. “Türklerin kahramanlıklarını çok iyi bilen Mu’tasım... Abbasiler, Türklerin askerliğinden, eşsiz kahramanlıklarından ve teşkilatçılığından faydalanmak amacıyla Türklere yüksek komutanlıkları ve Valilikleri tevcih ettiler” (Cezar, 1950b:79-84) bu ifadelerde de görülüyor ki Abbasilerde de üstün yönleriyle bir çok nokta da söz sahibi oldukları söylenebilir.

Türkler tarihleri boyunca oluşturdıkları edebi eserleriyle de anılmaktadırlar. Bu eserlere destan denmektedir. Destanların, toplantılarda, törenlerde ve farklı ortamlarda sürekli okunarak verilmek istenen değerlerin ve mesajların sıcak tutulduğu söylenebilir. “Attila’nın direklerle süslü ahşap bir sarayı... yapılan toplantılarda kahramanlık destanları, şiirleri okunduğunu...” (İnal ve Ormancı, 1956b: 20). “Ozan adını taşıyan halk şairleri... kahramanlık destanları... okurlar ve çalarlardı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 103). “Ergenekon destanının; Türklerin Altay dağlarının kolay geçilmez vadilerinde nasıl yaşadıklarını, çoğalarak buradan nasıl çıktıklarını anlatır” (Cezar, 1950b: 29). “Uruk, bilhassa bu sitenin efsanevi kahramanı olan Kiral Gılgamış ile şöhet bulmuştur” (Unat ve Su, 1954: 24). “Dünyanın yaradılışından, Uruklu bir dev olan Gılgamışın başından geçenleri anlatan Gılgamış destanı ile, asırlarca sonra Musevi, Hristiyan ve İslamların din kitaplarına geçen Tufan’dan bahseden destanlar, Sümerler tarafından yazılmıştır” (Cezar, 1950a: 37). “Sümerler destanlarıyla da tanınmaktadırlar. Bunlar arasında en önemlileri Yaratılış, Gılgamış ve Tufan destanlarıdır” (İnal ve Ormancı, 1956a: 42). “Öz Türkçe ile nefis destanlar, aşk hikayeleri, kahramanlık menkıbeleri yazıldı” (Oktay, 1950b:151). Destanların öyle ki farklı din kitaplarına da konu olduğu ifade edilmek isteniyor. Destanlardaki kahramanlar abartılarak anlatılsa bile kişi özellikleri

bakımından önderlerimize çok benzetildikleri söylenebilir. Destanların bu yönleriyle de milli his ve duygu oluşturduğu söylenebilir.

“İstanbul’u fethederek Fatih unvanını aldı” (Cezar, 1950c: 22). “İtalyanlar bu bir avuç Türk’ün kahramanlığı karşısında kıyılardan içeri giremediler” (Oktay, 1950c:223). “Osmanlı ordusu yalnız İşkodra, Yanya ve Edirne’de kahramanca dayandı.... Hamidiye kruvazörü büyük kahramanlıklar gösterdi... Osmanlı orduları... cephelelerinde şanlı savaşlar yaparak harikalar yarattılar, bütün dünyanın takdirini kazanan kahramanlıklar gösterdiler” (Oktay, 1950c:231). “Fransızlar, Maraş ve Urfa’ dan buraların kahraman Türk halkı tarafından atılmışlardı” (Unat ve Su, 1950b:162).Türk milletinin dünyanın en eşsiz ve kahraman milleti olduğu mesajı verilmek isteniyor. Türk milletinin binlerce yıllık tarihi boyunca hiçbir yabancı devletin boyunduruğu altına girmediği verilmek isteniyor. İstiklalini korumak için yıllarca kan dökmekten ve savaşmaktan çekinmediği verilmek isteniyor. Atalarımızın yaptığı kahramanlıklar kitaplarda muhtelif yerlerde işlenmektedir.

4.2.6. Bağımsızlık kavramı: Bağımsızlık Türkler için geçmişten günümüze kadar her zaman önem arz etmiştir. Bağımsızlığın hangi temeller üzerine kurulduğu tarih ders kitaplarından örnekler alınarak değerlendirilmiştir.

“Türkler sonraları o bölgede yaşayan diğer kavimleri de egemenlikleri altına alarak ilk Türk devleti olan Hun imparatorluğunu kurdular” (Oktay,1950a: 31). “Orta Asya’daki dağınık Türk topluluklarının çoğunu egemenliği altına soktu” (İnal ve Ormancı, 1956a: 23). “Birtakım Prens ve Komutanlar bağımsızlıklarını ilan ederek ayrı devletler kuruyorlardı” (Cezar, 1950:b 97; Oktay, 1950b: 169). Türk milleti için bağımsız devletler kurmak vazgeçilmez bir ülkü olarak kitaplarda verilmek istendiği söylenebilir.

Bağımsızlık kavramının diğer milletlerden ayrılan özelliklerimizden olduğu ifadesi verilmek isteniyor. Bağımsız yaşama arzusunun bazen parçalanmaların da bir nedeni olabildiği söylenebilir. “Bir beyin kendi adına hutbe okutması, para bastırması bağımsızlığın alameti idi” (Unat ve Su,1950a:132). “Birçok kanlı savaşlardan sonra bağımsız bir devlet kurdular” (İnal ve Ormancı, 1956b: 23). “Türklerin hürriyet ve istiklallerine ne kadar çok önem vermiş olduklarını öğreniyoruz” (İnal ve Ormancı, 1956b: 27). “Onuruna çok düşkün olan Türk milleti

uzun zaman tutsaklığa dayanamazdı” (Unat ve Su, 1950a: 31). “Her Türk boyunun hür ve bağımsız yaşamak arzusu ve bu yüzden aralarında anlaşmazlıkların çıkması ve bundan da Bizans’ın faydalanmasıdır” (İnal ve Ormancı, 1956b: 125).

Türk milletinin, hiçbir milletin boyunduruğu altına girmediği, istiklale aşık olduğu, bu uğurda çok kanlar döktüğü düşüncesi adeta kafalara işlenmek istendiği söylenebilir. Bu tarz ifadelerle sıklıkla ders kitaplarında rastlıyoruz. “Türk milletini de çabucak ezeceklerini sanıyorlardı. ... Türk milleti düşmanlarının karşısında... boyun eğmemiş büyük bir millettir” (Unat ve Su, 1950b:151). “Sevr, Türk ülkesini bir sömürge haline getiriyordu... Lozan barışı ile Türk ülkesi yabancılardan tamamen temizleniyor, Türk milleti istiklal ve Hürriyeti’ne kavuşuyordu” (Oktay, 1950c:281). “Bu zafer sayesinde Akdeniz’de Türk egemenliği yarım yüzyıl kadar sürdü” (Unat ve Su, 1950b: 40). “Türk egemenliğini sağlayan bu savaşa istiklal savaşı adı verildi” (Unat ve Su, 1950b:148). “Bugünkü sınırlar içinde bağımsız bir Türk devleti kurulması esası kabul ediliyordu” (Unat ve Su, 1950b:159). “Kanuni orta Avrupa’ya yaptığı seferlerle buralarda uzun müddet Türk nüfuz ve egemenliğinin yaşamasını sağlamıştır” (Cezar, 1950c: 37). “Bu savaşa istiklal savaşı denir.... Lozan antlaşmasıyla istiklalini bütün dünyaya tasdik ettirerek dünyadaki şerefli yerini aldı....Türk milletinin varlığına dayanılarak ve Ya Ölüm Ya İstiklal parolasıyla düşmanlarla çarpışarak bu vatan kurtarılabildi” (Cezar, 1950c: 166-167). “ Kanı ve canı hesabına hak ettiği bağımsızlığını Lozan’da mağrur düşmanlarına zorla kabul ettirmiştir” (Unat ve Su, 1950b:177). “Türklüğün istiklal aşkı ve imanı her şeyi yenmeye kafi geldi” (Cezar, 1950c: 180).

Milletin hürriyet ve egemenliği tehlikelerle karşılaştığında ortaya otomatikman çıkan bir savunma mekanizması fikrinin verilmek istendiği söylenebilir. “Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir” (Unat ve Su, 1950b:180). “Anadolu’da Türk egemenliği tam olarak kurulmamıştı” (Cezar, 1950c: 23). “Tanzimat’tan beri az çok sağlanmış olan söz, yazı ve toplantı hürriyeti namına hiçbir şey kalmadı... Hafife teşkilatı kurarak, yurtseverleri ve hürriyetperverleri, sıkı bir göz hapsine aldı... Yurtsever Türk aydınları... baskı karşısında hürriyet ateşi sönmeyip daha ziyade alevlendi” (İnal ve Ormancı, 1956c: 180–181). “Binlerce yıldan beri hür ve müstakil yaşamış olan Türk milleti henüz ayakta idi.... İçte ve dışta birçok zorluklarla çarpışarak elinden alınan öz yurdunu ve canından değerli bildiği istiklal ve hürriyetini kurtardı” (Oktay,

1950c:242). “Türklerin milli ülkülerini gerçekleştirmek üzere her türlü fedakârlığı göze alacağını bilen düşmanlar...” (İnal ve Ormancı, 1956c: 210). Eğer bizler böyle bir manevi ruha sahip olmazsak bizlere bağımsızlık hakkı yoktur fikrinin işlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Bizler sadece silahla değil çağdaşlaşma yoluyla da bağımsızlığımıza gelebilecek tehlikelere karşı her zaman uyanık olmamız düşüncesi de verilmek isteniyor.

4.2.7. Gelenek görenek kavramı: Gelenekler Türk milleti için vazgeçilmezdir. Adeta kanun yerine kullanıldığı ya da kanunlara destek olduğu net olarak görülmektedir. Bu kavram ile ilgili değerlendirmelerde tarih ders kitaplarından alınan örneklerle yapılmıştır.

Gelenek, bir kültür içinde her zaman var olduğuna inanılan, sosyal olarak nesilden nesile sözlü anlatma yolu ile gecen alışkanlıkların, normların toplamıdır (Nirun ve Özönder, 1990: 262). “Orta Asya dünyanın ilk kültür ve uygarlık beşiğidir. Burada yaşayan insanlar dünyanın en eski uygar insanlarıdır” (Oktay,1950a: 24). İfadeleriyle bu günkü pek çok geleneğimizin temelini Orta Asya’daki uygarlığa dayandığı söylenebilir.

“Gelenek ve görenekler, sosyal ilişkileri düzenleyen normlardır. Bir topluluğun düzenli hayat sürmesinde oldukça önemli işleve sahiptirler. Milli kimliğin en önemli göstergelerinden olan gelenek ve görenekler, toplumdan topluma büyük farklılıklar gösterebilmektedir” (Erkal, 1996: 28). “Biz Türkler dünyanın en mert, fedakâr, vefakâr, merhametli bir millettiriz. Herkese iyilik etmek, zayıfları korumak, haksızlıklara karşı gelmek, hürriyet içinde yaşamak... gibi meziyet ve hasletlere sahibiz” (Oktay, 1950c:304). “Eğitimde büyüklere saygı, küçüklere sevgi göstermek, yalandan sakınmak, doğru söylemek esastır (İnal ve Ormancı, 1956b). “Annesi Türk olan Mu’tasım Türk adet ve geleneklerini çok seviyordu. Türklerin cesaretine ve sadakatine hayrandı” (Unat ve Su,1950a: 74). “Örfler, uzun zamandır toplumda yerleşmiş olan ve kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve toplumun üyeleri arasında ortak özel bir ruh dolayısıyla, sağlam bir bağ meydana getiren her türlü davranış kurallarıdır. Misafirperverlik, büyüklere saygı, yardımseverlik, cömertlik, askeri ve milli törenler vb. hepsi birer örfdür” (Çavdarıcı, 2002: 50). Bizde bu çalışmada Türk

millete mal olmuş yüzyıllardır kullandığımız özelliklerin ders kitaplarında verilmeye çalışıldığı bulgularına ulaşmış bulunuyoruz. Bu şekilde bu özelliklerin milli kimliğin en önemli göstergelerinden biri haline dönüştüğü söylenebilir.

“Gelenek ve görenekler, halk tarafından alışılmış ve yaygın olarak uygulanan davranış şekilleri olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler, uzun zaman içerisinde yerleşmiş olup kuşaktan kuşağa geçerek gelen ve toplumun üyeleri arasında ortak bir ruh, sağlam bir bağ yaratan alışkanlıklar şeklinde de ifade edilebilir” (Püsküllüoğlu, 1994: 418). Uygulanan bu davranış şekilleri için örnekler verilirse; “ Hunlarda ölünün akrabaları, ölü için yuğ denilen törenler yaparlar, kurbanlar keserlerdi. Ölünün değerli eşyası da mezara gömülürdü. Mezarın etrafına Balbal denilen taşlar dikilirdi... Toy ve şölen denilen yemekli içkili ve sazlı ziyafetler, eğlenceler yaparlardı. Bayraklarının üstüne de altından yapılmış bir kurt başı koyarlardı... (İnal ve Ormancı, 1956b: 26–27; İnal ve Ormancı, 1956b: 19; İnal ve Ormancı, 1956a: 25-26; Unat ve Su, 1954: 21). “Hunlar ahşap evlerde otururlardı.... İskemlelere oturarak masalarda yemek yerlerdi. Yemeklerde bal şerbeti, şarap ve kırmızı içerlerdi. Hun kadınları örgü ve nakış işleri yapmada usta idiler.... Hun hükümdarları savaştan dönünce Hun kızları ve erkekleri onları şiirler ve şarkılar okuyarak karşılardı” (Cezar, 1950b: 29; İnal ve Ormancı, 1956b: 20). “ Gök Türklerde bir kimse öldüğü zaman ölünün mezarının etrafına hayatta iken öldürdüğü düşman sayısı kadar taşlar dikerlerdi, buna BALBAL denirdi” (Cezar, 1950b: 34). “Hunlarda atalarının ruhlarına da kurban kesmek gelenek olmuştu. Kurban kesme töreninde, Kurultay adını verdikleri büyük meclisi toplarlardı. Kurultayda memleket ve millet işleri konuşulurdu” (Unat ve Su, 1954: 18). “Hunlarda ölen kimselerin kötü ruhlardan temizlenmesi için uzun bir müddet gömülmeden beklemesi gerekliydi....” (Oktay,1950a: 35). “Devletin zenginliğini göstermek düşüncesiyle ulufe dağıtıldığı zaman yabancı devlet elçilerini saraya kabul edilmeleri adet olmuştu... XVI. Yüzyılın sonuna kadar yeniçeri gelenek ve göreneğine uyulmuştu... (Unat ve Su, 1950b:74; Oktay, 1950b: 200; Cezar, 1950c: 90). “Timur, toplanan bir kurultayda eski Türk geleneklerine göre beyaz bir keçe üzerine oturtulup, havaya kaldırmak suretiyle Emir ilan edildi” (İnal ve Ormancı, 1956b: 126; Unat ve Su,1950a:127). “Kuruluş devrinde Osmanlılarda genel olarak padişahlık babadan büyük oğla geçerdi” (Oktay, 1950b: 197). “Memleket eski Türk türe ve geleneklerine göre birtakım illere ayrılarak idare edilirdi. Hükümdarlar, gök’ün oğlu sayılır, ölümlerinde yas tutulur ve Bark denilen türbelere gömülürdü”

(İnal ve Ormancı, 1956b: 24–25). “Dağılan Türk boylarını idaresine aldı, eski türleri, gelenekleri canlandırdı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 23). “Güzel yazılı levhalarla süslemek adet olmuştu” (Unat ve Su, 1950b:82). Grup içinde uyumlu bir yaşam sürme eğiliminde olan Türk toplumun örf ve adetlerine bağlı bir toplum olduğu söylenebilir. Gelenek ve göreneklerimizi devam ettirdiğimiz sürece milli birlik ve beraberliğimize de katkı sağlayacağı söylenebilir.

Bir millete ait özelliklere bakarak o milletin tarif edilebileceği yani gelenek ve göreneklerin ayırıcı tanı olarak kullanılabileceğine yer veriliyor. Örnek olarak şu ifade alınabilir. “Sümerlerin kılık ve kıyafetleri yaşayış, ahlak ve gelenekleri konuştukları dilleri kendilerinin en eski bir Türk kavmi olduğunu göstermektedir” (Oktay,1950a: 51). “Geçmişe ait gelenek ve göreneklerimiz, inanışlarımız ve kurumlarımız vardır. Geçmiş tanımak için, tarih bilginleri birtakım belgeleri arayıp bulurlar ve bunları incelerler. Araçlar, silahlar, mezarlar, anıtlar ve hususiyle yazılı belgeler üzerinde yapılan incelemeler, bize atalarımızın veya geçmiş devirlerdeki insanların yaşayışlarını öğretirler” (Unat ve Su, 1954:4–5)

Hun geleneklerinde başlayan bu değer veriş halen günümüzde de devam etmektedir. Bunun bizim için milli bir geleneğimiz haline geldiği de çıkarılabilir. “Hunlarda kadın, ailede yüksek ve önemli bir yer alırdı” (İnal ve Ormancı, 1956a: 25).

Bir benzetme yapacak olursak, gelenekler insan vücudundaki iskelet gibidir. Nasıl ki, bir organizma iskelet ile ayakta durursa, toplumlar da gelenekleri üzerinde ayakta durur. Eğer geleneklere aykırı davranışlarda bulunulursa, var olan sistem ve toplumun ya da grubun huzuru bozulabilecektir. “Devletin zenginliğini göstermek düşüncesiyle ulufe dağıtıldığı zaman yabancı devlet elçilerini saraya kabul edilmeleri adet olmuştu... XVI. Yüzyılın sonuna kadar yeniçeri gelenek ve göreneğine uyulmuş... şunun bunun iltimasıyla ve ulufe hatırı için ocağa girmeğe başlamış, ocağın görenek ve geleneğine saygı gösterilmemesi yüzünden yeniçeri teşkilatı bozulmuştur” (Unat ve Su, 1950b:74).

“Türk milleti çok eskiden beri sağlam aile temellerine dayanıyor, herkes soyunu sopunu biliyordu. Sonraları İslamlık ve Osmanlılık siyasası, Türklüğün bu güzel adet ve geleneklerini baltaladı” (Oktay, 1950c:292). Burada asıl verilmek istenenin Türklerin geçmişten beri kendilerini tanıtıcı lakaplara sahip oldukları bunları hak ettikleri bu şekilde de herkes tarafından tanındıkları söylenebilir. İsim takma hatta bunun için

törenler düzenleme geçmişten beri süregelen bir gelenek olarak mili bir yapıya dönüşmüştür denilebilir. Bu sürecin bozulmasından ötürü tedaviye ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

4.2.8. Dil kavramı: Dil kavramı milletler için büyük önem taşımaktadır. Dil kavramı ile ilgili değerlendirmeler tarih ders kitaplarından örnekler alınarak yapılmıştır.

Tarihteki en eski dilin Türklerin eseri olduğu söylenebilir. Milletin üyelerini birbirine bağlayan en kuvvetli bağlardan birinin dil olduğu söylenebilir. “Yazı günümüzden 6000 yıl önce Mezopotamya’da yaşayan Sümer Türkleri tarafından icadedilmiştir” (Oktay,1950a: 9). “Sümerleri en eski bir Türk kavmi ve dillerinin de Orta Asya’da konuşulan eski Türkçenin bir devamı olduğu onların bize bırakmış oldukları yazılı belgelerden anlaşılmıştır. İcadettikleri yazıya çivi yazısı derlerdi” (Oktay,1950a: 54). “Etiler, Eti Hieroglif yazısı kullanmışlardır” (Oktay,1950a: 82). “Sümerlerin en önemli buluşları çivi yazısıdır” (Unat ve Su, 1954: 29). “Etiler iki türlü yazı kullanırlardı. Biri çivi, diğeri resim yazısı (Hieroglif). Çivi yazısını Mezopotamya’dan almışlardı. Hieroglif yazısı ise kendi icatları idi” (Unat ve Su, 1954: 41).

Milletin özelliklerinin dil aracılığı ile gelecek kuşaklara aktarıldığı söylenebilir. Dilin sürekli olarak geliştiği de söylenebilir. “ Sümerler çok kısa bir zamanda resim yazısını bırakmışlar çivi yazısını kullanmışlardır” (Cezar, 1950a: 37). “Sümerler Orta Asya’dan gelen Türk neslindendiler.... Dilleri Orta Asya’da konuşulan eski Türkçenin bir grubu idi. Bu gerçek tablet denilen yazılı levhalardan anlaşılmıştır. Sümerce tek heceli birleşik bir dil olup, bütün Türk dilleri gibi son ekleri almaktadır. Sümerler önce resim yazısını kullanmışlardı. Bu yazıyı geliştirerek çivi yazısını icad etmişlerdir” (İnal ve Ormancı, 1956a: 40). “Uygurlar yazılarını kâğıtlar ve ince deriler üzerine renkli mürekkep ile yazarlardı. Ayrı alfabeleri vardı” (Cezar, 1950b: 36). “Karahanlılar devrinde pek çok Türkçe eserler yazılmıştır. Ancak Kutadgu Bilig isimli eser bize kadar ulaşabilmiştir. Bu kitap Yusuf Has Hacıp tarafından Uygur alfabesiyle yazılmıştır” (Cezar, 1950b: 88). “ Anadolu’da beylikler zamanında gelişip önem kazanan Türkçe, Osmanlılarla resmi ve milli dil olarak en ileri mevkiine ulaşmaya başladı.” (Cezar, 1950b:162).

Geçmişten beri devlet kademelerinde resmi dillerin Türkçe olarak kullanıldığı söylenebilir. Türkçenin yaygınlaşması ve sahip çıkılması gereken en önemli bir milli değer olduğu söylenebilir. “Karahanlılar da Devletin resmi dili Türkçe idi.... Gazneli’lerde saray dili Türkçe olmakla beraber, devletin resmi dili Arapça idi” (Unat ve Su,1950a:78). “Osmanlıların resmi dili Türkçe idi” (Unat ve Su,1950a:134). “Osmanlı devleti kurulduğu sırada Anadolu’da Acem edebiyatı çığırı kapanmış, yerini Türk dil ve edebiyatı almıştı. Anadolu’da Türk beylikleri zamanında Türkçe büyük önem kazandı. Her yerde Türkçe yazılmağa ve söylenmeye başlandı...Türkçe milli bir dil olarak kabul olundu.... Bütün eserler Türkçe olarak yazıldı” (Oktay, 1950b: 205).

Türkler İslamiyet’i kabul ettik sonra da pek çok ölmez eserler ortaya çıkarmışlardır. Arapça eser yazan pek çok ilim adamının Türk olduğu söylenebilir. “Türkler İslamlığı kabul ettikten sonra Arap ve Fars edebiyatının gelişmesine de hizmet etmişlerdir. Gerek Fars ve gerek Arap edebiyatında üstat tanılan birçok yazarlar Türk’tür” (Unat ve Su,1950a: 76). “İslam kültür eserleri incelenecek olunursa, bu eserleri yaratanların çoğunun Türk oldukları görülür” (Oktay, 1950b: 107). Burada da dil aracılığıyla her türlü edebi eserin dünya literatürüne katılabileceği söylenebilir.

Diğer milletleri etkilemenin bir yolunun da dil olduğu söylenebilir. “Göçlerle çeşitli insanlar birbirine karıştı. Uzak ve yakın memleketlerde yeni insan tipleri ve dilleri hâsıl oldu. Yeni medeniyetler doğdu ve ilerledi” (Cezar, 1950a: 16). Dilin yurt edinilmede önemli fonksiyonu olduğu çıkarılabilir. “Dağlara, ovalara ve ırmaklara hep Türkçe isimler kondu. Bu suretle Anadolu, Türklerin ikinci bir yurdu oldu” (Oktay, 1950b: 149)

Türkçenin zengin bir dil olduğu belirtilerek yüceltildiği ve mili bir değer olarak verildiği söylenebilir. “Göktürk’ler Orhun yazısı denilen 38 harfli bir alfabe kullanıyorlardı.... Orhun yazıtlarının Türk dil ve edebiyatı bakımından da ayrıca bir değeri vardır” (İnal ve Ormancı, 1956b: 27). “Kaşgarlı Mahmut da Divan-ı Lugat-it Türk adlı değerli bir sözlük yazarak Türk dilinin zenginliğini belirtmeğe çalışmıştır” (İnal ve Ormancı, 1956b: 70). “Türkler arasında şiir ve edebiyat geniş bir şekilde yayılmıştı. Yalnız Müslümanlığın kabulünden sonra şiir ve edebiyat yeni bir ruh ve karakter alarak daha ziyade gelişti.” (İnal ve Ormancı, 1956b: 103). “Osmanlılar zamanında Türkçe resmi dil olduğu gibi, bilim ve sanat dili olarak da gelişti....

Anadolu’da görülen halk ve tasavvuf edebiyatı Osmanlılar zamanında da gelişmesine yayılmasına devam etti” (İnal ve Ormancı, 1956b: 137). “Gerek Osmanlılarda ve gerekse Anadolu Türk Beyliklerinde Türkçe milli bir dil olarak kabul olundu” (Oktay, 1950b: 205).

Devlet adamlarının dilin önemini çok iyi bildikleri öz dilleri yanında diğer dilleri de öğrendikleri hatta milli benlik duyguları içinde eserler vererek örnek şahsiyet oldukları söylenebilir. “Fatih, Arap ve Fars dillerini bilirdi. Yunancayı, Latinceyi, hatta İbrani dilini bildiğini söylerler Türkçe ve Farsça şiirler de yazardı” (Unat ve Su, 1950b:26). “Yavuz’un da ... Türkçe ve Farsça şiirleri vardır” (Unat ve Su, 1950b:31).

Geçmişten günümüze Türkçenin serüveninin anlatıldığı söylenebilir. Zaman içerisinde Arapça, Farsça ve diğer dillerle olan etkileşimin olumlu ve olumsuz durumlarının açıklandığı söylenebilir. Türk halkı arasında her zaman Türkçenin tercih edildiği söylenebilir. “Orhon yazısından sonra bütün Türkler tarafından uzun zaman kullanılan Uygur yazısı, Müslümanlığın Türkler arasında yayılmasından sonra yerini Arap yazısına bırakmıştır” (Unat ve Su, 1950a: 36). “Medreselerde öğretim dili Arapça idi” (Unat ve Su, 1950b:76). “Türk dili XV ve XVI yüzyıllarda yapılan istilalar dolayısıyla geniş alanlara yayılmıştı. Arapçadan ve Farsçadan yapılan tercümeler...Türkçe, dilbilgisi gibi eserler, Türk dilinin gelişerek bilim ve edebiyat dili olmasını sağlamıştır.... Fatih zamanında halk ve tasavvuf edebiyatı yanında divan edebiyatı da yer almağa başlamıştı. Halk bu edebiyattan zevk duymuyordu.... Türk dili milli karakterini kaybetti.... Türkler arasında değerli halk şairleri yetişmiştir. Bunların çoğu öz Türkçe ve hece vezni ile şiirler yazarak halkın duygularına önem vermişlerdir” (İnal ve Ormancı, 1956c: 103-104; Oktay, 1950c:142; Unat ve Su, 1950b:84; Cezar, 1950c: 95-97). “Tanzimat devrinde dil ve edebiyatta da köklü bir değişiklik başladı. Dil konusunda sılık de olsa sadeliğe doğru bir cereyan kendini göstermeye başladı” (İnal ve Ormancı, 1956c:168). “Yabancı dil öğrenenler fazlaştı. Avrupa’ya giden gençler bilhassa Fransızca öğrendiler.... Bu da Avrupa edebiyatının memleketimize tesirini sağladı.... Edebiyatta sadeliğe doğru bir çıkış açıldı.... Türkçülük cereyanı doğarak Dilde, Edebiyatta, Tarihte milli gelişmeler ve araştırmalar başladı” (Cezar, 1950c: 139-140). “Türkler Müslüman olmadan önce kendilerinin malı olan Türk harfleri ile yazar ve okurlardı....Yeni Türk alfabesinin yapılması gerekli olduğu anlaşılmıştı.... Türk

dilcilerinden bir komisyon meydana getirildi.... Herkes, daha yeni harf kanunu çıkmadan önce yeni Türk yazısını öğrendi” (Oktay, 1950c:292). “Türk Dil Kurumu adıyla bir kurum kuruldu. Türk dilinin sadeleştirilmesi, yabancı sözler yerine Türkçe kelimeler ve terimler konulması yolunda ileri adımlar atıldı” (Unat ve Su, 1950b:186; İnal ve Ormancı, 1956c: 221; Cezar, 1950c: 200). Konuşma dili ile okul dilinin farklı olmasının olumsuz etkilerinin verildiği söylenebilir. Türkçenin aslını hiçbir zaman kaybetmediği söylenebilir. Türk Dil Kurumu çalışmaları ile Türkçenin sadeleşmesine çalıştığı söylenebilir. Türkçenin bu şekilde yabancı kelimelerden arınarak aslına döndüğü söylenebilir. Türkçenin, Türkler arasında milli benlik ve milli duyguyu oluşturan bir güç olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Türklerin millet olabilmelerini sağlayan en önemli öğelerden biri olduğu söylenebilir. Aslını kaybetmemenin bir yolunun da dili kaybetmemekten geçtiği söylenebilir. Türkçenin korunulması ve sahip çıkılması gereken en önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilir.

4.2.9. Din kavramı: İnanmak, güvenmek ve baş edemediğimiz durumlarda da sığınmak için insanlar yüzyıllardır arayış içerisinde olmuşlardır. Bu sürecin değerlendirilmesi de örnek alıntılarla yapılmıştır.

İnançlar, bilgi, kanaat ve imanı kapsayan bir psikolojik olaydır. İnançlar, çoğu hallerde, bireysel ilkelerin kaynağı haline gelirler. Bizler, bilgi, kanaat ve inançlarımızı açığa vurmak istediğimiz zaman bunu davranış ve tutumlarımızla belli etmeye çalışırız (Eren, 2004: 173). “Hunlar gök, yer ve yeraltı tanrılarına taparlardı. En büyük tanrı güneşti. Ay da büyük tanrılardandı. Hun Türkleri de diğer Türkler gibi dünyanın iyi ve kötü ruhlarla dolu olduğuna inanırlardı. Bu tanrılara yılda bir defa kurban kesilirdi” (İnal ve Ormancı, 1956a: 25; Unat ve Su, 1954: 18; Oktay,1950a: 35; Cezar, 1950a:20). “Büyük bir din kurucusu olan Buda, Saka Türklerindendir” (İnal ve Ormancı, 1956a: 27; Cezar, 1950a: 22). “Gök Türkler de Hunlar gibi yukarıda mavi göğe, aşağıda kara yere taparlar ve inandıkları bu Tanrılar yoluna kurbanlar keserlerdi. Bir de su perileri ile cetleri saydıkları Kurt adına yılda bir defa dini tören yaparlardı” (Unat ve Su,1950a: 32; Cezar, 1950b: 34). “Göktürk’ler arasında Totemcilik, Natüristlik, Şamanlık ve Buda dinleri yayılmıştı” (İnal ve Ormancı, 1956b: 26). “Uygurlar da ilk zamanlarda yer ve gök Tanrılarına taparlardı. Fakat aralarında Buda ve Mani dini de yayılmıştı. Sonraları memlekete Müslümanlık da girdi” (Unat ve Su,1950a: 36; Cezar, 1950b: 35). “

İskitler yer ve gök tanrılarına taparlardı. Bir de savaş tanrıları vardı. Bu savaş tanrısı için yaptıkları tapınakların tepesine bir kılıç dikerlerdi” (Unat ve Su, 1954: 21). “Sümerlerde, Krallar şehirlerini, şehrin tanrısı adına idare ederlerdi. Tanrılar şehrin esas sahibi, krallar da onun hizmet edicisi, yani rahibi olarak tanınırdı” (Cezar, 1950a: 29; Unat ve Su, 1954: 29). “Etiler tabiat kuvvetlerine taparlar, güneşi büyük tanrı bilirlerdi. Ayrıca gök (kadın) ve yer (erkek) tanrılarına da inanırlardı” (Unat ve Su, 1954: 40). “Türklerin hepsi Müslüman olduklarından hukuk bakımından birbirlerine eşit sayılırlardı” (Oktay, 1950b: 149). “Kralın başkanlık ettiği ayinlere yabancılar katılmazlardı. Bu törenler milli bir karakter taşırdı” (İnal ve Ormancı, 1956a: 59). Tarihin her döneminde Türklerin bir yaratıcıya inanmaya ihtiyaç hissettikleri ve bu doğrultuda hareket ettikleri görülüyor. Bunun gereklerini de en iyi şekilde yerine getirdikleri ifade ediliyor. Genel olarak bir yaratıcıya inanmanın temelinde korunma ihtiyacı veya güven duyma ihtiyacının yattığı söylenebilir. Zaman içerisinde farklı dinlere geçtikleri daha iyiye ve güzele doğru yöneledikleri söylenebilir. “İslamiyet halk katlarında kimlik oluşturmada milletleşme şuurunun henüz belirlenmediği hallerde milliyet kavramının görevini yüklenmektedir. Birbirini tamamlayan birbiri ile bütünleşen bir yapıyı temsil etmektedirler. Dini değerlerin grup sadakatini oluşturmada, bütünleşmeyi sağlamada ve kitlelerde bir ahlaki değerler birliği kazandırma etkinliği inkâr edilemez (Türkdoğan, 2005: 94)

Dini törenlerin tarihin her çağında farklı şekillerde yaşandığı yüce yaratıcıya şükranlarımızı sunmak için farklı yollar denendiği söylenebilir. “En çok harp tanrılarına hürmet ediyorlardı. Harp tanrıları adına her yıl at ve diğer hayvanlardan kurbanlar kesiyorlardı” (Cezar, 1950a: 25). “Tanrılar için törenler yapılır, beyaz ve yağız atlar kurban edilirdi... Türkler ölülerine yuğ denilen cenaze törenleri yaparlar onları kıymetli eşyaları ve çok sevdikleri atlarıyla birlikte Kurgan adını verdikleri mezarlara gömerlerdi” (İnal ve Ormancı, 1956b: 26–27). “Türk milleti yalnız kandil, Ramazan, şeker ve Kurban bayramları gibi dini günlerimiz için Hicret Takvimini kullanarak hareket ediyoruz” (Oktay, 1950a: 18).

İnsanın davranışlarında, dış dünyanın olduğu kadar, bu iç dünyanın da büyük ölçüde belirleyici rolü vardır. Bu iç hayatın şekillenmesinde ahlak, fazilet ve dürüstlük unsurlarının yanı sıra en temel faktör, yıkılmayacak kadar sağlam bir inanç sistemidir. Bu sebeple, toplum hayatı için gerekli olan ve insanı ahlaka, fazilete ve

dürüstlüğe sevk eden disiplinler, inanç değeri bulunan bir kültür ortamında doğarlar (İşgüden, 2007:22). “İslamlık; doğruluğu, iyiliği, temizliği, büyüklere saygı, küçüklere yardım ve şefkati isteyip, her türlü fenalıklardan kaçınmayı emreden büyük ve ileri bir cihan dinidir” (Cezar, 1950b: 60). “Hazreti Muhammed, dinini, hürriyet, eşitlik ve adalet esasları üzerine kurmuştur. Hazreti Muhammed, bütün sözleriyle insanlara iyiliği, doğru sözlülüğü ve doğru yolu öğretmiştir” (Unat ve Su,1950a: 53). İslam dininin karakteristik özellikleri ve evrensel boyutunun ifade edildiği söylenebilir. Türklerin İslam dinine geçiş nedenlerine değinildiği de söylenebilir. Türklerin, kimliklerini İslamla perçinledikleri de söylenebilir.

Türklerin İslam dininin bayraktarlığını yaptığı koruyucu ve gözetici olduğunu ve yüzyıllardır da bu durumun süregeldiği söylenebilir. “Türkler bu seferler esnasında temiz kanlarını Müslümanlık uğrunda sel gibi akıtarak bu büyük ve önüne geçilmez istilalara göğüslerini germişler, gösterdikleri kahramanlıklarla tarihte büyük bir ün kazanmışlar, Müslümanlığı korumuş ve kurtarmışlardır” (Oktay, 1950b: 129–130). “Moğollara karşı İslam dünyasını büyük bir cesaretle korumuşlardır” (İnal ve Ormancı, 1956b: 107).

İslam dininin Türkleri birleştirici, kimliklerini kazanma ve kaybetmedeki yönü üzerinde durulduğu söylenebilir. “Türklerin din farkı gözetmeksizin halka adaletle ve iyilikle muameleleri Osmanlıların işlerini kolaylaştırıyordu” (Cezar,1950b:139). “İstanbul’u zapteden Türkler halkın canına, malına dokunmadılar, onları din ve mezheplerinde serbest bıraktılar” (İnal ve Ormancı, 1956b: 145). Türklerin İslam dininin yayılmasına da bu yönüyle katkıda bulundukları ifade edilebilir. “Selim’den itibaren de ayrıca Halife denilmeğe başlandı” (Unat ve Su, 1950b:68; Cezar, 1950c: 83; İnal ve Ormancı, 1956c: 34). Halife ünvanının geçmesi ile de bütün dünya Müslümanlarının koruyuculuğu ve gözeticiliği gibi bir sorumluluk alındığı söylenebilir. “Macarlar da Bulgarlar gibi Türklüklerini koruyamadılar. Hristiyan bir Avrupa devleti haline geldiler” (Cezar, 1950b: 39). Milli benliklerin kaybedilme yollarından birinin de dinlerini kaybetmek olduğu çıkarılabilir.

Türklerin İslamiyet’i seçtikten sonrada pek çok eserler ortaya koyduklarını bu eserlerin farklı dille de yazılmış olsa yazarların Türk asıllı oldukları söylenebilir. Bu yönüyle İslamiyet’in Türklerin pek çok yönde gelişmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Türklerinde İslam kültürünün gelişmesine çok büyük katkıda

bulundukları söylenebilir. “İslam kültür eserleri incelenecek olunursa, bu eserleri yaratanların çoğunun Türk oldukları görülür” (Oktay, 1950b: 107).

“Osmanlı devleti, resmen bir İslam devleti olarak, eğitiminde ve devlet işlerinde Müslümanlık siyasetini gözetmiştir. Okullarda dine ait dersler başta gelmekteydi.... fen derslerine de yer verilirdi. Hristiyanlar ise din ve mezheplerinde tamamen serbesttiler” (Cezar, 1950c: 94; Oktay, 1950b: 206). “Bundan sonra Osmanlı hükümdarları Halife adını alarak din ve dünya işlerinin başkanı oldular” (İnal ve Ormancı, 1956c: 34). Osmanlı döneminde din ve devlet işlerinin bir arada yürüdüğü ifade ediliyor. Bu durumun zamanla ortaya çıkardığı problemlerden dolayı pek çok sıkıntılar çekildiği söylenebilir. “Din alanında yapılan bu ilk değişikliklerden sonra din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması yoluna gidildi. Layıklık kabul olunarak devletin din işlerine karışması tamamen önlendi” (Oktay, 1950c:288). “Bu suretle memleketimizde kanun bakımından Müslüman ve Hristiyan farkı kalmadı” (Oktay, 1950c:289). “Laiklik kabul edilerek; devletin din işlerine, dolayısıyla din adamlarının da devlet işlerine karışmaları önlendi. Laiklik esası anayasa’ya da geçirildi” (Cezar, 1950c: 198). Cumhuriyetle birlikte Halifelik de kaldırılmıştır. Laiklikle birlikte de Din ile Devlet işleri tamamen birbirinden ayrılmıştır.

V. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ulaşılan sonuçlara ve bunlara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Millî kimlik, milletlerin şahsiyeti ve hayat tarzıdır. Bu kimlik dil, kültür, din, toprak, soy gibi çeşitli unsurlara mensubiyet duygusu ile bağlanma sonucu meydana gelir. Her milletin dile ve tarihe dayalı bir çekirdek kimliği vardır. Bu çekirdek kimlik dallanıp budaklanıp millî meyve hâline gelir. Vatan, bayrak, sancak, millî marş, devlet, dil, din, kahramanlık, destanlar... gibi unsurlar millî kimliğin varlığını ifade eder.

5.1. Sonuçlar

Toplumlar, belirledikleri hedeflere ulaşmak için öncelikle eğitim sistemlerini şekillendirmekte, hedeflenen özellikteki bireyleri yetiştirmek üzere uygun içerikler düzenlemektedirler. Tarih dersleri ‘geçmişin aynası’ olarak görüldüğünden ayrı bir öneme sahiptir. Okullarda okutulan tarih ders kitapları; milli birlik hareketini, zaferleri ve milletin geleceğini yüceltmeğe çalışmaktadır. Milli-devletler bir okul gibi vatandaşlarına milli kimlik bilinci kazandırmak için Milli ordu kurmak, mecburi askerlik görevleri çıkarmak, Milli bir vergi sistemi ortaya koymak... gibi ekonomik ve kurumsal bakımdan olayların merkezinde yer almıştır.

Eldeki araştırma, belli dönemde yazılan ve okutulan tarih ders kitaplarında önemli bir yer tutan milli değerlere yeterince ya da gerektiği kadar ağırlık verilip verilmediğini kritik etme amacıyla hazırlanmıştır. Böylelikle, bu değerlerin kazandırılması ile ilgili benimsenen eğitim felsefesinin de belirli bir oranda ortaya konduğu düşünülmektedir. Milli değer ifadelerinin açık seçik ve sıkça kullanılabileceği bir ders olması bakımından, tarih dersi inceleme alanı olarak seçilmiştir.

Genel bir ifade ile; Tarih ders kitapları üzerinden eğitim sürecinde gerçekleştirilmeye çalışılan; erken Cumhuriyet dönemi ve 1950–1960 dönemi tarih

ders kitaplarının iki temel hedef doğrultusunda kurgulandığı söylenebilir. Birincisi; yeni bir millet ve kimlik inşası; ikincisi ise bu millet içinden yeni bir yurttaşın oluşturulması olarak ifade edilebilir. Bu iki temel birbirine eş zamanlı olarak kurgulanmaya çalışılmıştır. Bu iki temel hedefin başarılabilmesi için en genel milliyetçi ifade ile kurgulandığı ve bunun da tüm erken cumhuriyet dönemini kapsayacak ve sonraki dönemlere ışık tutacak şekilde hazırlandığı ve uygulamaya konulduğu söylenebilir. Atatürkçü düşüncede oluşturulan bu yapıların 1950–1960 döneminde de devam ettiğini, günümüze kadar da farklı uygulamalarla karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

Verilmek istenen değerlerin iç içe oldukları ve birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmüştür. Özellikle; Millet, Devlet ve Vatan kavramları birlikte kullanılmıştır. Vatan, Bağımsızlık, İstiklal, Kahramanlık, Milli Ordu kavramları birlikte kullanılmıştır. Milli Simgeler, Dil, Gelenek- görenek ve Kültür kavramları birlikte kullanılmıştır. Din kavramı, diğer kavramların içinde farklı boyutlarıyla yer almıştır.

Orta I, Orta II ve Orta III (6,7,8). Sınıf Tarih ders kitaplarında Milli kimliği oluşturan milli kavramlar ile ilgili sonuçlar;

5.1.1 Millet kavramı; Çok uluslu bir imparatorluk bünyesinden, modern bir Milli-devlet ortaya çıkartılması sürecini ortaya koyan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunda çerçevesini Atatürkçü ideolojinin çizdiği, toplumu yeniden tanımlayan, coğrafi sınırları içerisinde bulunan halkı; belirli idealler, değerler, inançlar, tutumlar etrafında bütünleştirme; eğitim ve dil birliğini sağlama; çeşitli sosyal kesimler veya gruplar arasında çatışmaya yol açan farklılıkları giderme çabası içerisinde, modernist anlamda yeni bir milli kimlik inşa etme çabasına girildiği Tarih ders kitaplarının Cumhuriyet tarihi bölümleri incelendiğinde net bir şekilde görülmektedir. Bu çerçevede 1923'den sonra Türkiye Cumhuriyeti eğitim ve kültür politikaları ile ulus esaslı bir millî kimlik oluşumuna yönelik bir seferberlik havası yaşadığı ders kitaplarından anlaşılmaktadır.

İlk medeniyeti kuranların Türkler olduğu; Türklerin teşkilatçı bir millet oldukları; Türklerin doğuştan asker bir millet olduğu; zor durumlarda ayakta kalmasını bilen güçlü bir millet olduğu; güçlü ve asker millet olmanın gereği olarak pek çok güçlü devlet kurup pek çok milletin hâkimiyeti altında barındırdığı ve bu

milletlerle kardeşçe, zor kullanmadan, onları asimile etme çabası göstermeden birlikte yaşayabilen ender milletlerden olduğu; ilk demokrasiyi Kurultay'larla Türklerin tatbik ettiği; doğuştan sahip olunan ve diğer milletlerde olmayan hoşgörü, iyilik, adalet, eşitlik, yardımseverlik, misafirperverlik, çalışkanlık, özgürlük vb. temelinde 'ahlaki bir üstünlüğe' sahip olunduğu kitaplarda sıklıkla dile getirilen ifadelerdendir. Bu ifadelerin, milli kimliğin inşası ve yurttaşlara özgüven telkin etme hedefi doğrultusunda kullanıldığı söylenebilir. Bu ifadelerle milletimizin her bir bireyinin güven ve gurur duyduğu, milli duygu ve hisler oluşturulduğu ve bu şekilde de vazifedar, itaatkâr, sorumluluk sahibi olmaları gerektiğinin verilmeye çalışıldığı söylenebilir. Millet olarak kendi öz değerlerimizden ödün vermediğimiz sürece, milli birlik ve beraberlik içerisinde olduğumuz sürece millet olarak ayakta kalacağımız ve hiçbir zaman asimile olmayacağımız sonucuna da çıkarılabilir. Bu anlamda da milletimizin tarihini öğrenmenin kutsal bir görevimiz olarak verilmeye çalışıldığı da söylenebilir. Ders kitaplarında millet büyükçe bir aile gibi tasavvur edilmekte, yurttta o büyük ailenin evi gibi düşünülmekte, devletinde ailenin koruyucusu olarak düşünülp kurgulandığı sonucuna varılabilir.

5.1.2 Devlet kavramı; Devletin milli kimliği oluşturma sürecinde; vatan birliğinin olması, dil birliğinin olması, kültür birliğinin olması, merkezilik özelliğinin olması, Anayasal devlet olması, laik esaslar üzerine kurulması ve yönetimin parlamenter bir işleyiş içinde meclisle düzenlenmesi gibi ifadeler vardır. Tarih ders kitapları bu süreçte kullanılmış, bu görevi yerine getirmeğe çalıştığı görülmüştür. Tarihte kurulan en eski en büyük, en uygar devletlerin Türk devletleri olduğu düşüncesi verilmeye çalışıldığı bu şekilde de öğrencilere güven ve gurur kaynağı oluşturularak öz güvenlerinin geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Öz güvenleri yüksek olan Türk milletlerinin de göçler yoluyla gittikleri her yere medeniyetlerini taşıdıkları, sistemlerini geliştirdikleri, olumlu örnekler teşkil ettikleri çıkarılabilir. Türklerin devlet teşkilatlarını çok iyi kurdukları bu nedenle de sistemlerinden dolayı devlet yıkılsa bile hemen yeni bir devlet kurup yapılandırabildikleri söylenebilir. Bu bağlamda Tarihte Türk devletlerinin hiçbir zaman esaret altında yaşamayı kabul etmedikleri ve bizimde kabul etmememiz anlamlarının verilmeye çalışıldığı söylenebilir. Asimile olmamak, yok olup gitmemek için milli duygu, milli his ve milli benliklerimizin kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Devlet kavramı, bir

tarafından “güç”, bir taraftan “birlik”, bir taraftan “milli menfaatler” ve diğer taraftan da düşman imgesinden hareketle her zaman hazır, milletine güven veren, birlik ve beraberlik içerisinde olmamız bağlamında kullanıldığı çıkarılabilir. Bu şekilde de iç ve dış düşmanlarımızın ellerine fırsat verilmeyeceği düşüncesinin gerçekleşmesinin sağlandığı çıkarılabilir. Anadolu gibi Türk’ün elinde kalan son anayurduna sahip çıkma sürecinde; Anadolu’yu Türk’e mal etme ve yeni kurulan devletin milletiyle birlikte, toprak üzerinden kutsallığı ifade edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Devletin milletini koruyucu ve gözetici yönlerinin de ifade edilmeye çalışıldığı da söylenebilir. Ders kitaplarında ağırlıklı olarak millet ve vatan kavramı etrafında bir devlet kurgusu geliştirme amacının var olduğu ifadesi çıkarılabilir.

5.1.3 Vatan kavramı; Vatanımız, çok uzun yıllar dedelerimizin uğruna kan döktükleri, fedakârlık ve kahramanlıklarla sahip oldukları bir emanet olduğu, artık vatanımızın bizim öz yurdumuz haline dönüştüğü ve vatanımızın bizler için kutsal bir mekâna dönüştüğü şeklinde verildiği söylenebilir. Bu şekilde de iyi bir yurttaş olabilme gerekliliği üzerinde durulduğu çıkarılabilir. Vatan kavramı ders kitaplarında sadece milli sınırlar ile ilgili diğer bir deyişle imparatorluğun dağılmasından sonraki Misak-ı Milli sınırlarıyla çevrili bir vatandır. Ancak ders kitaplarında, gerek vatan gerekse milletin tanımlanmasında bir görüş ya da fikir birliğinden bahsetmek olanaklı gözükmemektedir. Yazardan yazara vatan ve milletin kapsamı, Misak-ı milliden, kültürel temelli tanımlamaya, hatta kimi zaman orta Asya’ya kadar uzanan ve etnik temelde açıklanan milletin yaşadığı topraklara kadar değişmektedir. Vatan sadece bir toprak parçası da değildir. Millet ve devlet kavramlarının açıklanmasında da başvuru bir ifade olarak vatan kavramı, bu yönüyle millet, devlet ve yurttaş olmanın sınırlarını belirlemekte ve aynı zamanda devletin hâkimiyetinin uygulandığı bir mekân haline gelmektedir. Vatan topraklarının korunmasının ve gözetilmesinin kutsal bir ödevimiz ve görevimiz olduğu milletin her bireyine yüklenmektedir. Kısaca, Vatanımız üzerinde kendi öz malımız, evimiz gibi yaşayabilmek için vatani korumak ve geliştirmek en kutsal görevimiz olarak ders kitaplarında yerini aldığı çıkarılabilir.

5.1.4 Milliyetçilik kavramı; Osmanlı ya da imparatorluk toplumu boyutlarından sıyrılmış bir kimlik oluşturmak için Türklerin Asyalı köklerini övmek; muhtemel Yunan ve Ermeni iddialarına karşı Anadolu’lu Türk atalar bulmaya

çalışmak önemli politikalar olarak dikkati çekmektedir. Cumhuriyetle birlikte, modernleşme projesinin kültürel zemini, İslam öncesi Türk milliyetçiliğine dayandırılmıştır. Bu nedenle eğitim kurumlarının öncelikli amacı, çeşitli etnik kökenden halkların var olduğu topraklarda, milli kimliğe dayalı yurttaş topluluğunu oluşturma çalışmalarına girişildiği ifade edilebilir. Ve zaman içinde Türk kimliği, yeni Cumhuriyet'in kurucu kimliği olarak ağırlık kazanırken, farklı etnik ve dinsel kimlikler ve genel olarak farklılıkların bastırıldığı söylenebilir.

Millet ve milli kimlik milliyetçiliğin temel değerleri arasında yer alır. Genel anlamda milliyetçilik eski dini kültür tarzlarını ve ailevi eğitimi kapsayan tarihsel bir eğitim ve kültür biçimi olarak anlaşılabilir. Milliyetçilik bir ülkede yaşayan insanlar arasında milliyet esasına dayanan bir birlik ve dayanışma şuurunu oluşturmayı temel gaye edinmiş ve ders kitaplarında bu boyutuyla yer almıştır.

Temel hedefi özgüven telkin etme ve inşa edilen millete yeni kimlik kazandırma olan ve bu doğrultuda milli menfaatlerin üstünlüğünü gerektiren milliyetçi ifadeler beraberinde; Devletin yüceltilmesi ve kutsallaştırılmasına dayalı “Birlik-beraberlik” söylemi ve “ölüm” teması bağlamında kurgulanan yurtseverlik anlayışını ifade etmektedir. Yurtsever ve medenileştirilmiş yurttaşlardan oluşan toplum ise buna göre, bilinçli bir irade tarafından belli bir amaca yönelik olarak tasarlanıp örgütlenen, düzen ya da kurgu niteliğindedir.

Özellikle Cumhuriyet dönemi kısımlarında vatan, millet ve devlet kavramlarının anlamları; Vatan: Türkiye, Millet: Türkler, Devlet: Kendi işlerini görmek için milletin birlik olması. Dikkat edilirse devlete temel oluşturan milletin Türklerden oluştuğunun söylenmesine rağmen, söz konusu Türklüğün hangi temelde tanımlandığı açık ve net değildir.

İstiklal, bağımsızlık, hürriyet, egemenlik gibi kavramların kitaplarda çok sık kullanılmadığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde, kurtuluş savaşı döneminde ve sonrasında milliyetçi söylemlerin diğer bölümlere göre daha fazla kullanıldığı söylenebilir.

5.1.5 Milli simgeler: Milli birlik oluşturma, sembollerin sıklıkla kullanımı bireylere güç veren törenlerin tekrarlanması ile oluşturulduğu ve bu anlamıyla da kitaplarda yer verildiği söylenebilir. Millet inşa edenler; kitlelere heyecan vermek, milli duyguları uyandırmak ve milleti yüce bir amaç etrafında toplamak yani millete

milli bir kimlik kazandırmak için milli sembolleri ders kitaplarında kullanmışlardır. Bir vatana, ortak dile, ortak ideallere, geleneklere ve değerlere bağlanma duygusu olan milliyetçilik, bir milletin onu diğerlerinden farklı kılan sembollerle (bayrak, milli marş, milli bayramlar, milli anıtlar, hanlar, köprüler vb.) özdeşleşmesidir. Bütün bu kimliklere bağlanmak bir kimlik oluşturmaktır; bu kimliğe yönelme dün olduğu gibi bugün de halkı harekete geçirme gücüne sahiptir. Tarih ders kitaplarında milli simgelere farklı şekillerle yer verildiği söylenebilir; Bilim adamlarımız, devlet adamlarımız veya kahramanlarımız gibi örnek şahsiyetlerin hayatlarından kesitler verildiği söylenebilir; Tarih boyunca atalarımız tarafından yapılan farklı alanlardaki sanat ve sanat değeri taşıyan farklı türlerdeki eserlere yer verildiği söylenebilir; milli anıtlar, milli törenler, milli ordumuz, milli paramız gibi simgelere yer verildiği söylenebilir; simgelerin kimlik ve egemenliğin göstergesi olduğu ifadelerine de yer verildiği söylenebilir.

5.1.6 Gelenek- görenek, kültür kavramları; Geçmişten günümüze ölmez ilim ve sanat eserleri bırakmış bir varlık olarak tarihte şerefli bir yer kazandığımız anlamı ilim kültür ve sanat bölümlerinde sürekli işlendiği söylenebilir. Türk toplumunun yapısını göz önüne aldığımızda, saygı, sorumluluk, manevi destek gibi aile ve yakın çevre ile ilişkilerde önem taşıyan kavramların muhafazakârlık kavramına ve bu kavramı oluşturan dini değerlere ve geleneklere bağlılık konularına paralel gittiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, Türk kültüründe gelenek, din, itaat, kibarlık, büyüklere saygı, sosyal beklentileri karşılama ve kurallara uyma gibi değerlerin, sosyal yaşama uyum gösterebilmek için birer kriter olarak görüldüğü belirlenmiştir.

Türk kültürünün bugünkü temel meselesi, ait olduğu medeniyete sahip çıkmak ve onunla bütünleşmektir. Birbirine uyan uymayan birçok kültür ögesinin bir arada bulunması manevi parçalanmanın işaretidir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kültür politikasının iki ana kaynağı olmuştur. Bunlar “Batılılaşma” ve “Milliyetçilik” tir. Bu iki amaç ve genel politika doğrultusunda, Türk tarihinin araştırılması, dilin yabancılaşmadan korunması ile ilgilenecek kurumlar yanında, halkın ve gençlerin eğitimi ile ilgili faaliyetleri yürütecek kurumlar oluşturulduğu görülmektedir. Mesele bu kurumların işlerliği ve doğru adımlar atabilmesidir. Tarih ders kitaplarında bu adımların ifade edildikleri

söylenbilir. Ancak gelenek ve göreneklerimiz ile ilgili ifadelerin ders kitaplarında yeterince yer alamadıkları da söylenbilir.

5.1.7 Dil kavramı; Dil kavramı; Zorunlu eğitim kapsamında devletin kabul ettiği resmi ve milli dilin öğretilmesi en önemli amaçlardan biridir. Böylelikle zorunlu eğitim, bireylere milli kimliklerini benimsetmede önemli bir araç olmaktadır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim konusunda attığı radikal adımlardan olan *Harf İnkılâbı*, millî kimlik oluşturma amacının bir parçası olduğu açıkça görülmektedir. “Güneş Dil Teorisi” eğitim ve kültür politikalarının Türk tarih teziyle birlikte başlıca önermelerinden biri Türk dilinin ve ırkının Avrupa dilleri ve uygarlıklarının kaynağı olarak ele alınmıştır. Bu önerme ile hem Türk ırkının devamlılığı hem de Anadolu'nun ebedi bir Türk yurdu olduğu kanıtlanmak ve açıkçası elde kalan son vatan parçasının her açıdan bizim olduğu ifade edilmek istenmiştir. Dilin, aynı dili konuşan yurttaş kimliğinin oluşturulmasının en önemli araçlarından biri olarak kullanıldığı ve ders kitaplarında bu yönde işlenmeye çalışıldığı söylenbilir.

Türkçenin, bozulmuş, karışmış, yozlaşmış bir dil olmadığına yer verildiği söylenbilir. Türk dili, Türklerin kullandığı, Türkler arasında milli benlik ve milli duyguyu yaratan bir güç, milletin üyelerini birbirine bağlayan kuvvetli bir bağ ve Türklerin millet olabilmelerinde en önemli öge olarak yer verildiği söylenbilir. Millete ait tarih, karakter, alışkanlıklar ve düşünceler, dil aracılığı ile sonraki nesle aktarıldığı ifade ediliyor. Dünyaya ölmez eserler vermenin bir yolu da dil olduğu ifade ediliyor. Diğer milletleri etkilemenin bir yolunun da dilimiz çok iyi kullanmaktan geçtiği veriliyor. Dilin milletler arasında ayırıcı bir özellik olarak yerini aldığı ifade ediliyor. Sonuçta, dil, milletler için korunması ve sahip çıkılması gereken en önemli milli değerlerden biri olarak görülmekte ve bu şekilde işlendiği de söylenbilir.

5.1.8 Din kavramı; Din olgusu başta ilkel olmak üzere tüm toplumlarda en etkili ve en güçlü sosyal denetim araçlarından biridir. Kimlik belirlenmesinde dini mensubiyetin önemli bir yeri vardır. Tüm dinler insana ve toplumun geneline belirli bir kimlik kazandırır. İnanç ve değer yargıları ile din, ona bağlılık hissedenler arasında dinsel bir kimlik meydana getirir. Bütün dinlerde “Tanrı” olarak tanımlanan

ve kendisinden çekinilen, korkulan bir güce inandıklarına ve buna da ihtiyaç duyduklarına yer veriliyor.

Geçmişten günümüze kadar Türklerin farklı dinlere inandıkları ifade edilmekte, bunu yaparken de kendi yaşam biçimlerine en uygun dini tercih ettikleri ve en iyi bir şekilde uygulayıp, o dinin bayraktarlığını yaptıkları sonucuna ulaşılabilir ve bu anlamıyla da kitaplarda yer aldıkları söylenebilir. Dine, korunma ve güven duyma ihtiyacına binaen insanların sarıldıkları anlamı ile yer aldığı söylenebilir. İslam kültürünün gelişmemize çok büyük katkıda bulundukları ifade ediliyor. İslam dininin evrenselliği ve bu bağlamda da milletimizin, İslam dininin bayraktarlığını, koruyucu ve gözeticiliğini yaptığı ve bu şekilde de diğer milletlere karşı yükümlülük aldığı ifadelerine yer verildiği söylenebilir. İslam dini ile milletimizin özdeşleştiği milli benlik duygusu oluşturduğu ve bu bağlamda da milletimizin benliğini yitirmediği, asimile olmadığı düşüncesi de çıkarılabilir.

Dinin, toplumsal kimliğin önemli bir bileşeni olması ve Müslümanlığın Türklüğü aşan evrensel boyutu, milli devletin milli kimlik projesiyle çatıştığı söylenebilir. Dini terbiye, milli terbiyenin dışında, kendi yolunda ilerlediğinde milli terbiye ile bir zıtlık oluşturmayacağı düşünülebilir. Bu düşünce ile laiklik uygulamaları başlatılmıştır. Aydınlanma ile birlikte laik bir muhteva kazanan milliyetçilik, dinle olan ilişkisini değişik biçimlerde düzenlemiştir. Din bazı kesimlerde milliyetçiliğin belirleyicilerinden olan etnik kimliği belirleyici olurken, diğer kesimlerde ulusal kimlik seçiminin önemli bir unsuru olmuştur. Din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması sonucunda artık dinin siyasete bulaştırılmasının sonlandırıldığı ifadesi öğrencilere verilerek laikliğin önemine yer verildiği söylenebilir.

Tarih ders kitaplarının bu doğrultuda baştan sona amaçlara uygun olarak yazıldığı söylenebilir. Türk milletinin binlerce yıldan beri nasıl yaşamış, neler yapmış, uygarlığa ve insanlığa ne büyük hizmetler etmiş olduğunu tarih derslerinin anlatabileceği düşünülmüştür. Tarihler içinde en eskisi, en şerefli ve şanlı Türk tarihidir diyebilmek için tarih dersleri önemli olarak görülmüş ve verilmek istenen hedefler doğrultusunda Tarih ders kitaplarının araç olarak kullanıldığı sonucu çıkarılabilir.

5.2. Öneriler

Araştırma bulgularına göre, ders kitapları sözü edilen milli kimlik ile ilgili değer kategorilerine verdikleri ağırlık bakımından farklılıklar göstermektedir. Bu çalışma Tarih ders kitaplarına yönelik yapılmıştır. Ancak, asıl problemimiz milli kimlik ile ilgili değerler olduğu için öneriler tüm ders kitapları düşünülerek genel ifadelerle yapılmıştır;

1. Ders kitapları, yoğun içerikli ve sık kullanılan ders araçlarındandır. Her yönden tutarlı olmaları beklenmektedir. Ders kitapları bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle, söz konusu milli kimlik ile ilgili değer kategorilerinin dağılımında, program ve ders kitapları arasında denge kurulmalı, gereksiz abartılara veya ihmellere yer verilmesi engellenmelidir.

2. “Milli kültür ve değerler sistemini, bütün toplum katlarına dengeli bir biçimde yaymak suretiyle, Türk toplumunu ortak hedef ve idealler etrafında birleştiren bir milli eğitim politikasına, bugün her günden daha çok muhtaç olduğumuzu hiçbir vakit gözden uzak tutmamalıyız. Milli kültür politikamızın hedefi temel felsefesi “milletleşme sürecini” perçinleştirmek olmalıdır” (Türkdoğan, 2005:170) belirtildiği gibi ortak hedef ve idealler etrafında birleştirici milli eğitim politikası her zaman ders kitaplarında diri tutulmalıdır.

3. Tarih ve diğer ders öğretim programlarında; öğrencilere aktarılabilecek değerlerin neler olacağı, değerlerin nasıl öğretileceği, hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği tespit edilip gerekli yerini almalıdır. Milli kimlik ile ilgili değerlerin öğretimine yönelik etkinliklere ders kitaplarında yer verilmelidir.

4. Türk milletinin milli değerlerine ters düşen ya da çelişen ifadelerin öğrencilerin kullanabileceği her türlü kaynaklara alınmamasına özen gösterilmelidir. Bu bağlamda yabancı yazarlı eserlerden yapılacak alıntılarda, bir kat daha fazla titizlik gösterilmelidir.

5. Ders kitaplarında milli birlik oluşturma adına bireylere güç veren sembollerin belirlenip sıklıkla kullanımı yapılmalıdır.

6. Vatan kavramının kutsallığı ve bütünlüğü, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Vatandaşlık Bilgisi ve İnkılâp Tarihi gibi derslerde yer almalıdır.

VI. BÖLÜM

KAYNAKÇA

6.1. Yararlanılan Kaynaklar

- ACAR, D.(2006). 1962 ve 2005 Yılları Arası Hayat Bilgisi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürk Kavramının İçerik Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- AKBAŞ, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- AKDAĞ, H. (2005). Tek Parti Ve Demokrat Parti Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- AKTAŞ, Ş. (1990). “Milli Kültürümüzdeki Dağınıklık Üzerine”, 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri (5-8 Aralık 1989), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 3, C. 1, s.15-18.
- AKURGAL, E. (1998). **Türkiye’nin Kültürel Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki Önemi**. Ankara: Bilgi Yayınları / Özel Dizi: 37.
- AKYÜZ, Y. (1983). “Atatürk ve 1921 Eğitim Kongresi”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- AKYÜZ, Y. (2004). **Türk Eğitin Tarihi**. Ankara: Pegem A yayıncılık (9. Baskı).
- ALKAN, T. (1979). **Siyasal Toplumsallaşma: Siyasal Bilincin Gelişmesinde Ailenin, Okulun ve Toplumsal Sınıfların Etkisi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ARIKAN, Z. (1998). “Ders Kitaplarında Avrupa Tarihi”, **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**, (Haz.: Salih Özbaran), İzmir.
- ARIKAN, Z.(1991). “Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi”, Tarih ve Sosyoloji Semineri, (28-29 Mayıs 1990), İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi.

- ATATAÜRK, K. (1959). **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara : Maarif Matbaası.
- ATATAÜRK, K. (2002). **Nutuk (1919-1927)**, (Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- AYDA, A.(1991). **Sadri Maksudi ARSAL**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AYDIN, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği, **Değerler Eğitim Dergisi**, Cilt: 1 Sayı:3.
- AYGÜN, K. Z. ve İMAMOĞLU, O. (2002). “Value Domains of Turkish Adults and Universty Students”, The Journal of Social Psychology, June, 142 (3), ss. 333-351.
- AYIN, F. (1993). “Atatürk ve Tarih” ,Atatürk Haftası Armağanı, Ankara: Genel Kurmay Başkanlığı ATASE Yayınları.
- BACANLI, H. (1999). **Duyuşsal Davranış Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BACANLI, H. (2004). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- BAŞARAN, İ. E. (1996). **Türkiye Eğitim Sistemi**. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- BAYMUR, A.F. (1964). **Tarih Öğretimi**, Ankara: Maarif Matbaası
- BEHAR, B. E. (1992). **İktidar ve Tarih**, İstanbul: Afa yayıncılık.
- BERKTAY, H. (1983). **Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü**, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- BEYHAN, M. A.(1990). “**Zengin Bir Kültür Kaynağımız Olarak Osmanlı Arşivleri**”, 2.Milli Kültür Şurası Bildirileri (5-8 Aralık 1989), Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 3, C. 1.
- BİLGİN,N.(2006). **Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar**. Ankara: Siyasal Kitabevi. 2. baskı.
- BORA, T.(2003). “Ders Kitaplarında Milliyetçilik”, B. Çotuksöken, A. Erzan ve O. Silier (Ed.), Ders Kitaplarında İnsan Hakları Tarama Sonuçları, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- BORA, T. (1996). **İnşa Dönemi Türk Milli Kimliği**. Toplum ve Bilim Dergisi.Sayı: 71, s. 18.

- BUMİN, K.(1998). **Okulumuz, Resmi İdeolojimiz ve Politikaya Övgü**. Ankara: Yol Yay.
- COPEAUX, E. (1998). **Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ÇAĞLAYAN, Y. “İnsan ve Gaye”, <http://www.asder.org/docs/8.doc>, 19.10.05.
- ÇAVDARCI, M. (2002). Türkiye’de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇÜÇEN, K. (1999). **Felsefeye Giriş**. Bursa : Asa Kitabevi.
- DEMİR, G. (2001). “**Ahilik ve Yükselen Değerler**”. Görüş Dergisi. Ocak-Şubat, 46, 76–82.
- DİLMAÇ, B. (2002). **İnsanca Değerler Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayınları.
- DOĞAN, İ. (2002). **Sosyoloji: Kuramlar ve Sorunlar**. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- ERCAN, İ. (2001). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERDEM, A.R. (2003). “Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt I, Sayı 4.
- EREN, E. (2004). **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**. Genişletilmiş 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.
- ERGİN, O. (1943). **Türkiye Maarif Tarihi, V, İstanbul**.
- ERGİN, M. (1972). **Türk Dilbilgisi**. İstanbul: Ara Yayınları.
- ERGÜN, M. (1999). **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: Ocak Yayınları.
- ERKAL, M. (1996). **Sosyoloji (Toplumbilimi)**. İstanbul: Der Yayınevi.
- ERKAL, M. (1997). **Sosyoloji (Toplumbilimi)**. Genişletilmiş 8. Basım, İstanbul: Der Yayınları.
- ERÖZDEN, O. (1997). **Ulus-Devlet**. Ankara: Dost Kitabevi.
- ERSANLI, B. (2003). **İktidar ve Tarih**. İstanbul: İletişim Yayınları.

ERTÜRK, E. (2006). Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı.

ESEN, Y. (2003). **Okul Bilgisi ve Ders Kitapları**. M. Türkan BAĞLI ve Y. ESEN (Ed.), Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin. İstanbul: İletişim Yayınları.

FİDAN, N.- ERDEN, M. (1992). **Eğitime Giriş**, Ankara: Feryal Matbaacılık.

GELİŞLİ, Y. (2005). **Türkiye’de İlköğretimin Gelişimi**. Ankara: Sistem Ofset.

GELİŞLİ, Y. (2006). “Eğitimin İşlevleri”. **Eğitim Bilimine Giriş**. Ed. ÖZDEMİR, Ç. M. Ankara: Ekinoks Yayınevi.

GELLNER, E. (1992). **Uluslar ve Ulusçuluk**. (Çev: BEHAR, B. E. ve ÖZDOĞAN, G. G.) İstanbul: İnsan Yayınları.

GENÇ, R. (1998). **Cumhuriyetin 75. Yılı Dil Bayramı**. İstanbul: T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu.

GÖKALP, Z. (1976). **Türkçülüğün Esasları**. (Hzl.M. Kaplan) İstanbul.

GÖKÇE, O. (2006). **İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler**. Ankara: Siyasal Kitabevi.1. Baskı.

GUİBERNAU, M. (1997). **Milliyetçilikler**. (Çev: Neşe Nur Domaniç). İstanbul. Sarmal Yayınevi.

GÜTEK, L. G. (2001). **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**. (Çev. Nesrin KALE). Ankara: Ütopya Yayınları.

GÜNAYDIN, G. (2005). Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler ve Ortaya Çıkan Çocuk Modeli. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

GÜNDOĞAN, A.O. (2003). Devlet ve Milliyetçilik. **Doğu- Batı**, Yıl:6, Sayı:21, s. 181-194.

GÜNGÖR, E. (1998). **Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar “Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme”** İkinci Baskı, Ötüken Neşriyat A.Ş.

- GÜNGÖR, E. (2006). **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**. İstanbul: (17. Baskı) Ötüken Neşriyat A.Ş.
- GÜVENÇ, B. (1993). **Türk Kimliği**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- GÜVENÇ, B. (1994). **Türk Kimliği**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜVENÇ, B.(2002). **İnsan ve Kültür**. Büyük Fikir Kitapları Dizisi No: 20, 9. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- GÜZEL, A. (1995). **Üniversiteler İçin Türk Dili Ders Kitabı**. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- HABERMAS, J. (2002). **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akibeti**. (Çev. Medeni Beyaztaş). İstanbul: Bakış Yayınları.
- HOBSBAWN E.J. (1995). **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilikler**. (Çeviren: Osman Akınbay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları 2. Baskı.
- HOBSBAWN E.J. (2003). **Sermaye Çağı 1848-1875**. (Çeviren: Bahadır Sina ŞENER), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2. Baskı.
- HYUN, K. J. (2001). “Sociocultural change and traditional values: Confucian values among Koreans and Korean Americans”. *International Journal of Intercultural Relations*, 25.
- İĞDEMİR, U. (1976). **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İLGAR, Z. M. “Küreselleşmede Din ve Ahlak”. <<http://www.psikodan.com/doc/kuresellesme.doc>> (2005, Ekim 19).
- İNAL, K. (1996). **Eğitimde İdeolojik Boyut**. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- İNAL, K. (1998). Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler "27 Mayıs ve 12 Eylül Askerî Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme" Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi.
- İNAL, K. (2004). **Eğitim ve İktidar: Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Eğilimler**. Ankara:Ütopya Yayınevi.
- İNAN, A. (1939). “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Belleten*, C.III, S. 10, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İNAN, A. (1971). **Mustafa Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım**, İstanbul: Devlet Matbaası.
- İNAN, A. (1973). **50. Yılda Tarihten Geleceğe**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- İNAN, A. (1981). **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İŞGÜDEN, B. (2007). Sosyal ve Kültürel Değerlerin Muhasebe Meslek Etiği Üzerine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- İZGİ, Ö. (1978). “**Atatürk’ün Tarih Hakkındaki Düşünceleri**”, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.IV .
- İZVEREN, A.(1980). **Toplumsal Törebilim (Sosyal Ahlak)**. Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Akademisi Yayını No:130. Ankara: Kalite Matbaası.
- KABAPINAR, Y. (1998). “**Kredili Sistem ve Lise Tarih Kitapları**”, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, (Haz.:Salih Özbaran), İzmir.
- KAFESOĞLU, İ. (1983). **Türk Milli Kültürü**. İstanbul: İkinci Baskı.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1981). **Çocuğun Değeri**. Boğaziçi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. İstanbul.
- KALAYCIOĞLU, E.(1984). **Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler**. İstanbul: Beta.
- KANTARCIOĞLU, S. (1990). **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KARADUMAN, M. (1985). 15-19 Yaşlarındaki Lise Öğrencilerinin Değer Sıralaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KARAKAŞ, M. (2000). **Türk Ulusçuluğunun İnşası**. Ankara: Vadi Yayınları.
- KARAL, E. Z. (1977). “**Tanzimat’tan Bugüne Tarihçilik**”, **Felsefe Kurumu Seminerleri**, Ankara.
- KARASAR, N. (1982). **Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. Ankara: Nobel Yayınları.
- KAYA, H. (2002). “**Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tarih Ders Müfredatı**”, *Toplumsal Tarih*, 100, İstanbul.
- KAYA, K. (2005). 1990–2000 Yılları Arası Lise 2 Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası Ve Bu Ders Kitaplarında Sosyal Tarihin Yeri Ve Önemi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

- KAZGAN, G. (2000). **Küreselleşme ve Ulus Devlet. İstanbul:** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KENNEDY, P. (1999). **Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken.** Ankara: İş Bankası Yayınları.
- KEYMAN, E. F. ve SARIBAY, A. Y.(1998). **Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam.** İstanbul: Vadi Yayınları.
- KOCATÜRK, U. (1987). **Atatürk,** Ankara: Sevinç Matbaası.
- KODAMAN, B. (1988). **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KODAMAN, B. (2004). Milli Kimlik ve Küreselleşme- Dünyalaşma, **Türk Yurdu**,cilt: 24, sayı: 200, s. 29.
- KONGAR, E. (2005). **21. Yüzyılda Türkiye.** Ankara: Remzi kitabevi. 36. Basım.
- KÖKER, L. (2000). **Modernleşme Kemalizm Demokrasi.** İstanbul: İletişim Yayınları.
- KÖKER, L. (1996). **Kimlik Krizinden Meşruluk Krizine Kemalizm ve Sonrası.** Toplum ve Bilim Dergisi. Sayı:71. s. 54.
- KÖSOĞLU, N. (2001). Milli Kimlik, Etnik Grup ve Mozaik Kültür, **Türkiye ve Siyaset**, Sayı:3, s. 41-50
- KÖSTÜKLÜ, N. (1999). **Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi,** Konya: Kuzucular Ofset.
- Larousse Dictionnaire (1994). **Ansiklopedik Sözlük.** Altıncı Cilt. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- MARDİN, Ş.(1994). **Türkiye’de Din ve Siyaset.** İstanbul: İletişim Yayınları.
- MARX, K. Ve ENGELS, F.(1999). **Alman İdeolojisi.** (Çev. Sevim BELLİ).Ankara: Sol Yayınları, 4. baskı
- MEB. (2001). **Atatürkçülük I. Kitap:** Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1993). “Atatürk’ün I. Maarif Açış Konuşması”. **Milli Eğitim Dergisi Türkiye Cumhuriyetinin 70. Yılı Özel Sayısı:** 125. İstanbul: Aralık, s. 11-12.

- MİLAS, H. (1998). “(Türkiye’de) Etnosantrik Tarihçiliğin Pratik Sonuçları” *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, (Haz.: Salih Özbaran), İzmir.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. Milli Eğitim Temel Kanunu. (Değişik:16.6.1983-2842/2 dm), Kanun No:1739, Kabul Tarihi: 14.6.1973, Resmi Gazete, Tarih 24.6.1973, Sayı:14574.
- NİRUN, N. ve ÖZÖNDER, C. M. (1990). “Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler”, Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- NODİA, G. (1998). Milliyetçilik ve Demokrasi. (Çeviren: Eralp YALÇIN), **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 50, s. 102-117.
- OZANKAYA, Ö. (1999). **Toplumbilim**, İstanbul: Genişletilmiş 10. Basım, Cem Yayınevi.
- ÖNDER, Ö. (2002). 1923-1938 Yılları Arasında Türk Ulusal Kimliğinin Oluşturulmasına Yönelik Politikalar ve Sonuçları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZENSEL, E. (2003). **Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer**. Değerler Eğitimi Dergisi. İstanbul: Ensar Vakfı Yayınları.
- ÖZBUDUN, E. (1997). “Milli Mücadele ve Cumhuriyetin Resmi Belgelerinde Yurttaşlık ve Kimlik Sorunu”. **Cumhuriyet Demokrasi Kimlik. BİLGİN**, N.(Ed). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- ÖZBUDUN, S. (1997). **Ayinden Törene- Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaştırma Sürecinde Törenlerin İşlevleri**. Ankara: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- ÖZGEN SEZER, Ö. (2005). İlköğretim I. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı.
- ÖZGÜL, Ö. (2003). Küreselleşme Sürecinde Ulusal Kimlik Sorunu ve Türkiye Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- ÖZGÜVEN, İ.E. (2000). **Psikolojik Testler**. Ankara: PDREM Yayınları.
- ÖZLEM, D. (1998). **Doğa Bilimleri ve Sosyal Bilimler Ayrımının Dünyü ve Bugünü Üzerine**. Toplum ve Bilim, Sayı: 76, 7-39

- ÖZLEM, D. (2002). “Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznelcilik/Rölativizm Tartışması Üzerine”. **Bilgi ve Değer**. Bilgi ve Değer Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları.
- PARLA, T. (1992). **Türkiye’ de Siyasal Kültürün Remi Kaynakları. Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP’nin Altı Oku**. İstanbul: İletişim Yayınları, cilt:3, s:192.
- PARLAK, İ. (2005). Türkiye’de İdeoloji-Eğitim İlişkisi: Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- PARLAKYILDIZ, H.(1999). İlkokulların Dördüncü ve Beşinci Sınıflarında Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- PINGEL,F.(2003). **Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi (Unesco)**. (Çev. N. Elhüseyni).İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (1994). **Arkadaş Türkçe Sözlük**. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- RENAN, E. (1946). **Nutuklar ve Konferanslar**. (Çev. Ziya İshan). Ankara: Sakarya Kitabevi.
- SAFRAN, M. (2000). **“Osmanlı Tarihi Öğretimi ve Osmanlı İmajı”, Tarih Eğitimi ve Öğretimi**, Ankara.
- SAKAOĞLU, N. (1991). **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İstanbul.
- SAY, Ö. (1998). **Milli Devlet Kültürü**. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- SERTER, N. (1994). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- SEVERGE, E. Y. (1998). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik: İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı.
- SEZER, Ö. (2005). İstanbul. İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.

- SMİTH, A. (1994). **Milli Kimlik**. İstanbul:(Çev: Bahadır Sina ŞENER). İletişim Yayınları.
- SMİTH, A. (1997). **Milli Kimlik**. İstanbul: (Çev: Bahadır Sina ŞENER). İletişim Yayınları.
- SMİTH, A.D. (2002). **Ulusların Etnik Kökeni**.Ankara: (Çeviren: Derya KÖMÜRCÜ). Dost Kitabevi Yayınları.
- SMİTH, A.D. (2006). **Milli Kimlik**. İstanbul: (Çev: Bahadır Sina ŞENER), İletişim Yayınları.
- ŞAHİN, İ. (1998). Demokrat Parti Hükümetleri Dönemindeki Eğitim – Kültür Politikaları (1950-1960), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- ŞAHİN, K. (2004). Devletin Varlık Şartları Bağlamında Ulus Devlet Modeli, **Tarih Siyaset İktisat Yönetim**, (Ed. A. Vecdi CAN). Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- ŞEN, Ü. (2007). Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- TACAR, P. (1996). **Kültürel Haklar**. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- T.C. MAARİF VEKALETİ (1932). Birinci Türk Tarih Kongresi. Ankara: Maarif Vekaleti.
- Tebliğler Dergisi, 707, Ankara 11 Ağustos 1952, 82.
- Tebliğler Dergisi, 1640, Ankara 18 Ocak 1971, 17.
- Tebliğler Dergisi, 1826, Ankara 10 Şubat 1975, 70.
- Tebliğler Dergisi, 2104, Ankara 18 Ocak 1982, 36.
- Tebliğler Dergisi, 2128, Ankara 20 Aralık 1982, 487.
- Tebliğler Dergisi, 2433, 19 Haziran 1995, 586.
- TEKELİ, İ.(1998). **Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek**. Ankara: Dost kitabevi.
- TEKELİ, İ. (2002). **Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Eğitimi İçin**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- TEKELİ, İ. ve İLKİN, S. (2000). “Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB- Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, Ankara: **Doğu-Batı**. Sayı:10. s.118.
- TEPE, H. (2002). “Değerler ve Değer Bilgisi”. **Bilgi ve Değer**. Bilgi ve Değer Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları.
- TEZCAN, M. (1997). **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara.
- TEZCAN, M. (1987). **Kültür ve Kişilik**. Ankara: Bilim Kitap Kirtasiye.
- TOPSES, G.(1999). “Cumhuriyet Dönemi Eğitimin Gelişimi”, Ed. Fatma Gök, **75 Yılda Eğitim**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- TOSUN, R. (2002). “ **Atatürk’ün Türk Tarih Tezi**”, Konya: Ata Dergisi, S. 10, Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- TUNÇAY, M. (1977). “**İlk ve Orta Öğretim**”, Felsefe Kurumu Seminerleri, Ankara.
- TURAL, S. (1992). **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**. Ankara: Ecdad Yayınevi.
- TURAN, H. (2001). Liselerde Okutulması Önerilen Tarih Ders Kitaplarının İçeriğinin Türk Milli Eğitimi’nin Genel Amaçlarıyla Tutarlılığı. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.
- TÜRKDOĞAN, O. (1988). **Değişme –Kültür ve Sosyal Çözülme**. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- TÜRKDOĞAN, O. (2005). **Türk Ulus – Devlet Kimliği**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık (I. Baskı).
- TÜRKMENOĞLU, D. (2007). Tek Parti Döneminde Ulus İnşa Politikalarının Eğitim Boyutu. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, Kış 2007, cilt:5, Sayı:1, s. 159-172.
- UYGUR, N.(1996). **Kültür Kuramı**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÜLKEN, H.Z. (1967). **Sosyoloji Sözlüğü**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ÜLKEN, H. Z. (2001). **Bilgi ve Değer**. İstanbul: Ülken Yayınları.
- ÜLKEN, H. Z. (1969). **Sosyoloji Sözlüğü**. İstanbul: M.E.B. Basımevi.
- ÜLKÜ, V. (1990). “Kültür Sorunlarının Asılmasına İlişkin Görüşler, Öneriler”, **2. Milli Kültür Şurası Bildirileri (5-8 Aralık 1989)**, Ankara, T.C. Kültür

- ÜNSÜR, A. (1998). “Geleneksel Türk Kültüründe İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk”. Adapazarı: Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Bildiri Kitabı (Sakarya Üniversitesi Rektörlük Konferans Salonu, 24-26 Aralık 1997).
- ÜSTEL, F. (2004). “**Makbul Vatandaş’ın Peşinde, II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi.** İstanbul: 1. Baskı, İletişim Yayınları.
- VARIŞ, F.(1990). “**Kültür ve Eğitim**”, 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri (5-8 Aralık 1989), Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No: 3, C. 1.
- WEBER, M. (1986). **Sosyoloji Yazıları.** (Çev. Taha Parla). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- YASA, İ. (1973). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları.** Ankara: TODAİE Yayınları.
- YILDIRIM,A. ve ŞİMŞEK,H.(2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Yayıncılık. 5.baskı
- YÜCEL, A. (1993). **İyi Vatandaş İyi İnsan.** Eskişehir: Ankara Üniversitesi. Basımevi.
- YÜCEL, H. A. (1994). **Türkiye’de Ortaöğretim,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YILDIZ, F.(2001). “**Muhasebe Mesleğinde Meslek Ahlakının Önemi ve Mesleğin Saygınlığını Azaltan Etmenler**”, Edirne: Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Dergisi, Ocak, 1.
- YILMAZ, A. (1994). **Etnik Ayrımcılık- Türkiye, İngiltere, Fransa, İspanya.** Ankara: Vadi yayınları.
- ZANDEN, J. W. V.(1993). **Sociology: The Core,** 3. Baskı, New York, McGraw-Hill Inc.

6.2. İncelenen ve Araştırmaya Dahil Edilen Ders Kitapları

- OKTAY, E. (1950a). **Orta I Tarih.** İstanbul: Remzi Kitabevi (Güven Basımevi), 271 sayfa.
- UNAT, F. R.- SU, K. (1954). **Orta I Tarih.** İstanbul: Kanaat Yayınları (Ahmet Sait Basımevi), 136 sayfa
- CEZAR, M. (1950a). **Orta I. Tarih.** İstanbul: Okul kitapları Türk Ltd. Şirketi (Ahmet Sait Basımevi), 131 sayfa.

İNAL, E.-ORMANCI, N. (1956a). **Orta I Tarih**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi (Yeni matbaa), 173 sayfa.

CEZAR, M. (1950b). **Orta II Tarih**. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Nebioğlu Yayınevi), 177 sayfa.

Unat, F. R. – SU, K. (1950a). **Orta II Tarih**. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Türkiye Basımevi), 141 sayfa.

OKTAY, E. (1950b), **Orta II Tarih**. İstanbul: Remzi Kitabevi (Güven Basımevinde Dizilmiş, Bolayır Basımevinde Basılmıştır), 231 sayfa.

İNAL, E.- ORMANCI, N. (1956b). **Orta II Tarih**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi (Yeni Matbaa), 159 sayfa.

UNAT, F. R.- SU, K. (1950b). **Orta III Tarih**. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Türkiye Basımevi), 211 sayfa.

CEZAR, M. (1950c). **Orta III Tarih**. İstanbul: Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi (Ahmet Sait Basımevi). 236 sayfa.

İNAL, E.- ORMANCI, N. (1956c). **Orta III Tarih**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi (Yeni Matbaa), 239 sayfa.

OKTAY, E. (1950c). **Orta III Tarih**. İstanbul: Remzi Kitabevi (Güven Basımevi), 329 sayfa.